

O. V. Ghisem

INTRODUCERE ÎN ISTORIE

**Manual pentru clasa a V-a a școlilor medii
de cultură generală cu predare
în limba română/moldovenească**

Recomandat de Ministerul Învățământului și Științei al Ucrainei

Cernăuți
„Bukrek”
2018

УДК 94(100)(075.3)
Г51

Перекладено за виданням:
О. В. Гісем. Вступ до історії:
підруч. для 5 кл. закл. загал. серед. освіти. – Х. : Ранок, 2018. – 144 с. : іл.

*Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
(наказ Міністерства освіти і науки України від 31.05.2018 №551)*

Видано за рахунок державних коштів. Продаж заборонено

Гісем О. В.

Г51 Вступ до історії : підруч. для 5 кл. закл. загал. серед. освіти
з навч. рум./молд. мовами / О. В. Гісем ; пер. з укр. – Чернівці :
Букрек, 2018. – 144 с. : іл.

ISBN 978-617-7663-29-3

УДК 94(100)(075.3)

ISBN 978-617-09-4364-4 (укр.)
ISBN 978-617-7663-29-3 (рум./молд.)

© Гісем О. В., 2018
© ТОВ Видавництво „Ранок”, оригінал-макет, 2018
© Видавничий дім „Букрек”, переклад, 2018

Stimați elevi și eleve din clasa a V-a!

În acest an de învățământ veți studia un nou obiect – **Introducere în istorie**. Împreună cu el veți putea lua cunoștință de trecutul statului nostru, afla despre unele evenimente însemnate din istoria Patriei, amintirea despre care o păstrează poporul ucrainean.

Un ajutor, desigur, în acest sens va deveni manualul pe care îl țineți în mână. Deci, vă propunem câteva sfaturi, îndeplinirea cărora va deveni chezașia activității voastre fructuoase atât în clasă, cât și acasă. Pentru început trebuie să luați cunoștință de conținutul manualului pentru a ști cum este el alcătuit. Materialul manualului este inclus în șase teme, iar fiecare dintre acestea conține mai multe paragrafe. Fiecare paragraf urmărește *scopul* său. El dezvăluie amănunțit ceea ce veți *afla* după ce veți prelucra tema.

În text veți întâlni cuvinte și date evidențiate. Acest lucru înseamnă că la ele trebuie să atrageți o atenție deosebită. Pe câmpurile manualului este plasată explicația *termenilor* și *noțiunilor*. Un rol important în procesul însușirii materialului de studiu îl joacă numeroasele *ilustrații* și *hărți*. Studiind ilustrațiile, atrageți neapărat atenția la însemnările de sub ele. Acestea explică conținutul celor redată în ilustrație. Hărțile istorice vă vor ajuta să clarificați unde anume s-au desfășurat evenimentele despre care este vorba în text sau ce schimbări au generat ele. Prelucrați neapărat fragmentele din sursele istorice și faptele interesante incluse în paragraf (amintiri ale contemporanilor, documente). Toate acestea vor favoriza o mai bună însușire a materialului.

La sfârșitul fiecărui paragraf sunt prezentate **întrebări și însărcinări**. Ele vă vor ajuta să înțelegeți dacă ați însușit bine materialul.

În afară de paragrafele obișnuite, manualul conține și **lecții practice**. Scopul lor este să vă ajute să memorați mai bine cunoștințele, să vă dezvoltați deprinderile și capacitățile.

Așadar, întoarceți pagina și începeți familiarizarea cu istoria Patriei.

Vă dorim mult succes!

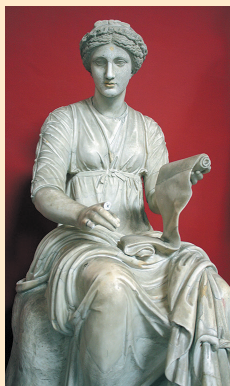
Introducere. Ce este istoria

VEȚI AFLA:

- ce este istoria și dacă este ea o știință;
- cum corelează trecutul, prezentul și viitorul cu istoria;
- ce studiază istoria Ucrainei și cea universală.

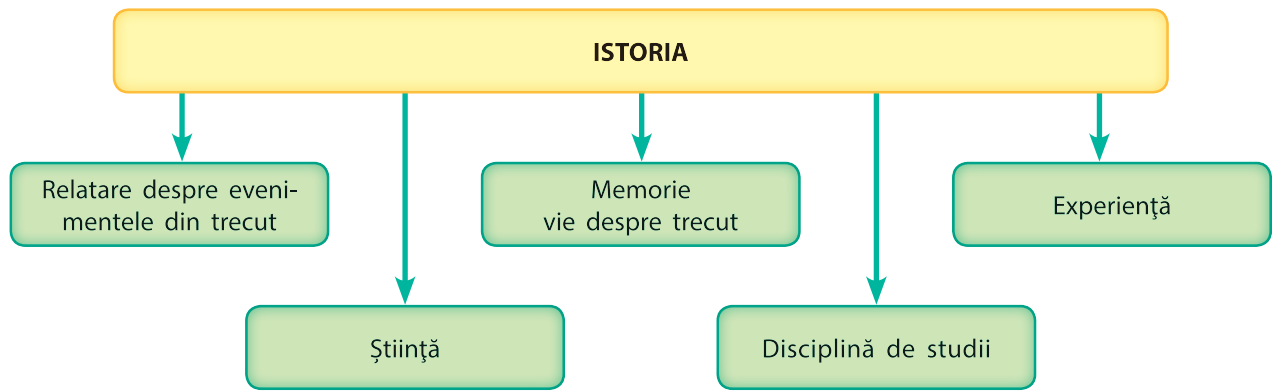
1. Pentru ce este necesar să studiem istoria? Desigur că ați cugetat asupra acestei întrebări. Răspunsul la ea pare unul cât se poate de simplu și clar, – studiind trecutul, noi ne făurim viitorul folosind experiența generațiilor care au trăit până la noi. Dar, este așa într-adevăr? Fiecare dintre noi poate spune: eu nu cunosc trecutul și nimic nu s-a întâmplat și nu se va întâmpla cu mine. În același timp, fiecare dintre noi vrea ca insuccesele, greșelile și dezamăgirile noastre să rămână undeva în trecut, iar în viitor să ne însoțească succesul și bogăția. Însă, viitorul și trecutul nu sunt acele perioade în care putem nimeri printr-o simplă rotire a baghetei fermecate. Ne înconjoară în permanență prezentul și noi trebuie să luăm hotărâri care vor influența viitorul. Evenimentele din prezent sunt fapte care deja mâine, peste o săptămână, o lună sau un an vor fi considerate trecut. Astfel, cu toții ne tragem din trecut, el este o parte componentă a vieții noastre. Trecutul poate fi eric, mare, tragic, frumos sau de așa fel că despre el vrem să uităm. În trecut își au originea prezentul și viitorul. Trecutul este viața și istoria noastră.

Grecii antici, care au descoperit istoria ca știință, au numit-o „dascăl al vieții”.

Ilustrația și statuia muzei istoriei, Clio.

Un timp îndelungat istoria nu era privită ca știință aparte, ci ca o parte componentă a literaturii și artei. Nu întâmplător, în mitologia greacă una dintre muze era considerată protectoare a istoriei. Ea era redată în chip de femeie tânără cu o coală de hârtie sau de pergament în mână. Numele muzei istoriei, Clio, provine de la cuvântul grecesc „glorific”. Și, într-adevăr, primele opere istorice, de regulă, îi slăveau pe conducători. Cu timpul, însă, istoricii au încercat să clarifice evenimentele, să le explice și să dea răspuns la întrebările: de ce s-a întâmplat anume astfel, după ce s-au condus conducătorii în acțiunile lor.

2. Istoria ca știință. Față de istorie trebuie să avem o atitudine nu numai ca față de știință. Ea poate fi privită ca un mod de cunoaștere a lumii. Fiecare va găsi aici pentru sine ceva interesant. În afară de aceasta, istoria a uimit nu o singură dată lumea prin capacitatea-i de a se repeta. Asemenea lucruri se întâmplă și în prezent.

Istoria trebuie studiată și înțeleasă de om pentru a acumula cunoștințe. Noi trebuie să știm și să ținem minte cum a apărut și s-a dezvoltat statalitatea țării noastre, ce cale a parcurs poporul ei, cum s-a dezvoltat cultura omenirii. Sunt acele cunoștințe care îl fac pe om cetățean și patriot.

Începând să studieze istoria, omul nu mai poate să oprească acest proces îndelungat și atât de interesant. De multe ori el durează întreaga viață. Istoria ne înconjoară în satele și orașele noastre, ea trăiește în amintirea bunicilor noștri, în viața noastră cotidiană. Trebuie numai să avem voință să ne antrenăm la studierea conținutului ei misterios și interesant. Potrivit estimărilor oamenilor de știință, istoria este studiază de circa 90 la sută din omenire. Uneori oamenii nici nu și dau seama că participă la acest proces interesant.

Planeta noastră este casa comună a tuturor popoarelor care o populează. Fiecare popor își are propriul trecut. Istoricii din diferite țări cercetează minuțios evenimentele din trecut. Istoria tuturor popoarelor lumii este numită **Istoria universală**.

Istoria dezvoltării societății umane pe pământurile pe care le unește în prezent statul ucrainean, poartă denumirea de **Istoria Ucrainei**. Ea este o parte inseparabilă a istoriei europene și a celei universale.

Oamenii de știință care cercetează trecutul comunităților umane sunt numiți **istorici**. Acești oameni studiază istoria în baza evenimentelor veridice din trecut sau în baza **evenimentelor istorice**. Munca lor este interesantă, însă, în același timp, foarte complicată. Ea are o importanță excepțională pentru noi toți. Istoria nu se termină atâta timp până când pe planeta noastră există omenirea. Noi o continuăm prin faptele și acțiunile noastre. De aceea, anume de noi depinde cum va fi istoria patriei noastre.

? **Studiați ilustrația.** Ce obiecte, care pentru voi se asociază cu noțiunea de „istorie”, ați adăuga la setul redat? Explicați-vă alegerea.

Istoria — știința care studiază trecutul omenirii.

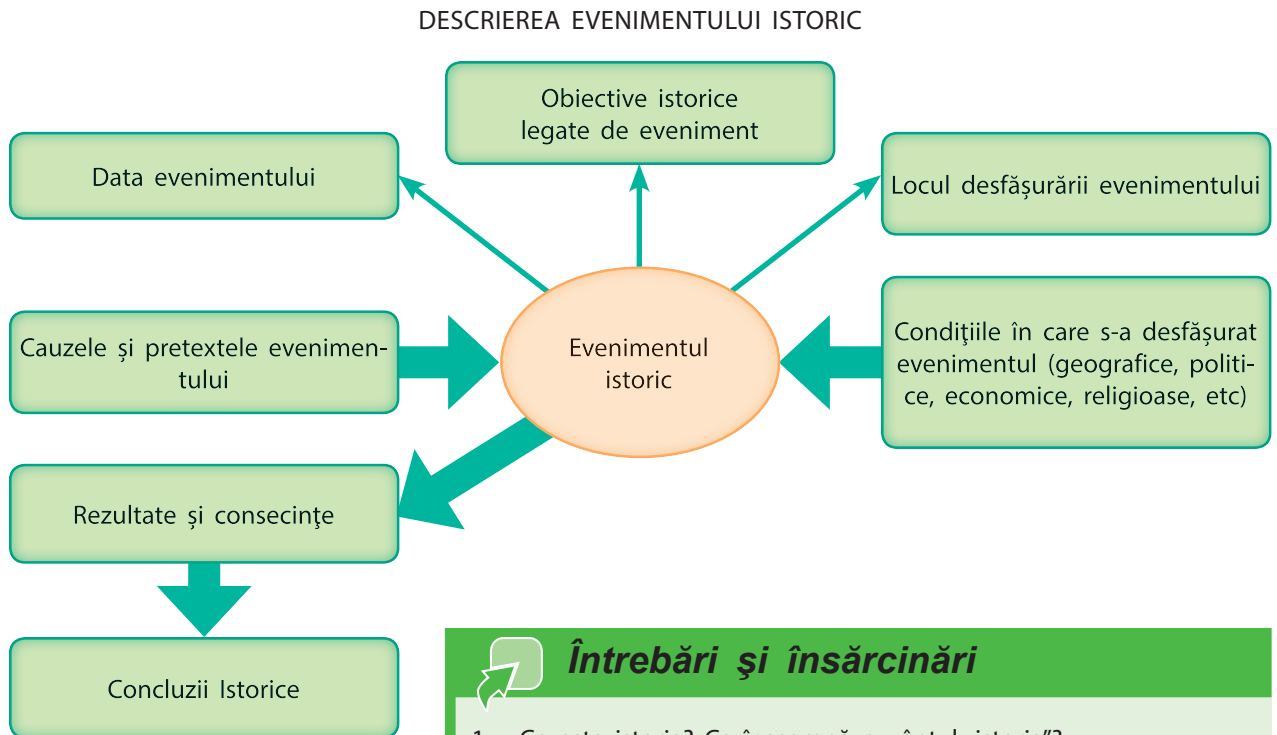
Istoria Ucrainei — știința care studiază evenimentele legate de dezvoltarea societății umane pe pământurile ucrainene, conform consecutivității în care s-au desfășurat.

Eveniment istoric — varietate de fapte importante din viața societății, legate între ele.

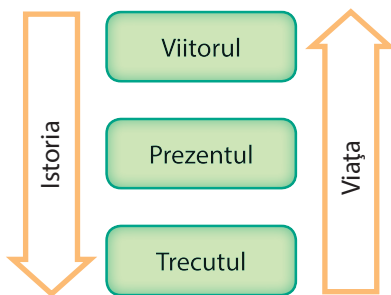
Astfel, cuvântul „istoria” își are originea în Grecia antică și în traducere înseamnă „cercetare” sau „relatare despre evenimente”. Prin acest termen este numită și știința, care studiază trecutul comunităților umane ce au populat planeta noastră din cele mai vechi timpuri.

Familiarizându-ne cu noțiunea de „istorie” începem studierea ei. Cele mai importante componente ale istoriei sunt evenimentele istorice.

? Examinați schema. Analizați cu ajutorul ei unul dintre evenimentele însemnate din viața voastră.

LEGĂTURA ISTORIEI CU VIAȚA

? Încercați să explicați schema prezentată

Întrebări și însărcinări

1. Ce este istoria? Ce înseamnă cuvântul „istoria”?
2. Aduceți exemple de evenimente istorice.
3. Ce studiază istoria Ucrainei? Ce studiază Istoria universală?
4. Este, oare, justă afirmația că istoria universală este o parte componentă a Istoriei Ucrainei?
5. De ce trebuie să cunoaștem trecutul? Explicați cum înțelegeți expresia: „Istoria – știința despre trecutul omenirii”.
6. De ce, după părerea voastră, trebuie să cunoaștem trecutul statului nostru?
7. În ce constă realizarea principală a muncii istoricilor?
8. Ce-l așteaptă pe un popor care nu dispune de informații despre evenimentele din trecut? Explicați-vă părerea.
9. Notați trei argumente în favoarea necesității studierii istoriei.
10. Notați unele evenimente din viața voastră, care leagă trecutul, prezentul și viitorul.

Tema 1

NUMĂRĂTOAREA TIMPULUI ÎN ISTORIE

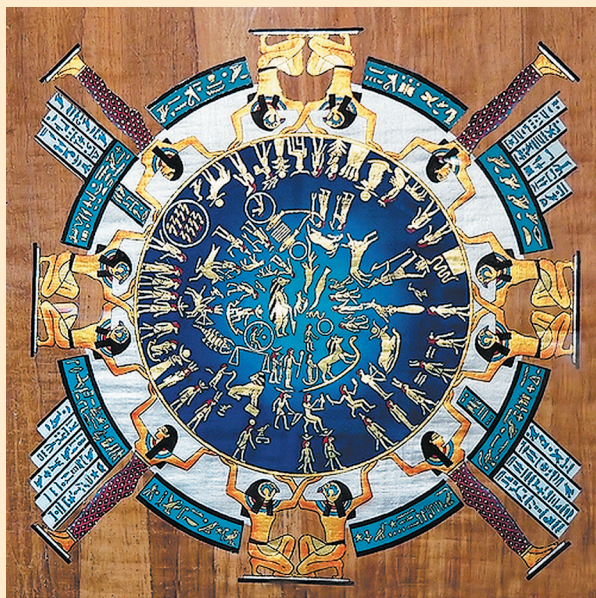
§ 1. Timpul calendaristic și istoric

VEȚI AFLA DESPRE:

- cum are loc calcularea timpului în istorie
- despre sistemul numărării anilor, care este folosit în Istoria Ucrainei

1. Timpul istoric. Deseori auzim îmbinările de cuvinte: „dată solemnă”, „data nașterii” și altele. Ce înseamnă cuvântul „data”? Este timpul calendaristic exact al oricărui eveniment: ziua, luna și anul. Astfel, un fapt istoric care ține de trecut, poate fi considerată ziua voastră de naștere. Orice fapt istoric a avut loc într-o anumită perioadă de timp, într-o anumită parte sau spațiu. Data nașterii voastre este începutul istoriei voastre. Ziua, luna și anul nașterii voastre este **timpul**, iar locul unde ea a avut loc – **spațiul**. Din cele mai vechi timpuri, istoria ca știință despre dezvoltarea omenirii studiază activitatea oamenilor, care a avut loc într-un anumit timp și spațiu.

Spațiul, în calitate de loc, poate fi văzut. Același spațiu care a existat în trecut, este reflectat pe **harta istorică**. Aceste lucruri le vom studia la următoarea temă. Timpul nu poate fi văzut, însă poate fi simțit. De aceea, apare fireasca întrebare: cum anume au descoperit oamenii existența timpului și au început să-l măsoare? Probabil, aceasta a avut loc în rezultatul observărilor asupra lumii înconjurătoare, care se dezvoltă după anumite cicluri. În natură ziua cedează locul nopții, după ea vine o nouă zi și așa mai departe. Se schimbă fazele Lunii, poziția soarelui pe cer, anotimpurile anului etc. Anume astfel de observări ale fenomenelor le-au

Calendarul este un mod de calculare a zilelor anului, un sistem de numărare a timpului. El se bazează pe fenomenele periodice ale naturii: schimbarea anotimpurilor, fazele Lunii, rotația Soarelui. Cuvântul „calendar” provine de la latinescul „calleo”, ceea ce înseamnă „ecou”, „înștiințare”. Romanii aveau o tradiție ca fiecare început al zilei să fie anunțat de un om special – crainicul. Această zi la romani se numea „calende”. De aici și provine cuvântul „calendar”. Această tradiție există și la musulmani: despre începutul fiecărei luni anunță bătaia tobelor.

Ilustrație cu primul calendar solar. Papirus egiptean.

permis oamenilor să creeze **calendarul**, care a împărțit timpul în zile, luni și ani. Calendarul a permis să fie sistematizate anumite fapte, să fie determinat timpul desfășurării evenimentelor – care mai devreme și care mai târziu. Adică, a devenit posibilă determinarea **perioadei istorice**. Acest lucru este studiat de știința numită **cronologie**. Lista evenimentelor după date se numește **tabel cronologic**.

2. Calendarul. Un timp îndelungat omenirea nu a avut un calendar unic. Primele calendare cunoscute au fost create cu aproape șapte mii de ani în urmă în Orientul Apropiat în baza observărilor făcute asupra ciclului fazelor Lunii. Primul calendar solar a fost creat de către egiptenii antici. În el erau 365 de zile, care erau împărțite în 12 luni, iar ziua și noaptea aveau 12 părți. Cu aproape două mii de ani în urmă calendarul egiptean a fost împrumutat de romani, care au introdus în el schimbări și l-au constituit în timpul domniei Împăratului Iulius Cezar. De aceea, acest calendar a obținut denumirea de **iulian**. Însă, acest calendar nu reflecta cu exactitate timpul precis pe Pământ. A apărut necesitatea de a crea unul nou. Calendarul de care ne folosim în prezent poartă denumirea de **gregorian**, deoarece a fost instituit acum 400 de ani de către papa de la Roma, Grigore al XIII-lea.

Însă, biserica ortodoxă continuă să se folosească de calendarul iulian. Până în prezent, între cele două calendare s-a acumulat o diferență de 14 zile. Sau, cât de exact ar fi calendarul pentru istorie este important faptul de la care eveniment începe numărătoarea timpului. Anume mișcarea de la un eve-

Timp istoric — caracteristica cronologică a unui proces istoric (schimbarea evenimentelor istorice legate între ele).
Cronologie — știința despre măsurarea timpului istoric

În numărătoarea anilor de care ne folosim, anii sunt uniți în decenii (zece ani), iar deceniile, la rândul lor, în **secole** (100 de ani) sau **veacuri**. Deceniul este o scurtă perioadă de timp în istoria omenirii, însă cuprinde multe evenimente pentru omul concret. Amintiți-vă câte evenimente au avut loc în primii zece ani ai vieții voastre.

Durata istorică a unui secol corespunde cu viața a trei generații – bunicului/bunicii, părinților și nepoților/nepoatei. Istoricii măsoară timpul în secole și le înseamnă convențional „sec.". Zece secole constituie un mileniu, însemnate convențional „Ml". Dar cum calculăm anii în cadrul secolelor? Atrageți atenția la tabel. Primul secol începe cu primul an și se încheie cu anul 100. Cel de-al doilea secol începe cu anul 101 și se încheie cu anul 200. Și așa mai departe.

Dacă data este un număr compus din patru cifre și după primele două cifre stau doi de zero, apoi primele două cifre corespund cu secolul. Dacă în loc de zero va fi oarecare altă cifră, apoi aceasta este data secolului următor. De exemplu: anul 1200 – sec. XII; anul 1201, anul 1245 – sec. XIII.

SECOLELE
ÎN CORESPUNDERE CU ANII

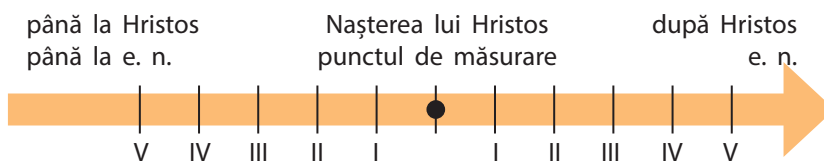
Secolele	Anii
Sec. I	1–100
Sec. II	101–200
Sec. XII	1101–1200
Sec. XIII	1201–1300
Sec. XX	1901–2000
Sec. XXI	2001–2001

De mai multe mii de ani în China, Japonia, Coreea și în țările Asiei de Est este folosit calendarul ciclic de 60 de ani. Pentru prima dată el a fost introdus în China, unde, cu trei milenii în urmă, a funcționat un observator astronomic. La baza ciclului era pusă corelația timpului de rotație a **planetelor-gigante Jupiter și Saturn în jurul Soarelui**. Ciclul a fost divizat în 12 părți, fiecărei dintre ele fiindu-i atribuit un nume de animal: șoarece (șobolan), bou (vacă, taur), tigr, iepure, șarpe, cal, oaie (berbec), maimuță, găină (cocoș), câine, porc (mistreț). Ciclul începe cu Anul Șoarecelui, deoarece, potrivit legendei, acest animal a alergat primul la apelul lui Buda. Actualul ciclu de 60 de ani continuă din 1984

niment la altul constituie procesul istoric, care este măsurat prin timpul istoric. Adică, timpul istoric se deplasează liniar: de la un eveniment la altul. Astfel, putem cunoaște descrierea exactă a unor anumite evenimente, însă nu putem ști când au avut loc acestea. Respectiv, ele își pierd sensul pentru perceperea istoriei.

3. Cum este măsurat timpul în istorie. Diferite popoare au ales în diferite timpuri diferite perioade importante pentru sine pentru numărarea timpului. Spre exemplu, grecii din vechime efectuau numărarea timpului de la primele Jocuri Olimpice, iar vechii romani – de la înființarea orașului Roma. Pentru poporul evreu, o asemenea dată a devenit crearea lumii de către Dumnezeu, iar pentru toți adepții creștinismului – nașterea lui Isus Hristos. Pentru musulmani aceasta este ziua când prorocul Mahomed s-a transferat din Mecca la Medina, pe data de 16 iulie anul 622.

În Ucraina este primit să ne folosim de numărarea anilor, care începe de la nașterea lui Isus Hristos. Pentru a o înțelege mai bine, atrageți atenția la „Scara timpului”.

„Scara timpului” (direcție convențională de înaintare a timpului, trasată de la stânga la dreapta)

În paginile lucrărilor istorice veți întâlni cifre obișnuite pentru voi, numite cifre **arabe**, și cifre din linii drepte, care sunt numite cifre **romane**. În viața cotidiană noi folosim cifrele arabe, care au fost împrumutate de către europeni de la arabi. Însă, există și cifre ce au fost descoperite de vechii romani. În știința istorică cifrele romane sunt folosite pentru evidențierea secolelor și mileniilor. În cifrele romane principale sunt: I (unitatea), V (cinci) și X (zece). Atrageți atenția cum sunt însemnate cifrele romane și arabe de la 1 la 20.

Cifre romane	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X
Cifre arabe	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

Cifre romane	XI	XII	XIII	XIV	XV	XVI	XVII	XVIII	XIX	XX
Cifre arabe	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20

În sistemul ortodox de numărare a anilor, perioada de după nașterea lui Hristos este numită „era noastră” (prescurtat e. n. sau după nașterea lui Hristos).

Despre evenimentele, care au avut loc înaintea aceluși eveniment, se spune „**până la era noastră**” (prescurtat – până la e. n. sau până la nașterea lui Hristos). Anii din era noastră sunt evidențiați, de regulă, fără a adăuga cuvintele „ai erei noastre”.

Cuvântul „era” în traducere din latină înseamnă „Număr de ieșire”. În cronologie, istoricii numesc eră sistemul de numărare a anilor, care are loc de la un anumit eveniment inițial. Dacă evenimentul respectiv a avut loc până la era noastră, iar noi trebuie să aflăm cu câți ani în urmă s-a întâmplat aceasta, apoi la numărul anilor de până la era noastră vom adăuga numărul anilor din era noastră. Spre exemplu, dacă regele persan, Darius I a întreprins o campanie în zona de nord a Mării Negre în anul 514 până la e. n., apoi pentru a calcula cu câți ani în urmă a avut loc evenimentul e necesar ca la cifra 2018 să adăugăm cifra 514. Așadar, campania lui Darius I a avut loc cu 2532 de ani în urmă.

Calendar roman vechi, gravat în piatră. În partea de sus sunt redați zeii care conduc cu zilele săptămânii, începând cu sâmbăta. În centru este gravat zodiacul, iar în stânga și în dreapta – zilele lunii.

Întrebări și însărcinări

1. Ce denumire poartă timpul calendaristic exact al oricărui eveniment?
2. De la care eveniment începe numărătoarea anilor erei noastre?
3. Cum numesc istoricii zece secole?
4. În care mileniu trăim acum?
5. Cum are loc numărătoarea timpului în istorie?
6. Explicați importanța termenilor și noțiunilor: secol, până la era noastră, era noastră.
7. Povestiți despre sistemul de calculare a anilor folosit în Ucraina.
8. Însărcinări din cronologie.
 - 1) Din care secol fac parte următorii ani: 1237; 988; 800?
 - 2) Care an va fi următorul după anul 233 până la era noastră?
 - 3) Palatul a fost construit în anul 200 până la era noastră. Câți ani are edificiul?
9. Poate, oare, după părerea voastră știința istorică să existe fără sistemul de calculare a timpului? Explicați-vă punctul de vedere.
10. Cum înțelegeți explicația că istoria este nu altceva decât descrierea de către cercetători a acțiunilor oamenilor, care au trăit într-un anumit timp și într-un anumit spațiu?

Ceas solar al grecilor antici

§ 2. Epocile culturale ale istoriei europene și Ucraina

VEȚI AFLA:

- despre epocile culturale ale istoriei europene
- cum se îmbină aceste epoci cu Istoria Ucrainei

1. Perioadele dezvoltării istorice a Ucrainei. Pe parcursul îndelungatei sale existențe omenirea a trecut prin câteva perioade-cheie în dezvoltarea sa. În istoria europeană sunt evidențiate următoarele perioade (epoci): **Societatea primitivă, Antichitatea, Evul Mediu, Istoria modernă și cea contemporană.** Istoria Ucrainei corespunde întrutotul acestor perioade. Pentru evenimentele, care au avut loc pe pământurile ucrainene sunt caracteristice toate procesele ce s-au desfășurat în alte zone ale Europei.

2. Apariția vieții umane pe pământurile ucrainene. În perioada (epoca) primitivă strămoșii noștri valorificau continentul. Europa nu a fost patrie pentru oameni, dar pe pământurile ei omul a făcut pași concreți în procesul despărțirii de lumea animală. **Primii oameni au apărut pe pământurile ucrainene cu aproape un milion de ani în urmă.** Cele mai vechi rămășițe, care vorbesc despre aflarea pe teritoriul Ucrainei,

Așezare a oamenilor primitivi.

SUCCESIUNEA PERIOADELOR DIN ISTORIA EUROPEI

În așezările tripolienilor

? **Examinați ilustrațiile din pag. 12 și 13. Care erau asemănările și deosebirile din viața oamenilor la începutul și la sfârșitul epocii de piatră?**

au fost descoperite în Transcarpatia, în apropiere de orașelul Koroleve. Oamenii din acele timpuri trăiau în grupuri nu prea mari și se deplasau în permanență în căutare de hrană. Ei adunau fructe comestibile, lăstari și rădăcini și vânau animale nu prea mari. Drept unealtă principală de muncă și armă în același timp le servea toporașul de mână. El era confecționat din piatră. De aceea, această perioadă din viața celor mai vechi oameni este numită **epoca de piatră**. Ea a fost cea mai veche și mai îndelungată perioadă din istoria omenirii. Pe la sfârșitul epocii de piatră oamenii s-au deprins nu numai să adune darurile naturii sălbatice, ci și să le crească de sine stătător, datorită apariției **lucrării pământului și creșterii animalelor**. De asemenea, oamenii au domesticit mai multe animale: câinele, vitele cornute mari și mici, păsările. O realizare însemnată a devenit construcția caselor, fabricarea vaselor din ceramică. Pământurile ucrainene s-au numărat printre zonele în care au apărut și s-au dezvoltat în epoca primitivă agricultura și zootehnia. Noile condiții de gospodărire necesitau și unelte de muncă mai puternice.

Cu aproape șase mii de ani în urmă oamenii au învățat să confecționeze unelte de muncă din metal. Printre primele a început să fie prelucrată arama. Ea, însă, s-a dovedit a fi un metal foarte moale, de aceea nu a putut să satisfacă necesitățile gospodărești ale oamenilor. Ei continuau să se folosească de uneltele de muncă din piatră. Chiar și în asemenea condiții dezvoltarea gospodăriei a atins un nivel înalt. O mărturie a acestui fapt sunt triburile care au populat pământurile ucrainene în **mileniile IV-III până la e. n.** Oamenii de știință le-au numit **tripolieni**. Cu timpul, oamenii s-au deprins să pregătească aliaje din diferite metale. Primul aliaj de acest fel a devenit bronzul (un amestec de aramă și staniu).

Sciții lângă cetatea Olvia. Nomazii urmăresc cum grecii se așează pe noi pământuri

Cneazul Sviatoslav împreună cu armata după o victorie ordinară

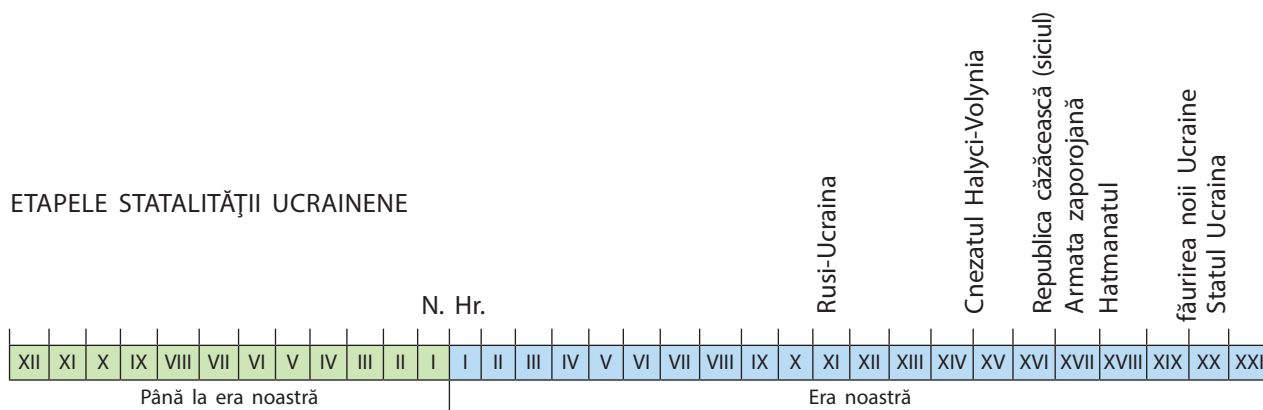
3. Popoarele migratoare (nomazii) pe pământurile ucrainene.

Perfecționarea uneltelor de muncă și condițiile climaterice de pe pământurile ucrainene de la acea vreme au contribuit mai mult la creșterea animalelor. Crescătorii de animale, care au trecut la un mod de viață și de gospodărire nomad, și-au instaurat dominația pe pământurile ucrainene pentru o perioadă îndelungată. Agricultorii au fost impuși să se mute pe pământurile mai împădurite din partea de nord. Îmblânzirea calului, descoperirea roții, utilizarea metalelor pentru confecționarea armelor i-au transformat pe nomazi în gospodari ai stepelor ucrainene pentru aproape trei milenii (până în sec. al XVIII-lea). În această perioadă de timp pe pământurile ucrainene trăiau multe popoare migratoare: arieni, cimerieni, sciți, sarmați, huni, bulgari, hazari, pecenegi, cumani, mongoli, tătari crimeeni și alții. Reprezentanții acestor popoare au influențat dezvoltarea altor popoare ale Europei și Asiei.

4. De la Antichitate la Evul Mediu. Între timp, grecii își înființau orașele-state pe țărmul Mării Negre. Anume ei au adus pe aceste pământuri realizările epocii antice.

Perioada (epoca) antică este perioada înființării, dezvoltării și declinului statelor din zona Mării Mediterane. Ea a durat din mileniul III de până la e. n. până la mijlocul mile-

ETAPELE STATALITĂȚII UCRAINESE

14 Tema 1. Numărătoarea timpului în istorie

Creștinarea kievenilor în anul 988.

? **Examinați ilustrația. De ce creștinarea Rusiei Kievene este considerată drept unul dintre cele mai remarcabile evenimente din istoria Ucrainei?**

niul I al e. n. Un rol de frunte în această perioadă l-au jucat Grecia Antică, iar apoi Roma. Ele au reușit să-și extindă influența asupra majorității zonelor din Europa (în afară de zona de nord), Orientului Apropiat și Africii de Nord.

Însă, pentru popoarele, care trăiau la acea vreme pe pământurile ucrainene, influența Antichității nu a fost decisivă. Deși cimerienii, sciții, sarmații nu se rușinau să preia unele realizări tehnice sau aspecte din credința vecinilor mai dezvoltati. Așezările grecești și romane de pe țărmul Mării Negre erau doar niște mici insulițe în marea de popoare pe care grecii și romanii le numeau barbari. În cele din urmă, năvala barbarilor a ruinat Imperiul Roman, care unea Lumea Antică.

Din acel moment, pentru popoarele Europei și, respectiv, pentru pământurile ucrainene a sosit perioada numită de istorici **Evul Mediu**. Anume în perioada medievală (sec. V-XV) pe pământurile ucrainene au existat formațiuni statale puternice. Este vorba de Statul Kievean al cnejilor (Rusi-Ucraina, sec. IX-XIII) și Statul Halyci-Volynia (sec. XIII-XIV), care au pus fundamentul statalității ucrainene. În secolul al X-lea ucrainenii au aderat la popoarele ce împărțeau creștinismul. Mai detaliat despre epocile Evului Mediu, Modernă și Contemporană vom afla din alte teme incluse în manual. De asemenea, ne vom opri la alte momente-cheie din perioada societății primitive pe pământurile ucrainene.

Regele Danylo Galyțkyi

Întrebări și însărcinări

1. Ce perioade (epoci) evidențiază istoricii în procesul dezvoltării Europei?
2. Corespunde, oare, Istoria Ucrainei acestor perioade?
3. Când a început istoria pe pământurile ucrainene?
4. Din ce își confecționau uneltele primii oameni de pe pământurile ucrainene?
5. Ce metal a fost prelucrat primul de către omenire?
6. Care au fost realizările oamenilor din epoca primitivă?
7. Cum a influențat perioada antică asupra istoriei pământurilor ucrainene?
8. Ce formațiuni statale au existat pe pământurile ucrainene în perioada Evului Mediu?

Lecție practică

Numărătoarea timpului în istorie

AMINTIȚI-VĂ

1. Ce este istoria?
2. Cum decurge timpul istoric: liniar sau ciclic?
3. Ce este „scara timpului”?
4. Ce eveniment este folosit pentru începerea calculării timpului în Istoria Ucrainei?

Scopul: constă în a învăța trasarea „scării timpului”, a însemna pe ea datele, evenimentele și perioadele, a contrapune anul cu secolul, a învăța alcătuirea tabelului cronologic după sursele istorice.

Însărcinări pentru pregătirea de lecție practică

1. Pregătiți materialul necesar pentru „scara timpului”.
2. Pregătiți un șablon al tabelului cronologic.

Desfășurarea lecției

I. Rezolvați problemele cu ajutorul „scării timpului”.

1. Determinați secolul după an.

988 _____ 1199 _____ 1362 _____
 1658 _____ 1837 _____ 1914 _____
 2000 _____

2. Însemnați pe „scara timpului” data nașterii lui Isus Hristos. Colorați diferit perioadele de până la era noastră și din era noastră.

3. Însemnați pe „scara timpului” anii nașterii bunicului și bunicii voastre, tatălui și mamei, anul vostru de naștere. Calculați câți ani trăiesc la un loc cele trei generații.
4. Indicați pe „scara timpului” perioada studiilor în școală (de la admitere până la absolvire).

5. Indicați cu diferite culori pe „scara timpului” perioadele:
 - 1) Statul Kievean (Rusi-Ucraina cnezatelor) – sec. IX-XIII;

Soldați sciți

Colină scitică regală în deschidere

- 2) Statul Halyci-Volynia – sec. XIII – mijlocul sec. XIV;
- 3) Republica Căzăcească / Armata Zaporojană (Hatmanatul) – mijlocul sec. XVI – sec. XVIII;
- 4) Făurirea noii Ucraine, Statul Ucraina.

1000

1000

2000

6. Determinați durata desfășurării evenimentelor istorice.

- 1) Câte secole s-au scurs de la începutul erei noastre?
- 2) Care an a fost mai înainte: anul 50 de până la e. n. sau anul 50 e. n.? Cu câți ani mai înainte?
- 3) Care a fost următorul an după anul 134 de până la e. n.?
- 4) Calculați câți ani au trecut de la începutul domniei cneazului Oleg la Kiev (anul 882) până la campania sa asupra Constantinopolului în anul 907.
- 5) În anul 1989 a fost marcată în mod solemn împlinirea a 500 de ani de la apariția căzăcimii ucrainene. Determinați, care an este considerat anul apariției căzăcimii.
- 6) Catedrala Adormirii Maicii Domnului de la Lavra Pecerska din Kiev a fost construită în al 27-lea an de la înființarea mănăstirii la 1051. Calculați când a avut loc acest eveniment.
- 7) Lupta de eliberare națională a poporului ucrainean sub conducerea lui B. Hmelnițki a început în anul 1648, iar hatmanul a murit în 1657. Câți ani a durat războiul?
- 8) În anul 1982 kievenii au marcat 1500 de ani de la înființarea orașului. În ce an ei vor sărbători două mii de ani de la înființarea orașului?
- 9) Calculați câți ani despart anul creștinării Rusiei Kievene (988) de anul vostru de naștere.

Scut scitic – acinaci

Cupă scitică din aur

Moneda regelui sciților, Ateas

Pectoral scitic.
Distincția regilor sciților.

II. Citiți textul și alcătuiți tabelul cronologic.

Text pentru citire

Sciții

La începutul sec. al VII-lea de până la e. n. în stepile zonei ucrainene de la Marea Neagră au început să se așeze triburile nomade ale sciților. Ei au scos de pe aceste pământuri triburile cimerienilor, care au domnit acolo din sec. al XI de până la e. n. Sciții erau niște triburi indo-europene ce făceau parte din grupul de limbi iraniene, care au ieșit din adâncurile Asiei. Aceștia întreprindeau campanii jefuitoare prin Munții Caucaz către țările din Orientul Apropiat, ajungând chiar până în Egipt. După crearea puternicului Stat Persan, care a supus Asia Mijlocie și Orientul Apropiat, sciții s-au văzut nevoiți să se întoarcă în zona Mării Negre.

Până la finele sec. al VI-lea sciții și-au creat propria formațiune statală – Marea Sciție. Cu aproape 450 de ani până la e. n. în zona Mării Negre s-a aflat istoricul grec, Herodot, care a și lăsat pentru posteritate o descriere a Sciției de la acea vreme. Oamenii de știință au obținut multe date despre sciți în urma săpăturilor mormintelor scitice – gorganelor (Kuli-Oba, Ciortomlâk, Soloha, Mormântul Haiman și altele).

Sciții erau uniți în câteva triburi: sciții regali, care erau așezați între Nipru și Don, sciții nomazi, care locuiau în stepile de lângă Marea Neagră și în Crimeea, sciții-agricultori (erau așezați în zona de silvostepă de pe malul stâng al Niprului), și sciții-plugari, care populau teritoriile de lângă râul Bug. Sciți propriu-ziși erau numai sciții regali și sciții nomazi.

Situația dominantă era de partea sciților regali. Întreaga lor viață era subordonată legilor de război. Armamentul obișnuit al sciților era arcul înzestrat cu săgeți, scutul scurt (acinaci), sulita și scutul. În anul 512 de până la e. n. sciții au zdrobit armata regelui persan, Darius I, și l-au izgonit din posesiunile lor.

Sciții-agricultori și sciții-plugari se ocupau cu agricultura, plătindu-le tribut sciților regali sub formă de pâine și sclavi. Sciții vindeau tributul adunat grecilor, care în sec. VIII-VI și-au întemeiat pe țărmul Mării Negre propriile orașe-state (Tira, Olvia, Hersones, Panticapeum și altele). De la greci sciții cumpărau obiecte pentru distracții: vin, veselă, produse din metal.

La sciți erau dezvoltate diferite meșteșuguri. Bijuteriile meșterilor sciți aparțineau de cele mai bune mostre mondiale. De cele mai dese ori sciții redau pe ele cerbi, cai, berbeci, pisici, lei și grifonii fantastici (așa-numitul stil „animalier”).

În sec. al IV-lea de până la e. n. a izbucnit un conflict între sciți și Regatul Macedoniei. Bătălia decisivă s-a dat în anul 339 până la e. n. Armata regelui macedonean, Filip, a distrus-o în întregime pe cea scitică. Acesta a fost un început al declinului Marii Sciții.

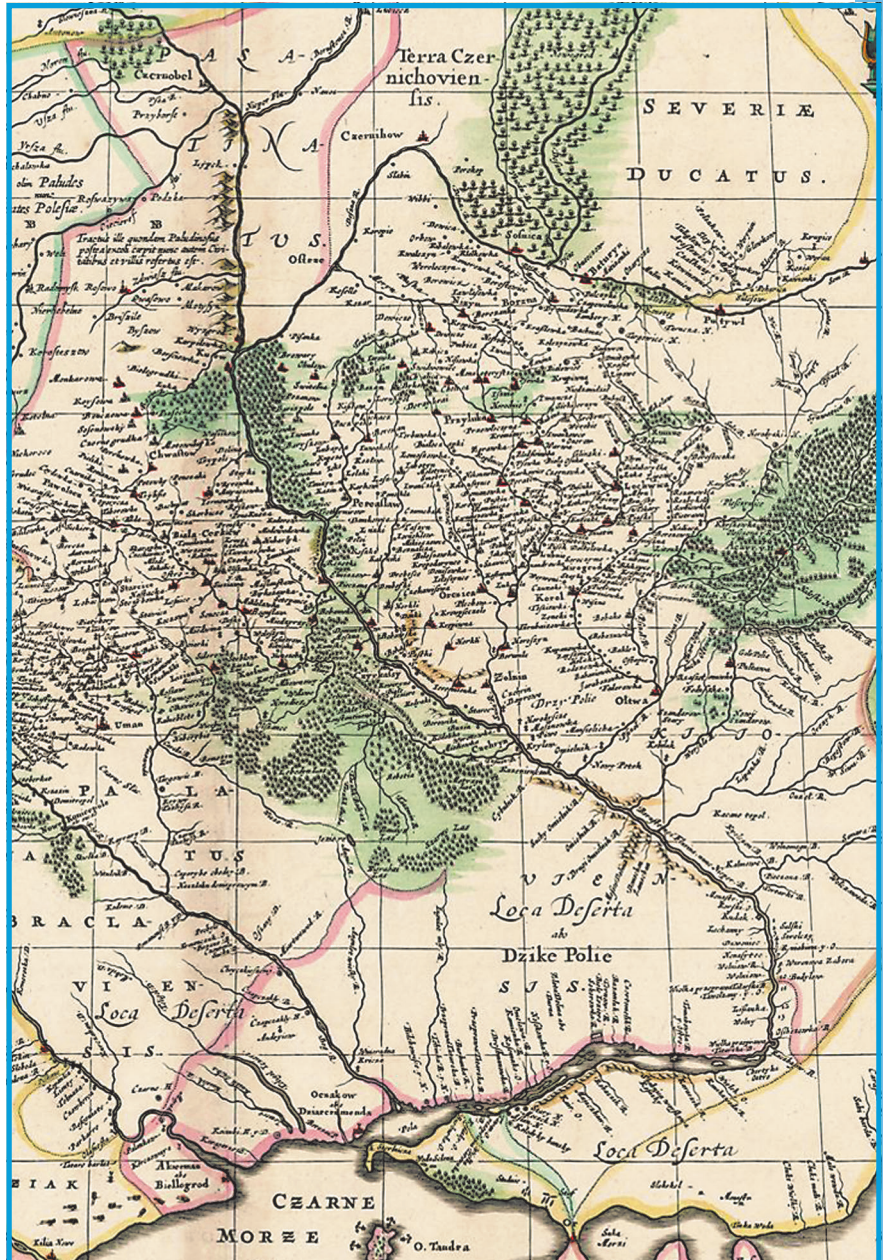
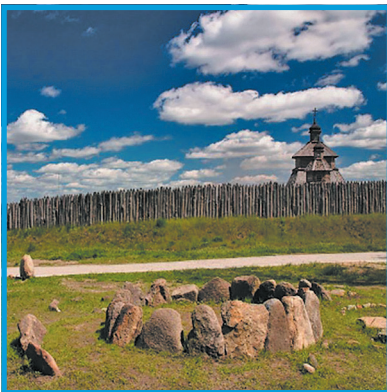
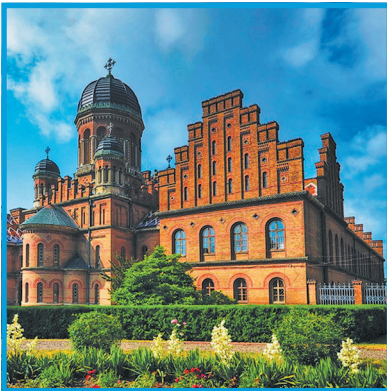
Restul sciților s-au refugiat în Crimeea, unde au creat un nou stat – Sciția Mică în frunte cu regele Skilur. Capitala lui a fost Neapolul Scitic (în apropiere de actualul oraș Simferopol). Acest stat a existat până în secolul III al e. n. și a fost distrus de triburile goților.

III. Explicați ce ați aflat nou la lecție. Faceți concluzii.

Tema 2

UNDE ARE LOC ISTORIA

§ 3. Spațiul istoric și geografic

VEȚI AFLA:

- cum influențează spațiul geografic dezvoltarea istoriei
- ce este spațiul istoric
- în ce constă diferența dintre hărțile fizice și istorice

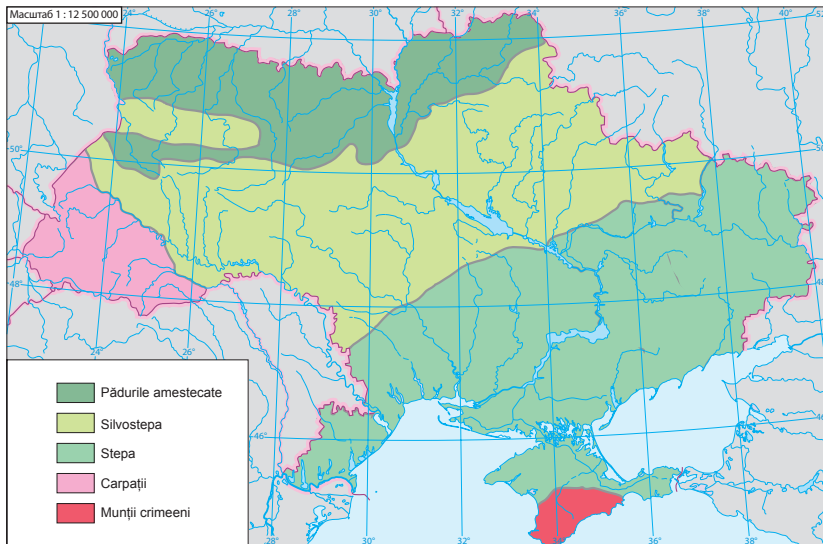
1. Istoria și geografia. De mare ajutor în studierea Istoriei este **geografia**. Aceasta este știința ce studiază natura Pământului, straturile lui, organizarea teritorială a populației și activitatea ei economică.

După cum știți deja, orice eveniment istoric a avut loc într-un anumit timp și într-un anumit spațiu. Dacă cronologia ne permite să stabilim când anume a avut loc acest eveniment, apoi harta istorică ne ajută să stabilim locul desfășurării lui. Hărțile istorice sunt întocmite în baza celor geografice.

La lecțiile de științe ale naturii ați avut posibilitatea să faceți cunoștință cu hărțile geografice, în special cu **harta fizică**. Pe ea sunt indicate, cu diferite culori, pla-

Harta fizică a Ucrainei

Hartă — micșorarea convențională a suprafeței Pământului sau a unor părți ale ei.

Hartă istorică — harta ce redă evenimentele desfășurate pe un anumit teritoriu în diferite etape ale dezvoltării sale istorice.

Zonele naturale de pe teritoriul Ucrainei

tourile, câmpiile, spațiul acvatic de pe teritoriul Ucrainei sau din alte părți ale planetei noastre. Harta fizică redă o parte a spațiului geografic, a mediului în care au loc procese naturale și trăiesc oameni.

Așezarea geografică a Ucrainei poate povesti multe lucruri interesante. Spre exemplu, pentru care ocupații ale populației sunt bune pământurile ei, de care zone ale lumii este legat destinul ei și altele.

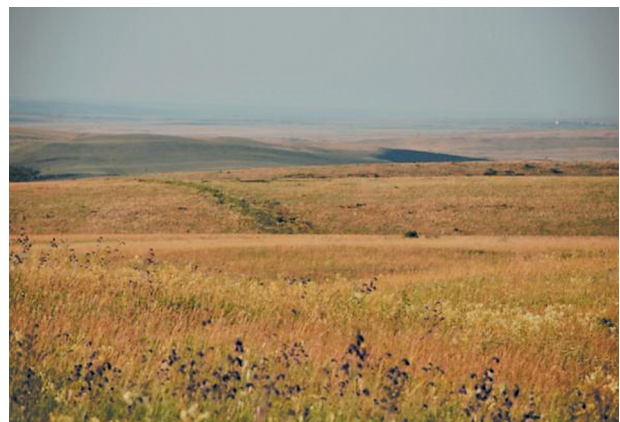
Frontierele Ucrainei nu conțin obstacole naturale însemnate, care să împiedice legăturile cu lumea exterioară, cu popoarele învecinate. Ucraina este, de felul ei, o punte între Europa și Asia. Cu Europa Centrală și cea Occidentală pământurile ucrainene sunt legate prin defileuri carpatine, prin magistrale terestre și râuri.

Din partea de est înspre Ucraina se întinde marea stepă eurasiatică, care se întinde pe întregul continent. Din

Silvestepa ucraineană

Stepa ucraineană

Îndreptar

Cum să lucrăm cu harta istorică

1. Citiți denumirea hărții.
2. Luați cunoștință de legenda-tabel, care conține explicații la semnele convenționale de pe hartă.
3. Găsiți pe hartă semnele convenționale necesare pentru studierea unei teme concrete.
4. Comparați informația obținută cu materialul din manual.

Cum să lucrăm cu harta de contur

1. Citiți denumirea hărții.
2. Prelucrați materialul corespunzător din manual și din atlas.
3. Citiți însărcinările la harta de contur.
4. Luați cunoștință de legenda hărții respective în atlas.
5. Găsiți pe hartă semnele convenționale, necesare îndeplinirii unei însărcinări concrete.
6. Îndepliniți însărcinarea pe harta de contur

Hartă Denumirea hărții
Statul Halyci-Volynia în prima jumătate a sec. al XIII-lea

cele mai vechi timpuri prin ea treceau marile căi comerciale, ce-și aveau începutul în China și India. Cea mai cunoscută dintre ele era Marele Drum al Mătăsii.

O importanță excepțională în viața economică a statului ucrainean l-au jucat Mările Neagră și Azov, deoarece acolo se intersectau toate căile terestre și acvatice. Cine avea în posesie acest țărm, în special Crimeea, acela era stăpân în zonă.

Vecinătatea cu nomazii, care dominau în stepile Ucrainei, complica activitatea economică pentru agricultorii din zona de silvostepă a Ucrainei. Confruntarea dintre nomazi și agricultori pe parcursul câtorva milenii a determinat mersul istoriei pe pământurile ucrainene.

2. Harta istorică. Harta istorică se deosebește esențial de cea fizică. Aceste deosebiri se referă, în special, la importanța și conținutul culorilor. Astfel, pe harta fizică culorile sunt folosite pentru însemnarea condițiilor naturale ale unei anumite zone, iar pe harta istorică – teritoriile statelor în diferite perioade de timp, locurile așezării popoarelor. De asemenea, harta istorică arată cum au evoluat anumite evenimente istorice – apariția statelor, modificarea teritoriilor lor, deplasarea trupelor militare, strămutarea popoarelor.

Harta istorică trebuie „citită”. Informația este prezentată pe ea cu ajutorul semnelor convenționale, conținutul cărora este descris în **legenda hărții**. În plus, harta istorică poate să conțină unele ilustrații, care creează aspectul vizual al evenimentelor și fenomenelor din trecut.

Sunt cunoscute următoarele tipuri de hărți istorice:

- *După cuprinsul teritoriilor* — mondiale, continentale, hărți ale statelor;
- *După conținut* — de observare, generalizatoare, tematice;
- *După scară* — pe scară mare, scară medie și scară mică.

Așadar, hărțile istorice se deosebesc după mărimea și volumul informației prezentate pe ele.

Unul dintre tipurile hărților istorice instructive este **harta de contur**, pe care este redată doar o parte a informației. Cealaltă parte a informației trebuie introdusă de sine stătător, în conformitate cu însărcinările date.

Legenda hărții — lista semnelor convenționale la hartă. Ea conține o scurtă explicație textuală despre ceea ce este redat pe hartă.

Întrebări și însărcinări

1. Cum influențează mediul ambiant asupra comportării oamenilor?
2. Care știință studiază mediul ambiant?
3. Ce ocupații ale oamenilor sunt favorizate de mediul ambiant și amplasarea geografică a Ucrainei?
4. Numiți asemănările și deosebirile comune ale hărților istorice și geografice?
5. Ce se indică pe harta istorică? Ce înseamnă culoarea pe harta istorică?
6. Ce este legenda hărții istorice? Pentru ce avem nevoie de ea?
7. Explicați ce poate comunica harta istorică?
8. Ce tipuri de hărți istorice cunoașteți?
9. Alegeți răspunsurile corecte. Argumentați-vă părerea.

Pe harta istorică sunt redată:

- zonele climaterice;
- frontierele statelor;
- adâncimea râulețelor și lacurilor;
- direcțiile curentului râurilor;
- direcțiile campaniilor militare;
- înălțimea celor mai înalți munți;
- locurile celor mai importante bătălii;
- modificări ale teritoriilor frontierelor statelor.

Abraham Ortelius.

Prima colecție de hărți istorice avea denumirea „Atlasul geografiei lumii antice”. Ea a fost alcătuită în anul 1579 de către cartograful flamand, Abraham Ortelius. În anul 1570 el a alcătuit și a tipărit primul în lume atlas geografic.

§ 4. Statul ucrainean pe hărțile istorice în diferite perioade ale existenței sale

VEȚI AFLA:

- cum sunt indicate pe hărțile istorice diferitele etape ale dezvoltării statalității Ucrainei;
- despre originile actualului stat ucrainean.

Hartă de la tabăra oamenilor primitivi Mejirici.

Oamenii de știință au descoperit pe teritoriul Ucrainei circa zece documente cartografice din perioada preistorică. Cel mai renumit dintre acestea este desenul făcut pe un fragment al dintelui de mamut. El a fost descoperit în anul 1966 în timpul săpăturilor efectuate în apropierea satului Mejirici, raionul Kaniv, regiunea Cerkasî, pe locul taberei vânătorilor de mamuți. Pe el este redat locul din apropiere de râu și a unei păduri, precum și locuințe. Acesta este cel mai vechi monument cartografic din istoria Ucrainei. El a fost creat cu aproximativ 15–17 mii de ani în urmă.

1. Pământurile ucrainene pe primele hărți istorice. Harta a fost inventată ca un instrument, care-l ajută pe om să se orienteze în spațiu. Primele hărți au apărut pe pământurile ucrainene încă în perioada preistorică. Acestea, însă, se asemănau foarte puțin cu cele actuale și aminteau mai mult o redare schematică a obiectelor, ce serveau drept punct de orientare în mediul înconjurător.

Prima hartă, pe care au fost redată actualele pământuri, a fost întocmită de geograful din antichitate, **Ptolemeu**. El numea acest teritoriu **Sarmatia**. Predecesorii lui au numit-o **Cimeria**, iar apoi – **Sciția**, după denumirea popoarelor care au trăit aici. Însă, nu trebuie să confundăm denumirea teritoriului cu denumirea statului. Deși, de cele mai multe ori aceste denumiri coincid.

Din cele mai vechi timpuri, când pe hărțile istorice a apărut statul ucrainean, el a avut diferite denumiri și cadre teritoriale. Neschimbat, însă, a rămas nucleul statelor ucrainene – **Zona de Mijloc a Niprului**.

Prima imagine a pământurilor ucrainene în „Geografia” lui Claudiu Ptolemeu pe cea de-a zecea hartă a Sarmatiei Europene.

2. Crearea frontierelor Ucrainei. În procesul creării lor, actualele hotare (frontiere) teritoriale ale Ucrainei au parcurs o cale lungă și complicată. O influență decisivă asupra acestui proces l-au avut pământurile pe care trăiau ucraineni, precum și relațiile cu statele vecine.

Primul stat, de unde își trage originile actuala Ucraină, a fost **Statul Kievean**. Pentru indicarea lui pe hartă sunt folosite mai multe denumiri: Kuiavia, Rusi, Rusi-Ucraina, Cnezatul Kievean, Rusia Kieveană. Capitală a statului era orașul Kiev, înființat la finele sec. V – început sec. VI. În procesul dezvoltării sale el a cunoscut perioade de avânt și de declin. Respectiv și hotarele lui ba se măreau, ba se micșorau. Înflorirea Statului Kievean coincide cu sfârșitul sec. X – prima jumătate a sec. XI, pe timpul domniei cneților Volodymyr cel Mare și Iaroslav cel Înțelept.

Tradițiile Statului Kievean au fost continuate de **Statul Halyci-Volynia**, care a existat de la sfârșitul sec. XII până în prima jumătate a sec. XIV. După încoronarea cneazului Danylo Romanovyci Galyțkyi el a obținut denumirea de **Regatul Rusi**. În decursul celor 150 de ani de existență a acestui stat, capitală a sa au fost orașele Halyci, Holm, Volodymyr-Volynskiy și Lviv.

Frontiera de stat — linii practice sau convenționale în subsolul și spațiul terestru, acvatic sau aerian, ce determină cadrul de acțiune al suveranității statului. Ele separă teritoriul unui stat de cele ale altor state, trasează hotarele teritoriilor de stat împreună cu toate resursele, care constituie o condiție materială de existență a societății.

1

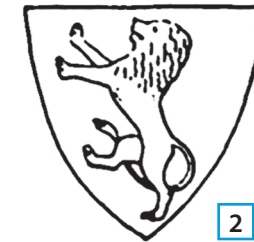
Semnul cneților, tridentul, pe monedele lui Volodymyr cel Mare (1).

2

Stema Statului Galiției și Volyniei pe stema pecetea cneazului Iuri al II-lea. Sec. XIV. (2).

Statul Kievean (Rusi-Ucraina) în timpul înfloririi și celei mai mari extinderi a frontierelor sale (domnia lui Iaroslav cel Înțelept).

Statul Halyci-Volynia și teritoriile dependente în timpul domniei lui Roman Mstyslavyci.

Пământurile Siciului în cea de-a doua jumătate a sec. XVI – înc. sec. XVIII

Statul căzăcesc ucrainean – Armata Zaporojană în anul 1649.

Stema Armatei Zaporojene de la înc. sec. XVII.

Pecetea Armatei Zaporojene din timpul hatmanului B. Hmelnițki

Drapelul, buzduganul și sabia hatmanului Statului căzăcesc ucrainean, B. Hmelnițki. Reconstrucție

Odată cu apariția căzăcimii la finele sec. XV, a început o nouă etapă în procesul făuririi statului ucrainean. Pe la mijlocul sec. XVI, cazacii, care țineau sub control teritoriile dintre Bugul de Sud și Siverski Doneț, au întemeiat lângă pragurile Niprului centrul lor – Siciul. Siciul Zaporojean a devenit o adevărată **Republică Căzăcească** cu legile, obiceiurile, teritoriul și armata proprie. În anul 1648, cazacii conduși de Bogdan Hmelnițki i-au ridicat pe ucrainenii la lupta pentru refacerea și independența statului. Pe teritoriul eliberat a fost înființat statul căzăcesc, **Armata Zaporojană (Hatmanatul)**. Însă, statele vecine puternice nu erau interesate în existența lui. În anul 1764 el a fost înghițit de Imperiul Rus. La 1775 a fost distrus și Siciul Zaporojean.

Statul ucrainean a apărut din nou pe hărțile istorice și politice ale lumii la începutul sec. XX. De data aceasta a fost nevoie de 70 de ani de luptă pentru ca la 24 august 1991 pe harta lumii să apară statul independent Ucraina.

Teritoriul Ucrainei în anii 1917–1921

Територія сучасної України.

Стемени держав українських, які існували між роками 1917–1921

Стемени Республіки Народної України.

Стемени Держави Української.

Стемени Республіки Народної Західно-Української.

Інтереси та завдання

1. Які держави українські існували в різні періоди часу?
2. Прочитайте фрагмент статті 20 Конституції України:
...„Стемени Держави Української встановлюється законом з урахуванням вимог Стемени Держави Української та Стемени Армії Запорізької“. Основним елементом Стемени Держави Української є Стемени Держави Української...
Стемени Держави Української, до якої належить Україна сучасна згідно з Конституцією?
3. Які держави сусідні з Україною сучасною?
4. Як це, згідно з вашою думкою, може бути пояснено зміною границь України?

§ 5. Originea denumirilor popoarelor și obiectivelor istorice. Zonele istorico-etnografice ale Ucrainei

VEȚI AFLA:

- care științe îi ajută pe istorici să studieze originea denumirii statelor, teritoriilor, orașelor, satelor, popoarelor
- ce zone istorico-etnografice există în Ucraina contemporană

Potrivit legendei, orașul Lviv a apărut prin anul 1241. El a fost înființat de către cneazul galițian, Danylo Romanovyci, care i-a dat orașului numele fiului său mai mare, Lev. Circulă, de asemenea, părerea că orașul a fost construit de însăși Lev Danylovyci.

1. Originea denumirilor popoarelor pe teritoriul Ucrainei.

Studiind trecutul, întâlnim un mare număr de nume: ale statelor, teritoriilor, orașelor, satelor, popoarelor. Fiecare dintre acestea își are propria origine. La clarificarea numelor istoricii sunt ajutați de astfel de științe ca etnonimia și **toponimia**. Etonomia studiază originea denumirilor popoarelor, iar toponimia – originea denumirilor localităților geografice sau a „toponimelor” (în traducere – „locuri”). Denumirile popoarelor pot spune multe despre purtătorii lor. Spre exemplu, în vechime zonele de la Marea Neagră erau populate de **cimerieni**. Acesta a fost primul popor din sudul actualei Ucraine, cunoscut după propria denumire. Cimerienii sunt amintiți în multe lucrări ale istoricilor, scriitorilor și poeților din vremurile trecute. Printre cercetătorii contemporani circulă părerea că denumirea de „cimerieni” provine de la cuvântul finic „cameri” – „întunecos”. Probabil, reprezentanții acestui popor erau smoliți și aveau părul de culoare închisă.

Aspectul modern al centrului istoric al orașului Lviv.

? **Examinați ilustrația. Ce indică, în aspectul orașului, asupra originii sale vechi?**

După cimerieni, în stepele de la marea Neagră, potrivit istoricului grec, Herodot, s-au stabilit **sciții**. El a povestit și unele legende despre originea acestui popor. Potrivit uneia dintre ele, primul locuitor al Sciției a fost fiul zeului grec antic, Zeus, și al fiicei Boristenului (râul Nipru), Targitaus. Acesta avea trei feciori, pe care-i chema Lipoxais („Regele-munte”), Arpoxais („Regele-apă”), și Coloxais („Regele-soare”). Într-o zi căzură pe pământ trei obiecte din aur – un plug cu un jur, o secure cu două capete și un pahar. Când Lipoxais a vrut să le ia, obiectele au fost cuprinse de flăcări. La fel s-a întâmplat și cu fratele mijlociu. Și numai Coloxais a putut pune mâna pe acele obiecte sfinte. După acel caz frații mai mari au recunoscut puterea mezinului și l-au proclamat rege. De la fiecare dintre cei trei frați își au originea triburile sciților, care au constituit un singur popor.

Potrivit unei alte legende, strămoșii sciților au fost eroul antic Heracles și femeia-șarpe, pe care acesta a întâlnit-o în apele Niprului. Aceasta i-a născut trei fii. Într-o zi femeia-șarpe l-a întrebat pe Heracles ce-o să facă cu feciorii atunci când vor crește mari. El i-a răspuns că acel ce va fi putea să tragă din arcul său și să se încingă cu brâul său, de care va fi agățat un pahar din aur, acela va și rămâne stăpân pe aceste pământuri. Ceilalți doi trebuie să fie izgoniți. Acest lucru, potrivit legendei, i-a fost pe puterile fiului mai mic – Scițiu, de la numele căruia și provine denumirea poporului sciților.

Originea denumirii orașului Cernighiv nu a fost clarificată nici până în prezent. Una dintre relatări spune că denumirea este legată de numele cneazului Ciorny, care a domnit în aceste locuri prin sec. VII. O altă legendă vorbește despre cneaghina Ciorna, care s-a aruncat de la înălțime pentru a nu nimeri în mâinile cotropitorilor. Se mai spune că odinioară Cernighivul s-ar fi numit Sernighiv – de la animalul Serna (capră-neagră), care erau mulți la număr pe atunci în pădurile din apropiere.

? **Examinați ilustrația. Alcătuiți o relatare despre orașul Cernighiv în baza reconstrucției.**

Reconstrucție a Cernighivului antic.

Zonele istorico-etnografice ale Ucrainei

? Găsiți pe hartă zona în care locuiți (v-ați născut).

Interesante sunt și versiunile despre originea denumirilor râurilor ucrainene. Astfel, la slavii vechi Bugul însemna „curent”. Denumirea de Nistru provine de la cuvintele scitice „dui istros” – „râu repede”. Niprul, pe care sciii îl numeau Danapris, își trage originea de la „dana apara” – „apă adâncă”.

- ? 1) Ce informație putem obține, după părerea voastră, din denumirile prezentate?
2) Faceți concluzie, cum ajută toponimia la studierea istoriei?

Următorii stăpâni ai stepelor de la Marea Neagră au fost **sarmații**. Se consideră că denumirea acestui popor războinic provine de la cuvântul iranian „saromat” – „străpuns de spadă”.

Mai multe versiuni are și originea denumirii de **slavi** – strămoșii actualilor ucraineni. Baștina acestui popor au fost pământurile dintre Nipru și Vistula. Cercetătorii leagă această denumire cu anumite toponime: Slavutyci (Nipru), Slucu și altele. De multe ori autodenunirea slavilor este legată de „slovo” – „cuvânt”. Astfel, „slavii sunt oameni care vorbesc cu cuvinte” (adică pe înțelesul nostru).

2. Zonele istorico-etnografice ale Ucrainei. Din punct de vedere istoric, în Ucraina s-au creat 15 zone istorico-etnografice – Zona de mijloc a Niprului, care se împarte în partea dreaptă și partea stângă, Polesia, Volynia, Podolia, Galiția, Ucraina Transcarpatică sau Transcarpatia, Bucovina, Pocuția, Sudul Basarabiei, Crimeea, Siciul Zaporojean, (Zaporijjea), Ținuturile Doneț, Sloboziilor și Siverski. De asemenea, peste hotarele actualei Ucraine, în statele vecine, există zone populate preponderent de ucraineni.

Studiind originea acestor toponime, istoricii încearcă să clarifice de care circumstanțe este legată apariția lor.

Astfel, denumirea de **Galiția** provine de la orașul Halyci, despre care se amintește pentru prima dată în anul 1113. Unii leagă această denumire de tribul slav al halycilor, iar alții – de mica pasăre neagră, stăncuța (în ucraineană – galca). Denumirea de **Transcarpatia** ne spune că această zonă este situată după munții Carpați. Cuvântul „**Bucovina**” a însemnat mai întâi „pădure de fag”. Pe la finele sec. XV așa au început să fie numite teritoriile acoperite cu păduri de fag de pe malul drept al Prutului. Originea denumirii Volynia este legată de străvechiul toponim slav, care înseamnă „zonă montană”. La început, după părerea susținătorilor acestei interpretări, Volynia era numit orașul situat pe dealuri, iar mai târziu – întregul ținut. Denumirea de **Podolia** provine de la cuvântul local dol (dil) – câmpie între munți. În imediata apropiere începe Subcarpatia. Această denumire a zonei este cunoscută din sec. XIV.

Interesantă este și denumirea zonei de **Taurida**. În vechime, partea muntoasă a peninsulei crimeene era populată de triburile taurizilor. În sec. XIII aceste teritorii au fost copleșite de trupele hoardelor tătare. Aceștia i-au și atribuit zonei denumirea de **Crimeea**. Peninsula Crimeea și pământurile învecinate au revenit la denumirea Taurida prin sec. XIX atunci când s-au pomenit în componența Imperiului Rus.

Locurile împădurite stau la originea denumirii de **Polesia**. Denumirea **Ținutului Sloboziilor** are la bază origini istorice. Așezările, care au fost înființate în acest ținut prin sec. XVII, erau numite „sloboda”. Locuitorii erau eliberați („făcuți liberi”) de plățirea taxelor pentru a-i încuraja să se stabilească cu traiul pe aceste pământuri.

Zonă istorico-etnografică — organizare etno-teritorială în cadrul întregului grup etnic, care este unic după starea etnică a populației și destinul său istoric. Denumirile ei sunt fixate în documentele istorice, simbolica ținutului și în amintirea istorică a poporului. Aceasta este unitatea de bază în sistemul de raionare, deoarece este legată de originile etnice vechi și se bazează, de regulă, pe criterii de trib. Particularitățile istorico-etnografice ale unei zone sunt condiționate și de caracterul anumit al condițiilor naturale.

Stema Cnezatului galițian.

Întrebări și însărcinări

1. Ce este etnonimia?
2. Care a fost primul popor care a trăit pe teritoriul actualei Ucraine și a fost cunoscut sub propria denumire?
3. Aduceți exemple de toponime.
4. Când a fost înființat orașul Lviv?
5. Care zone istorico-etnografice aparțin de vestul Ucrainei?
6. Cum sunt reflectate evenimentele din trecut în denumirile popoarelor?
7. Ce le pot spune istoricilor denumirile geografice?
8. Povestiți despre împărțirea istorico-etnografică a Ucrainei.
9. Putem afirma, oare, că etnonimele și toponimele sunt o bogăție a fiecărui popor și ele trebuie să fie cunoscute și cercetate? Explicați-vă părerea.
10. Cu ajutorul hărții (pag. 30), determinați ce ocupații prevalează la populația zonelor istorico-etnografice respective.

Denumirea câtorva zone este legată de râurile Ucrainei. După pragurile Niprului se întinde **Zaporijjea**, iar în partea de mijloc, partea stângă și pe cea dreaptă – **Zona de Mijloc**. De la denumirea râurilor Don, Siverski Doneț provin denumirile **Donșcina** și **Ținutul Donețk**.

Lecție practică

Amplasarea teritorială și originea istorică a satului (orașului) natal

AMINTIȚI-VĂ

1. Ce este harta istorică?
2. Ce zone istorico-etnografice există pe teritoriul Ucrainei contemporane?

Veșminte ale țăranilor.
Sfârșitul sec. XIX – începutul sec. XX.
Sudul Ucrainei

Veșminte ale țăranilor. Sec. XIX.
Ținutul Poltava

Scopul: de determinat amplasarea teritorială (spațiul) zonei istorico-etnografice; de caracterizat (după hartă) condițiile naturale ale unor zone istorico-etnografice aparte (la indicația profesorului / profesoarei), de însemnat și semnat pe harta de contur zonele istorico-etnografice indicate de profesor / profesoară; teritoriul ținutului natal, orașul (satul, orașelul) natal.

Însărcinări pentru pregătirea de lecție practică

1. Studiați cu atenție harta zonelor istorico-etnografice ale Ucrainei (pag. 30).
2. Luați cunoștință de harta organizării administrative-teritoriale a Ucrainei (pag. 34).
3. Pregătiți o hartă de contur a organizării administrative-teritoriale a Ucrainei.

Desfășurarea lecției

I. Îndepliniți însărcinarea după harta zonelor istorico-etnografice ale Ucrainei (pag. 30).

1. Indicați zonele istorico-etnografice care aparțin de vestul Ucrainei.
2. Indicați zonele istorico-etnografice ale Ucrainei din zona Niprului
3. Găsiți pe hartă denumirea zonei unde locuiți.
4. Ce zone istorico-etnografice sunt situate în partea de stepă a Ucrainei?
5. Determinați, după descriere, zonele istorico-etnografice ale Ucrainei și indicați-le pe hartă.
 - 1) Unii istorici leagă această denumire de tribul slav al halycilor, iar alții – de mica pasăre neagră, stăncuța (în ucraineană – galca);
 - 2) Acest cuvânt a însemnat mai întâi „pădure de fag”. Pe la finele sec. XV așa au început să fie numite te-

ritoriile acoperite cu păduri de fag de pe malul drept al Prutului;

- 3) Denumirea pământurilor, situate în câmpia Niprului și după pragurile râului;
- 4) Originea acestei denumiri este legată de străvechiul toponim slav, care înseamnă „zonă montană”. La început, după părerea susținătorilor acestei interpretări, așa era numit orașul situat pe dealuri.
- 5) Pământurile situate după munții Carpați.
- 6) Pământurile situate de-a lungul malului stâng al Niprului.
- 7) Pământurile situate de-a lungul malului drept al Niprului.
- 8) Această denumire provine de la cuvântul local dol (dil) – câmpie între munți. În imediata apropiere începe Subcarpatia.
- 9) În vechime această peninsulă era numită astfel după numele poporului taurizilor, care populau partea ei muntoasă.
- 10) Denumirea provine de la persoanele strămutate, care și-au numit așezările „sloboda”.

Veșminte de sărbătoare ale țăranilor. Sec. XIX. Bucovina.

Veșminte de sărbătoare ale țăranilor. Sec. XIX – înc. sec. XX. Podolia.

Veșminte ale țăranilor. Sec. XIX – înc. sec. XX. Pocuția.

II. Îndepliniți însărcinarea după harta organizării administrativ-teritoriale a Ucrainei (pag. 34).

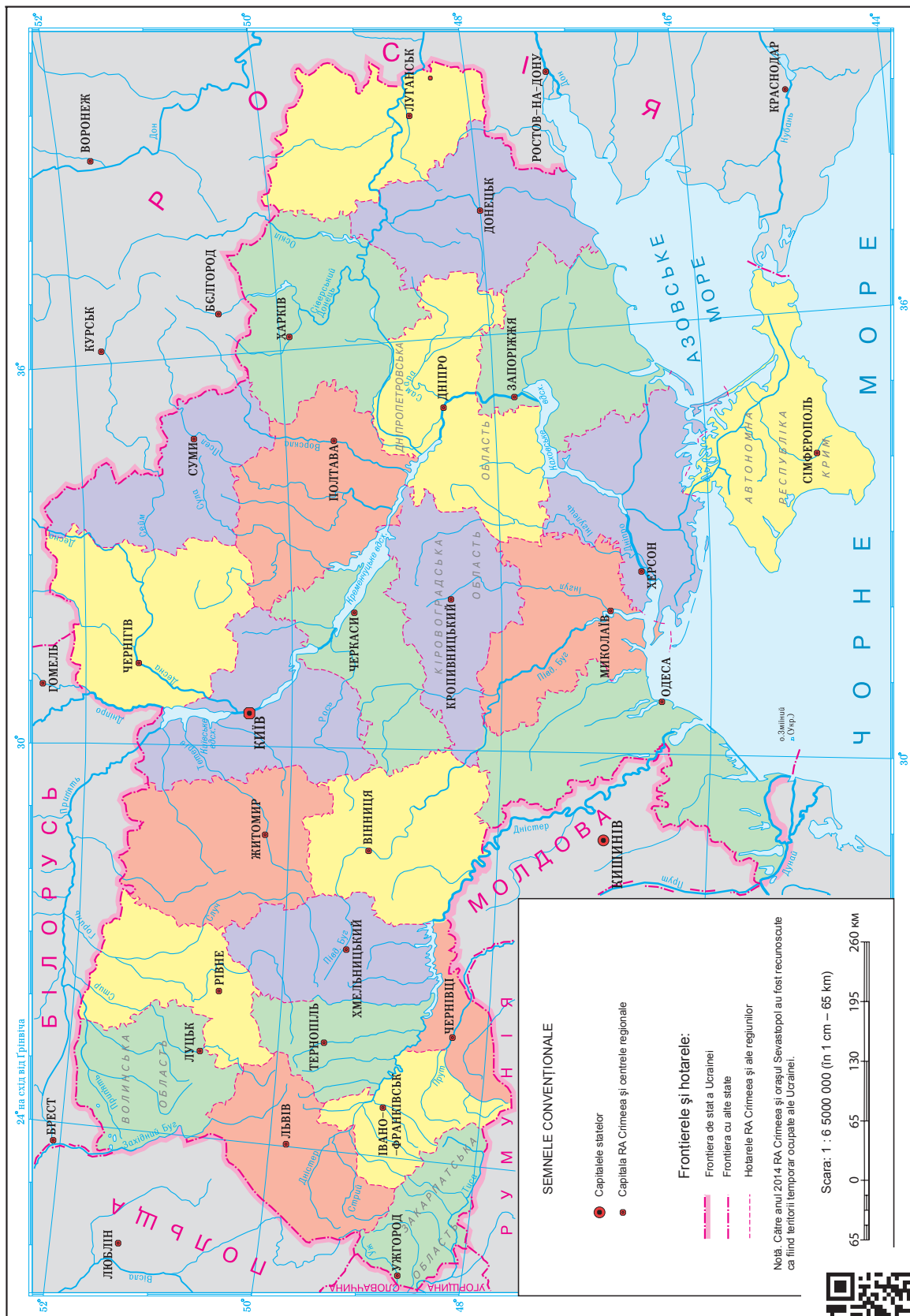
1. În câte regiuni este împărțită Ucraina?
2. Ce state se învecinează cu Ucraina?
3. Ce regiuni ale Ucrainei sunt zone de graniță?
4. Ce regiuni au ieșire la țărmurile maritime?
5. Denumirile căror regiuni nu coincid cu denumirile centrelor regionale?
6. Numiți și arătați pe hartă regiunile în care ați avut ocazia să vă aflați.

III. Îndepliniți însărcinarea după harta de contur a organizării administrativ-teritoriale a Ucrainei.

1. Colorați regiunea în care v-ați născut.
2. Conturați regiunea în care trăiți.
3. Însemnați zona istorico-etnografică de care aparține regiunea în care trăiți (v-ați născut).

IV. Explicați ce ați aflat nou la lecție. Faceți concluzii.

Organizarea administrativ-teritorială a Ucrainei

Tema 3

SURSELE DE STUDIERE A ISTORIEI

§ 6. Sursele istorice și varietatea lor

VEȚI AFLA:

- despre sursele din care istoricii află despre trecut
- ce tipuri de surse istorice există, cum trebuie să lucrăm cu ele

Surse istorice — obiecte ale activității vitale a omului, ce s-au păstrat până în zilele noastre. Ele ne permit să studiem trecutul societății umane și reflectă dezvoltarea ei istorică.

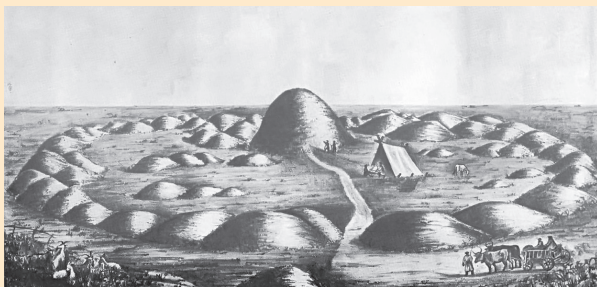
Arheologie — știință ce studiază trecutul omenirii după sursele sub formă de obiecte descoperite în rezultatul săpăturilor.

1. Sursele sub formă de obiecte. Arheologia. Ce poate servi drept mărturie a evenimentelor, ce au avut loc în trecut? În decursul existenței și dezvoltării, oamenii au lăsat foarte multe „urme” ale activității lor. Istoricii le caută cu stăruință și încearcă, cu ajutorul lor, să reconstituie viața din trecut. Aceste obiecte sunt numite **surse istorice**.

Cele mai numeroase surse sunt **artefactele**. Ele creează o închipuire clară despre toate perioadele vieții omenirii – din cele mai vechi timpuri până în zilele noastre. La acestea aparțin oasele animalelor și oamenilor, uneltele de muncă, vasele, edificiile, banii, ștampilele, obiectele de lux – toate aceste lucruri care vorbesc despre viața și activitatea oamenilor.

O mare parte dintre artefacte sunt studiate de **arheologie**. Datorită acestei științe au fost descoperite multe unelte de muncă, arme, obiecte de lux, case, de care omul s-a folosit foarte de mult. Munca savantului-arheolog este complicată și de lungă durată. Săpăturile sunt precedate de prospecțiunea arheologică. În timpul acestui proces cercetătorii adună informații după sursele orale și scrise, efectuează săpături de probă. Dacă rezultatele prospecțiunilor sunt reușite, încep săpăturile propriu-zise. Înlăturând stratul superior al solului, arheologii lucrează foarte atent cu cuțitul și pensetele. Fiecare descoperire este trecută într-un zilnic special, unde este fixată desfășurarea săpăturilor.

După încheierea săpăturilor începe etapa de studiere a obiectelor descoperite în condiții de laborator. Aici, cu ajutorul re-

Aspectul colinei Perepiatyha până la începerea săpăturilor. Desen de Taras Șevcenko. Anul 1846

Încă din timpurile de demult de cercetările arheologice s-au interesat mulți ucraineni. În special, renumitul poet ucrainean, Taras Șevcenko, călătorind prin Ucraina, a participat la crearea programului de păstrare a monumentelor istorice din Crimeea. El desena aspectul gorganelor vechi, monumentelor gloriei căzăcești, între care s-au numărat și ruinele reședinței hatmanilor căzăcimii – Cighirin. Marele poet îi aparțin cuvintele: „Iubesc arheologia – mama tainică a istoriei”.

Etapele principale ale muncii arheologilor

? **Examinați ilustrațiile. Alcătuiți, după ele, o relatare despre munca arheologilor.**

constituirii aspectului exterior, unor analize speciale, este stabilită vârsta lor, sunt adunate și refăcute obiectele deteriorate, se încearcă reconstituirea evenimentelor de la acea vreme.

2. Sursele scrise, orale și de altă natură. O informație destul de bogată ne prezintă sursele scrise, în pofida faptului că lumea a început să lase inscripții doar cu șase mii de ani în urmă. Pe pământurile ucrainene sursele scrise au o istorie și mai scurtă. Primele mărturii scrise aparțin pământurilor ucrainene, lăsate nouă drept moștenire de către veci au o vârstă de numai trei mii de ani. Răspândirea scrișului pe pământurile ucrainene a început abia după introducerea creștinismului în sec. X. S-au păstrat foarte puține

Cronici — creații în care se povestește despre evenimente după ani.

Cronica „Povestea vremurilor trecute” (de la Mănăstirea Ipatiev).

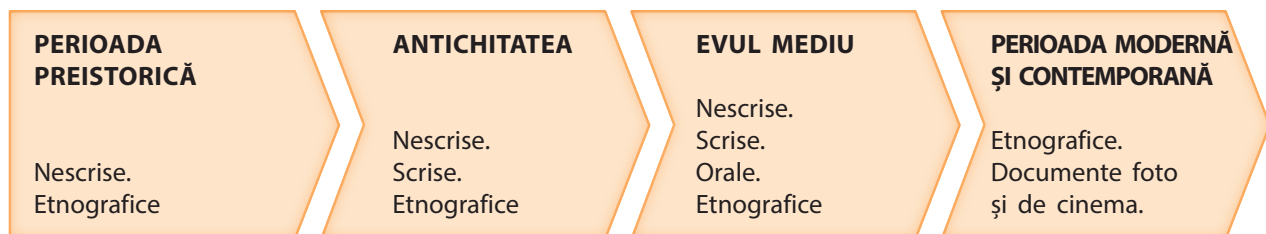
Mit — povestire fabuloasă cu caracter sacru care cuprinde credințele unui popor despre originea Universului și a fenomenelor naturii, despre zei și eroi legendari.

Legendă — specie a epicii populare, care conține elemente fantastice sau miraculoase sub formă de povestire fantastică despre trecutul îndepărtat.

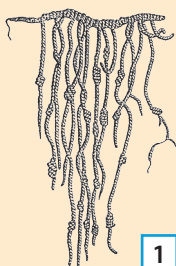
Proverb — scurtă zicală populară cu conținut de învățătură.

Etnografie — știință care studiază originea, așezarea, cultura și traiul, organizarea socială a popoarelor.

GENURILE DE SURSE SCRISE CE SUNT FOLOSITE PENTRU STUDIAREA PERIOADELOR CORESPUNZĂTOARE ALE ISTORIEI UCRAINEI

Omul este un individ care poate să trăiască numai într-un colectiv de indivizi asemănători, adică în societate. Anume comunicarea îl ajută pe om să trăiască în această societate. Ea este un mod de transmitere a informației. În vechime când orânduirea socială se complica, a apărut necesitatea transmiterii unui volum mare de informații, nu numai între membrii colectivului, ci și între generații. Toate acestea au condiționat apariția scrisului. Un sistem original de transmitere a informației a fost descoperit de către poporul inca – **sistemul de sfori și noduri** numit Quipu. Acesta, însă așa și nu și-a găsit continuitate.

1

2

Scrisul de noduri (1) și pictografic (2).

Sursa principală a apariției scrisului a fost desenul. Acesta, însă, devine scris numai atunci când pe el nu este redat doar desenul, spre exemplu soarele, ci este scris cuvântul „soare”. Scrisul prin desene este numit **pictografic**. În prezent acest scris nu este întrebuințat, însă pictogramele sunt larg răspândite în semnele de circulație, calculatoare, telefoane.

Cu timpul desenele s-au transformat în simboluri scrise, care nu totdeauna semănau cu obiectul redat.

Astfel a apărut **scrisul ieroglific**.

Scrisoare ieroglifică egipteană.

surse scrise din vechime. Știința care studiază sursele scrise se numește **paleografie**.

De sursele scrise țin orice inscripții ce s-au păstrat (pe pereți, piatră, monede, vase), cronicile, cărțile, actele oficiale, documentele, amintirile (memoriile), scrisorile, creațiile artistice, etc.

Apariția scrisului în istoria omenirii a fost precedată de perioada când circulau numai relatări orale despre trecut. Martori ai evenimentelor din acele timpuri îndepărtate sunt legendele, miturile, cântecele populare, poveștile. Toate acestea sunt nu numai o reflectare a fanteziei poporului, ele povestesc despre adevăratele evenimente, care s-au păstrat în amintirea oamenilor. Istoricii numesc aceste mărturii ale trecutului surse istorice. O parte însemnată dintre ele îi revine folclorului – activitatea colectivă de creație literară și muzicală a poporului, care prin mijloacele limbii a păstrat cunoștințele despre viață și natură, cultele și credințele străvechi, precum și părerile, închipuirile, sentimentele și trăirile fanteziei poetice populare.

Pot povesti despre trecut și **sursele etnografice** – obiceiurile, ritualurile și tradițiile populare ale ucrainenilor și ale altor popoare. Și prin studierea lor istoricii pot reconstitui trecutul. Astfel, cercetând tradițiile și obiceiurile triburilor care se mai află la nivelul înfloririi perioadei preistorice, ne putem face o închipuire despre timpurile străvechi din istoria patriei noastre.

Fotografiile și filmul, înregistrările audio, care au apărut în sec. XIX, au devenit, de asemenea, informații deosebit de utile în procesul cercetării evenimentelor istorice. Acestea sunt, probabil, mult mai informative. Ele, însă, cuprind o perioadă neînsemnată din istoria omenirii.

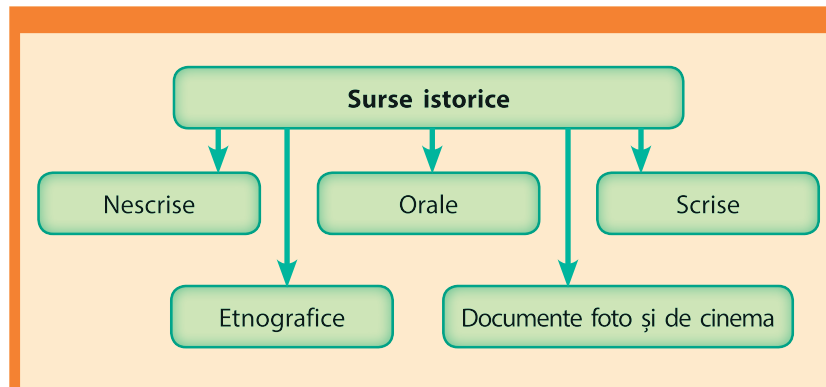
3. Cum să lucrăm cu sursele. Împărțirea în tipurile de surse menționate este una convențională. Unele surse pot fi atribuite concomitent mai multor tipuri. Astfel, monedele și armele vechi sunt surse nescrise și, în același timp, scrise, dacă pe ele se găsește vreo inscripție. Cartea, de asemenea, poate fi sursă scrisă și nescrisă. Ea

poate fi sursă orală, și etnografică, dacă descrie tradițiile și obiceiurile. Un număr mare de surse (nescrise, etnografice, scrise, documente foto și de cinema), ce conțin imagini, sunt evidențiate uneori într-un tip aparte – **surse în imagini**.

Numărul surselor este cu atât mai mare, cu cât ne apropiem tot mai mult în cercetările noastre de contemporaneitate.

Numai îmbinarea informației din toate tipurile de surse creează imaginea deplină al vieții oamenilor dintr-o epocă oarecare. Fiecare sursă luată separat reflectă numai o anumită parte a trecutului și conține un volum limitat de informații istorice. Deoarece creatori ai tuturor monumentelor din trecut au fost oamenii, sursele istorice reflectă perceperea și viziunea lor asupra evenimentelor.

Nu întotdeauna sursa istorică este verificată. Drept rezultat, imaginea definitivă a vieții oamenilor dintr-o anumită perioadă poate fi reconstituită numai prin îmbinarea și compararea informațiilor din diferite surse istorice, precum și prin analiza lor critică. Informația istorică veridică din sursele istorice poate fi folosită doar după prelucrarea ei corespunzătoare de către cercetători.

Tipurile ieroglifice ale scrisului nu numai transmit conținutul părerii, ci și conțin chipuri vizuale – desene. Însă, pictogramele și ieroglifele nu pot reda sunetul limbii. Acest lucru îl face scrisul **fonetic** și **alfabetic**. Primul alfabet în litere a apărut în sec. XVI. Acesta a fost scrisul din Sinai, dar el nu poate fi considerat perfect. Primul scris alfabetic perfect a devenit cel grecesc. În prezent cele mai răspândite sunt alfabetele latin, arab și chirilic. În baza celui chirilic a fost creat și alfabetul ucrainean, care include 33 de litere. Pentru scris erau folosite diferite materiale. De exemplu, în Egiptul antic oamenii scriau pe papirus – hârtie, care era produsă dintr-o plantă acvatică. În Rusi se scria pe coajă de mestecăn. Cu timpul a început să fie folosit pergamentul – pielea special prelucrată a animalelor (vițelilor, caprelor). Pentru prima dată hârtia a fost descoperită în China cu aproape două mii de ani în urmă. Primele cărți au apărut în manuscris, iar scrierea lor necesita foarte mult timp. Primele cărți tipărite au apărut în sec. XV.

Alfabetul chirilic slavon.

Întrebări și însărcinări

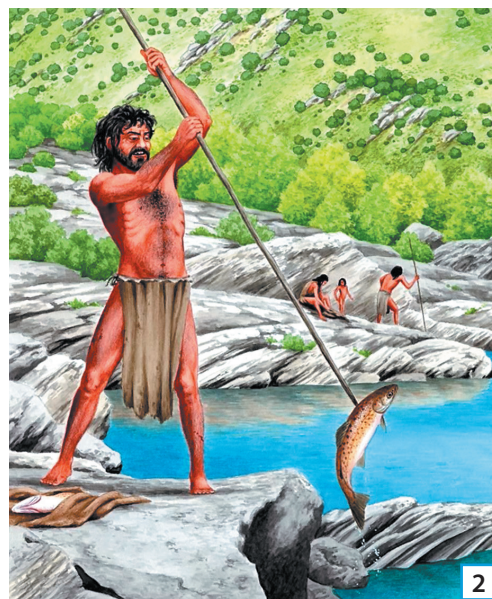
1. Ce înseamnă surse istorice?
2. În ce fel de tipuri sunt împărțite sursele istorice?
3. Care tip de surse ne permite să ne creăm o viziune despre toate perioadele istorice ale omenirii?
4. Cum credeți, de ce T. Şevcenko a numit arheologia „mamă tainică a istoriei”?
5. În ce constă caracterul complicat al muncii cu sursele?
6. Pot, oare, sursele istorice să fie neveridice?
7. **Discutați în grupuri.** Ce trebuie să facem ca atunci când studiem trecutul să nu mergem pe o cale greșită?
8. Ce greutăți pot apărea în timpul prelucrării surselor scrise?

§ 7. Lucrul cu sursele istorice

VEȚI AFLA:

- despre viața triburilor contemporane din sursele istorice
- cum să folosim diferite surse pentru reconstituirea deplină și veridică a trecutului

De istoria societății primitive ne îndepărtează sute de mii de ani. Aceasta, însă, nu înseamnă că interesul nostru față de epoca în care s-a constituit societatea umană scade. Pentru cercetarea perioadelor timpurilor străvechi cercetătorii folosesc, de regulă, sursele nescrise. Însă, după părerea istoricilor, cu ajutorul surselor nescrise, pot fi reconstituite doar 10–20 la sută din informația despre trecut. Nici pe departe toate obiectele confecționate de mâna omească se păstrează în pământ. Obiectele din oase, lemn, piele și metal în genere se păstrează rău – lemnul și pielea nu sunt veșnice, oasele se descompun, metalul se oxidează, iar ceramica este foarte fragilă. La aceasta trebuie să adăugăm influența ruinătoare a activității umane și a forțelor naturii. De aceea, apare necesitatea de a folosi alte surse. Vom încerca și noi să cercetăm unele surse, care reflectă epoca trecută și să aflăm ce informații ne oferă ele. Ne ajută ele, oare, la reconstituirea chipului epocii societății primitive?

Harponul (1) și modul de folosire a lui (2).

1. Luați cunoștință de sursele etnografice, ce povestesc despre viața triburilor contemporane, care se află în dezvoltarea lor la nivelul societății preistorice. Dați răspunsuri la întrebări.

Din viața papuașilor din Noua Guinee

A venit Tui cu alți doi aborigeni. Cu toții erau înarmați cu sulițe, arcuri și săgeți, fiecare avea pe umăr câte un topor. Am decis să verific conținutul unei poșete, pe care bărbaii o purtau pe umărul stâng. Am găsit în ea multe lucruri interesante. În afară de cele două cuțite de piatră mari, acolo erau oase ascuțite la un capăt, ce le serveau, probabil, în calitate de cuțit și greutate. Într-o cutie de bambus am găsit patru oase ascuțite. Erau, pe semne, instrumente care înlocuiau acul sau sula. Am mai găsit un instrument cu un capăt ascuțit. Cu acesta ei prelucrau cocosul. Tot acolo era o bucată de coajă de cocos, pe care bărbaii o foloseau în loc de lingură.

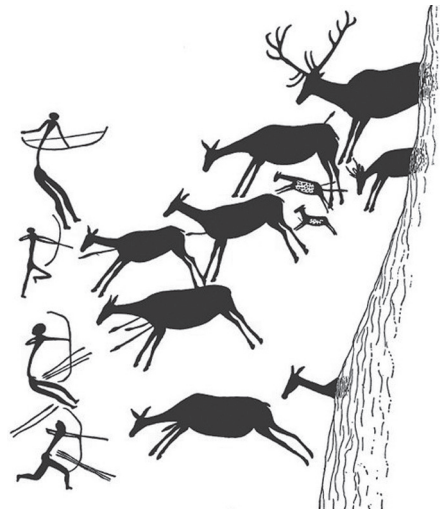
- ?**
- 1) Ce unelte de muncă aveau aborigenii?
 - 2) Din ce materiale ele erau confecționate?
 - 3) De care gen de activitate ei își legau viața?
 - 4) Putem, oare, afla din informația acestei surse istorice despre condițiile naturale în care trăiesc papuașii?

Din viața triburilor kubu de pe insula Sumatra (Indonezia)

El frânge o bătă lungă și dreaptă și, ridicând de pe malul unui râuleț o piatră, bate cu ea pe un capăt al bătei până când aceea nu se desface în mai multe părți ascuțite. Mai apoi el desface coaja de pe bătă și, desfăcând-o în mai multe fibre, învește cu ele capătul desfăcut al bătei. Sulița (harponul) pentru prins pește este gata.

- ?**
- 1) Despre care ocupație a oamenilor se povestește în acest fragment?
 - 2) Ce fel de materiale au fost folosite pentru a confecționa unealta de muncă?

Desen pe schelă cu scena de vânătoare creat de oameni din epoca primitivă

Papuași din Noua Guinee.

Încălțăminte a amerindienilor din America de Nord.

Din viața tribului amerindian al irochezilor

În timpurile străvechi purtau încălțăminte confecționată din piele de elan. Ei tăiau pielea de asupra și sub genunchii animalului, iar apoi o jupeau cu bucăți întregi. Deoarece piciorul din urmă al elanului este îndoit aproape sub unghi drept, apoi și mărimea pielii trase de pe el coincide cu mărimea piciorului omenesc. Capătul de jos era cusut cu tendon, iar cel de sus era strâns de picior cu curele speciale.

- 1) Despre ce povestește fragmentul prezentat?
- 2) Cum își foloseau amerindienii spiritul de observație pentru confecționarea încălțăminteii?

Ațiunile magice ale vânătorilor de pe insula Nias (Indonezia) înainte de vânătoare

Înainte de a pleca la vânătoare aceștia săpau o groapă, pe care o acopereau cu crengi, iarbă și frunze, iar mai apoi ademneau în ea animalele sălbatice. În timpul cât săpau, ei erau nevoiți să respecte anumite reguli. Lor le era interzis să scuipe (în caz contrar animalele se vor întoarce de la groapă); să râdă (deoarece se vor supăra pereții gropii); să folosească sarea, să pregătească hrana pentru porci. Aflându-se în groapă, ei nu aveau dreptul să se scarpine, deoarece pământul se poate muia și năruși.

- 1) Ce fel de ritualuri respectau vânătorii înainte de a pleca la vânătoare?
- 2) Sunt, oare, justificate restricțiile inventate de ei?
- 3) De ce vânătorii nu numai sperau în acea groapă, dar foloseau și magia?

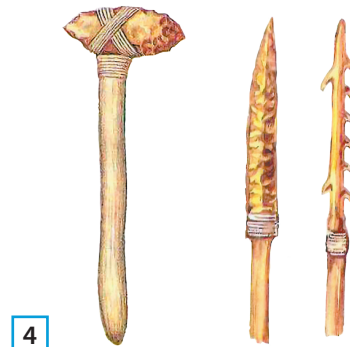

Groapă pentru vânătoare.

2. Examinați ilustrațiile unui pictor contemporan, care a încercat să reconstituie unele ocupații ale reprezentanților culturii tripoliene.

- ? Care dintre sursele nescrise redată în ilustrații au fost folosite pentru a reconstitui ocupațiile reprezentanților culturii tripoliene? Care lucruri din ilustrații vorbesc despre aceea că tripolienii se ocupau cu prelucrarea pământului?

§ 8. Unde se păstrează monumentele istorice

VEȚI AFLA:

- cu ce scop sunt create arhivele, muzeele, bibliotecile și cum ele funcționează

Cel mai mare număr de monumente istorice ale trecutului se păstrează la Muzeul Național de Istorie din Kiev – peste 600 mii de exponate. Cu ajutorul lor poate fi urmărită dezvoltarea societății umane pe pământurile ucrainene de la apariția primilor oameni și până în prezent.

1. Muzeul. După cum știți deja, este foarte greu să găsești mărturii ale trecutului și să afli cu ajutorul lor despre viața oamenilor din acea perioadă. Însă, toate lucrurile descoperite trebuie bine păstrate pentru urmași. Pentru ca oamenii să poată vedea realizările trecutului sunt create instituții speciale – **muzeele**. Lucrurile ce sunt expuse în muzee spre a fi privite de vizitatori se numesc **exponate**. Varietatea lucrurilor unite într-o singură temă poartă denumirea de **expoziție**. Într-un muzeu poate fi vernisată una sau mai multe expoziții.

Termenul de „muzeu” provine de la grecescul „mozeion” sau „museion” – „loc destinat muzelor”, „templu al muzelor”. Primele colecții de lucruri valoroase au fost adunate încă în mileniul III până la e. n. în palatele conducătorului Babilonului și Egiptului. Primul muzeu – Casa muzelor - a fost înființat în Alexandria egipteană cu peste două mii de ani în urmă.

În Ucraina, primul muzeu de vestigii ale trecutului a început să funcționeze în anul 1810 la Feodosia. Ulterior,

Muzeul național de Istorie a Ucrainei din Kiev.

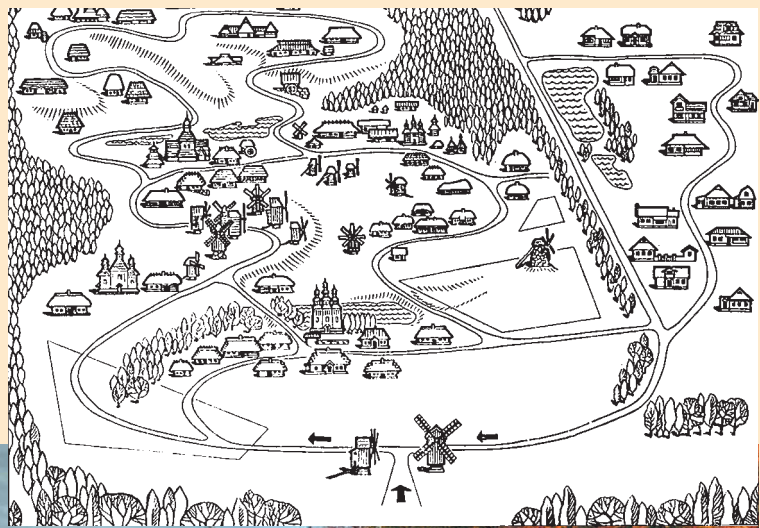
au început să apară muzee și în alte orașe. Erau răspândite, de asemenea, colecțiile private de lucruri rarissime.

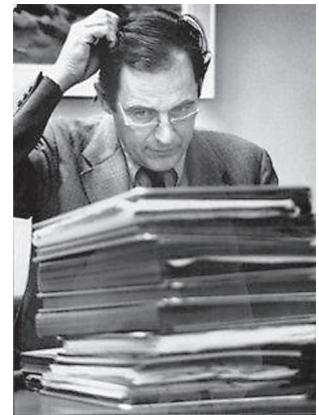
După menirea lor muzeele se clasifică în *istorice, arheologice, de studiere a ținutului, de studiere a naturii, literare, artistice, etnografice, tehnice, pe ramură, etc.* Drept exemplu pot fi aduse Muzeul național de Istorie a Ucrainei, Muzeul de Istorie „D. Iavornițki” din Dnipropetrovsk, Muzeul de arheologie a zonei Niprului, Muzeul de arheologie al orașelor cu peșteri, Muzeul culturii tripoliene și multe altele. Cel mai „dulce” poate fi considerat Muzeul zahărului din regiunea Vinița și Muzeul avicultorului din regiunea Poltava. În fiecare regiune, raion, oraș funcționează muzee de studiere a ținutului. În total, în Ucraina se numără circa cinci mii de muzee cu profil diferit.

Foarte importantă într-un muzeu este munca ghizilor. În relatările lor ei încearcă să atragă atenția la cele mai valoroase exponate, să accentueze importanța și valoarea lor pentru știință.

Muzeu — instituție care se ocupă cu strângerea, păstrarea, cercetarea, punerea în valoare și expunerea obiectelor care prezintă interes istoric, științific, artistic.

Cel mai mare, ca suprafață, depozit de monumente culturale din Ucraina este Muzeul de arhitectură populară din localitatea Pyrogove de lângă Kiev. Pe un teritoriu de 150 de hectare se află mai mult de 300 de monumente ale arhitecturii populare din toate zonele Ucrainei.

? **Examinați ilustrațiile în care este redată calea documentelor de la arhivă până la lucrul cu ele. Alcătuiți o povestire.**

Arhivă — instituție care desfășoară primirea, descrierea și păstrarea documentelor pentru folosirea lor ulterioară în scopuri de cercetare.

Restaurare — refacerea monumentelor și izvoarelor istorice, deteriorate anterior, pentru păstrarea lor în continuare.

2. Arhivele și bibliotecile. În muzee sunt demonstrate, în mare parte, surse nescrise. Pentru sursele scrise există instituții aparte – **arhivele**.

Cel mai mare număr de documente din Ucraina se păstrează la arhivele istorice centrale de stat din Kiev și Lviv. Numai la arhiva din Kiev se numără peste 1,5 milioane unități de materiale de arhivă. Există arhive specializate separate, precum și arhive regionale. Documentele ce se păstrează în aceste arhive, îi ajută pe oameni să găsească răspunsul la multe întrebări ce se referă la trecut.

Înainte ca documentele să ajungă la păstrare, colaboratorii arhivelor verifică minuțios starea lor fizică și tehnică. Deteriorările depistate sunt înlăturate prin metoda **restaurării**. Mai apoi documentelor le sunt atribuite numere și ele sunt puse în ordinea corespunzătoare. În așa mod colaboratorul arhivei va putea găsi documentul respectiv spre a-l pune la dispoziția solicitantului.

Sursele istorice scrise, în special cărțile, se păstrează în biblioteci. **Bibliotecile** sunt instituții culturale de învățământ care colectează materiale tipărite și în manuscris, dar și cărți. Colaboratorii bibliotecilor prelucrează edițiile și le trec într-un catalog special, organizează păstrarea corespunzătoare, precum și deservirea cititorilor.

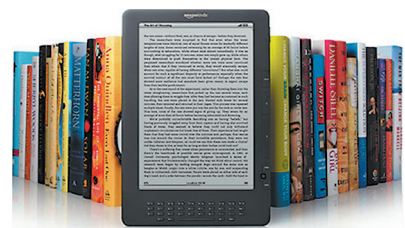
Sală de lectură în bibliotecă.

Cea mai veche dintre bibliotecile existente în Ucraina este biblioteca științifică a Universității din Lviv, fondată la 1608. Cea mai mare bibliotecă din țara noastră este Biblioteca științifică centrală a Academiei de Științe a Ucrainei „V. Vernadski” din Kiev. În fondurile ei se păstrează 12 milioane de cărți. În prezent rețeaua bibliotecilor din Ucraina numără peste 40 mii de biblioteci. Dintre acestea fac parte bibliotecile publice (inclusiv cele specializate pentru copii și tineret); tehnice, agricole, medicale, academice, de învățământ; bibliotecile instituțiilor de învățământ superior, bibliotecile pentru orbi.

În ultimul timp tot mai multe cărți trec la forma electronică (**digitală**). Acest lucru permite păstrarea lor în bibliotecile electronice, în care se poate intra prin rețeaua Internet cu ajutorul dispozitivelor electronice corespunzătoare și a obține acces în orice colț al planetei.

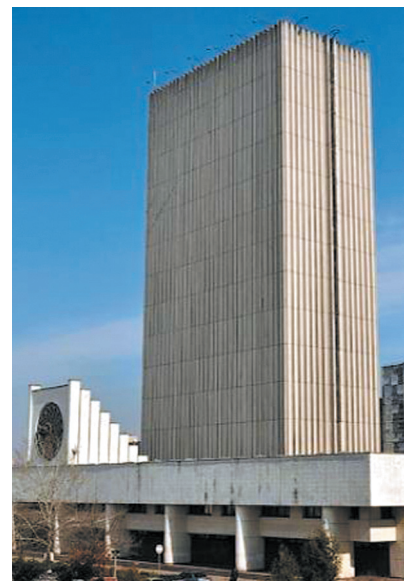

Rafturi cu cărți în bibliotecă.

Dispozitiv electronic pentru citirea cărților.

Biblioteca „V. Vernadski” din Kiev.

Întrebări și însărcinări

1. În care instituții se păstrează monumentele arheologice?
2. Ce semnifică cuvântul „muzeu”?
3. Cine lucrează în muzee?
4. Cu ce se ocupă ghizii?
5. Unde sunt păstrate sursele istorice scrise?
6. Ce înseamnă restaurare?
7. Pentru ce există bibliotecile?
8. Alcătuiți acasă o expoziție muzeală pe o anumită temă compusă din fotografii și vestigii ale trecutului. Semnați fiecare exponat. Alcătuiți o scurtă relatare pentru ghid. Fotografați lucrările și demonstrați-le profesorului și colegilor la următoarea lecție.
9. Vizitați un muzeu de studiere a ținutului. Pregătiți o scurtă relatare despre expoziția lui. Povestiți ce v-a impresionat cel mai mult.
10. **Discutați în grupuri.** Pentru ce este păstrată atât de minuțios amintirea despre trecut?
11. Uneori biblioteca „V. Vernadski” din Kiev este supranumită „dinte al înțelepciunii” pentru menirea și aspectul ei exterior. Este, oare, binevenită o asemenea comparație?

Lecție practică

Ce putem afla din albumul de familie

AMINTIȚI-VĂ

1. Ce sunt sursele istorice?
2. Ce tipuri de surse istorice există?
3. Cum folosesc cercetătorii sursele istorice pentru reconstituirea trecutului?

Scopul: să povestiți cum află istoricii despre timpurile trecute în baza fotografiilor din albumul de familie; să dezvoltați capacitatea de a analiza fotografia ca sursă istorică după plan; să clasificați fotografiile în ordine cronologică, să alegeți informații despre trecut din fotografiile de familie și să povestiți despre unele evenimente din viața de familie în baza fotografiilor.

Însărcinări pentru pregătirea de lecție practică

1. Pregătiți un set de fotografii din albumul de familie, în care să fie redată evenimente istorice.
2. Pregătiți, împreună cu cei apropiați, o scurtă relatare despre evenimentele redată în fotografii.

Desfășurarea lecției

1. Citiți textul, examinați fotografiile și dați răspuns la întrebări.

Text pentru citire

Fotografia a fost descoperită în prima jumătate a sec. XIX. Primele aparate de fotografiat erau mari și grele. Fotografii trebuia să depună multe eforturi pentru a realiza o fotografie. Nu le venea ușor și celor ce erau fotografiați. Aceștia erau nevoiți să stea un timp anumit într-o poză fixă. Respectiv, primele fotografii, după esența lor, aminteau mai mult de tablouri ale pictorilor. Oamenii, însă, tindeau să fixeze rapid și comod unele momente din viață. Acest lucru a devenit posibil abia la începutul sec. XX, când aparatul de fotografiat a devenit mai mic și mai comod, iar prelucrarea peliculei și tipărirea fotografiilor – mult mai tehnologice. Perfecțiunea tehnică a transformat fotografia într-una dintre cele mai importante surse istorice.

? Pentru ce au inventat oamenii aparatul de fotografiat? Ce lucruri interesante putem vedea în fotografii? De ce fotografia este considerată unul dintre cele mai importante tipuri de surse istorice?

II. Analizați documentele fotografice (pag. 50) după plan.

Îndreptar

Cum să lucrăm cu fotografia în calitate de sursă istorică

1. Clarificați cine sau ce este redat în fotografie.
2. Cu ce scop a fost făcută fotografia?
3. Clarificați dacă această fotografie reflectă un oarecare eveniment sau fenomen. Atrageți atenție la detaliile ce vă vor ajuta să clarificați perioada realizării fotografiei (inscripțiile, îmbrăcămintea, dislocarea obiectelor).
4. Clarificați dacă această fotografie completează informația de care dispuneți sau este doar o ilustrare a evenimentelor cunoscute deja.

? Alcătuți, cu ajutorul unor surse suplimentare, o relatare despre istoria aparatului de fotografiat.

1. Kievul la începutul sec. XX. Fotografie colorată.

2. Începutul Revoluției Ucrainene. Demonstrație la Kiev cu participarea a 100 mii de persoane. 19 martie anul 1917.

3. Orașul Harkiv în timpul foametei. Anii 1932–1933.

4. Ședința Radei Supreme a Ucrainei de la 24 august anul 1991. Proclamarea Independenței Ucrainei.

III. Alcătuiți o istorie din patru-cinci propoziții după fotografia din albumul de familie.

IV. Dați răspunsuri la întrebări.

1. În ce constă valoarea fotografiei pentru istorici?
2. Ce putem afla din fotografie?
3. Este, oare, posibil să redai istoria familiei după fotografiile din album?

AUTOEVALUAREA REZULTATELOR ACTIVITĂȚII

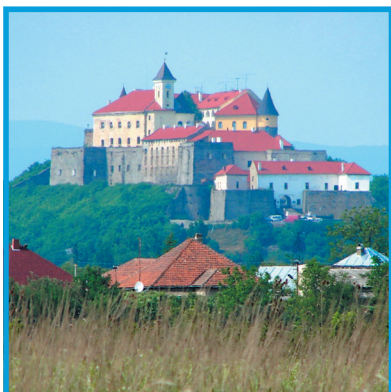
Afirmații	Numărul de puncte (numărul maxim de puncte acumulat la fiecare însărcinare – 4)
1. Am adus un set de fotografii de familie cu explicații la ele.	
2. Am alcătuit o povestire despre cele mai importante evenimente din istoria familiei.	
3. Am învățat să descriu ceea ce este redat în fotografie.	

V. Explicați ce ați aflat nou la lecție. Faceți concluzii.

Tema 4

ISTORIA UCRAINEI ÎN DOCUMENTE

§ 9. Monumentele în istorie

VEȚI AFLA:

- prin ce se deosebesc relicvele de monumentele istorice
- despre relicvele istorice – comoara, mândria, bogăția poporului

Memorie istorică — varietate de cunoștințe și viziuni ale societății asupra trecutului comun. Ea este menită să transmită experiența și cunoștințele despre trecut pentru auto-conștientizare. Un rol important în procesul păstrării memoriei istorice îl joacă **relicvele istorice**.

1. Relicve ale istoriei și culturii. Ucraina are o istorie și o cultură multiseclară. O mărturie în acest sens sunt **relicvele istoriei și culturii**, care ajută la păstrarea **memoriei istorice**. Acestea sunt prezente în orice zonă a Ucrainei. Ele constituie o adevărată comoară și mândrie a Patriei noastre. Datorită lor, satul sau orașul devine cunoscut în întreaga lume. Din toate capetele globului pământesc sosesc turiști pentru a admira aceste comori fără de preț. Până în zilele noastre s-au păstrat cetăți și fortărețe, palate și conace, parcuri, mănăstiri și catedrale, întreprinderi industriale și multe alte creații arhitecturale de artă. Uneori din varietatea de monumente se înalță ansambluri întregi, ce reconstituie atmosfera timpurilor demult apuse. Cele mai cunoscute dintre ele sunt ansamblul de monumente al centrului istoric al orașului Lviv, al părții vechi a orașului Kamianeți-Podilski, Lavrei Pecerska din Kiev și altele.

Dar nu numai edificiile pot fi considerate monumente ale istoriei. Din categoria acestora fac parte, de asemenea, locurile și obiectivele memorabile, legate de anumite evenimente istorice, de dezvoltarea societății și statului, operele creației materiale și spirituale, care prezintă o valoare istorică, științifică, artistică și culturală. Acestea pot fi monumentele arheologice (rămășițe ale așezărilor, fortificațiilor și înhumărilor din vechime, sculpturile din piatră, imaginile pe stâncă și altele).

O valoare istorică aparte prezintă locurile înhumărilor comune ale celor morți sau prăpădiți în războaie sau în timpul unor evenimente tragice, locurile naufragierii navelor de luptă, rămășițele tehnicii de luptă sau armamentului. Interesante sunt creațiile diferitor genuri de artă, monumentele

Partea istorică a orașului Kamianeți-Podilski

Partea istorică a orașului Luțk

Lavra Pecerska din Kiev.

documentare – acte ale organelor puterii de stat și autoadministrării locale, alte documente scrise și grafice. Este vorba, în special, de Evanghelia lui Ostromir, Evanghelia de Peresopnyția, codul „Ruska pravda”, Constituția lui P. Orlyk și altele. Valoroase sunt, de asemenea, documentele fotografice și de cinema, înregistrările audio, vechile manuscrise și arhivele, edițiile tipărite rarisime. Adică, tot ceea ce prezintă valoare istorică și cultural-artistică.

2. Păstrarea memoriei istorice. Monumentele. Toate monumentele istoriei și culturii, situate pe teritoriul Ucrainei, se află sub protecția statului. Numai **Registrul de stat al monumentelor imobile ale Ucrainei** include circa 56 mii de obiective ale patrimoniului istoric.

Muzeul „Siciul Zaporojean” de pe insula Hortyția (Zaporijjea).

Ruinele orașului antic, Herones, din apropiere de Sevastopol.

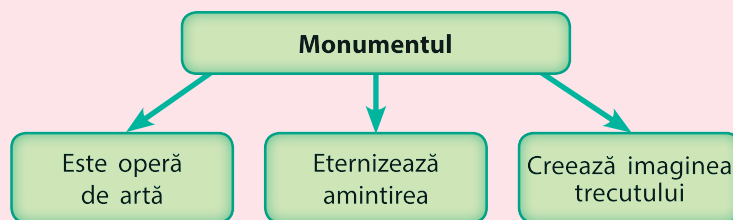
„Mormântul din piatră”

Unul dintre cele mai enigmatice monumente ale naturii și istoriei este „Mormântul din piatră”, situat în regiunea Zaporijjea. În realitate, acesta nu este un loc de înhumare, ci o adunătură naturală de pietre cu înălțimea de 15 metri, ce formează mai multe grote. Din cele mai vechi timpuri oamenii considerau aceste locuri ca fiind tainice. Aici aveau loc ritualuri religioase. Pe grote pot fi văzute mai multe imagini în piatră, lăsate de trăitorii acestor stepe încă din perioada preistorică. Acestea constituie izvoare istorice de preț.

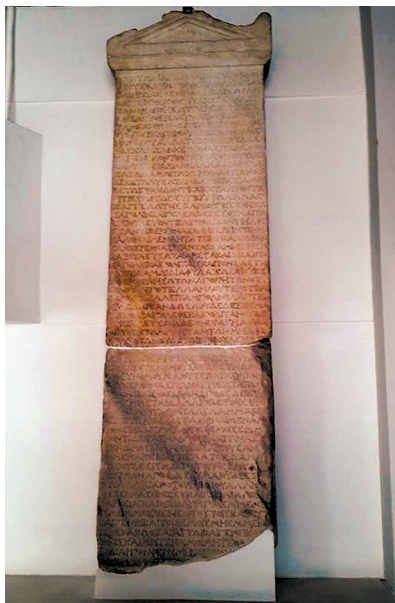

Memorial — ansamblu arhitectural, compoziție culturală, care este operă de artă și eternizează, de regulă, unele evenimente tragice.

Monument — edificiu, care este operă de artă, menită să eternizeze sau să creeze chipul ori imaginea oamenilor, evenimentelor, obiectelor, uneori a animalelor, personajelor literare și cinematografice.

- ? 1) Ce înseamnă relicvă istorică? Explicați această noțiune.
2) Explicați sensul afirmației „Relicvele istoriei – comoara, mândria și bogăția unui popor”.

Stelă pe care este gravat jurământul locuitorilor orașului grec antic, Hersones (actualmente periferia orașului Sevastopol). Sec. III până la e. n.

Evanghelia de Peresopnyția. Carte în manuscris ce datează din sec. XVI, cu mâna pe care Președinții Ucrainei depun jurământul de credință în fața poporului ucrainean.

Monumentele de istorie și cultură, situate pe teritoriul Ucrainei, sunt o parte inseparabilă a patrimoniului cultural al omenirii. Acestea constituie surse istorice fără de preț, care ajută la dezvoltarea științei, învățământului și culturii. În afară de aceasta, ele contribuie la formarea sentimentului de patriotism și la educarea estetică.

În același timp, monumentele necesită o protecție sigură de la ruinare și distrugere. Aceasta este o sarcină importantă pentru organele de stat și organizațiile publice. Atitudinea grijulie față de monumentele de istorie și cultură este o datorie a fiecărui cetățean al Ucrainei.

Din cele mai vechi timpuri omul a tins să păstreze vie amintirea despre anumite evenimente remarcabile (victorii, etape ale dezvoltării, transformări importante în viața sa). Încă din timpurile Antichității s-a încetățenit o tradiție frumoasă de a eterniza evenimentele sub formă de **monumente** (edificii), **memoriale** (despre oameni sau evenimente). Fiecare monument nu numai păstrează, ci creează chipul sau imaginea omului sau evenimentului. În afară de aceasta, monumentelor le revine importanta funcție de organizare a spațiului vital al unei comunități. Monumentele erau înălțate în centrul orașului, în piață, în unele locuri memorabile, ele servind drept punct de orientare.

Însă, nu totdeauna simbolurile și chipurile eternizate în monumente corespundeau realității. Au avut loc și cazuri când conducătorii, cu ajutorul monumentelor, tindeau să le impună oamenilor o anumită părere despre trecut. Aceștia urmăreau scopul de a-și consolida puterea, să demonstreze măreția propriei guvernări. Când minciuna ieșea la iveală și poporul îi răsturna pe conducători, erau distruse și monumentele din acea epocă. De asemenea, monumentele erau distruse în timpul invaziilor străine, atunci când cotropitorii, pentru a înăbuși rezistența, încercau să distrugă memoria istorică a poporului subjugat.

„Stelă antropomorfă”. Muzeul de istorie „D. Iavor-
nițki” din Dnipropetrovsk.

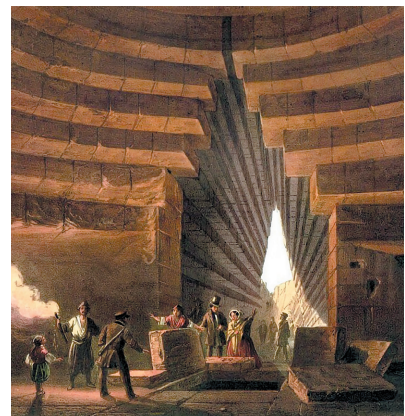

Cruci căzăcești

Pe pământurile ucrainene monumentele erau cunoscute din cele mai vechi timpuri. Din cele ce s-au păstrat se evidențiază idoli. Aceștia erau folosiți în timpul ritualurilor religioase. La popoarele nomade erau răspândite sculpturile – „**Stelele antropomorfe**”. Ele erau instalate pe colinele din locurile de înhumare, ca puncte de orientare în stepă. Primele babe din piatră au apărut cu circa șase mii de ani în urmă. Ele au fost ridicate de primii locuitori ai stepelor: cimerieni, sciți, sarmați, cumani și alte popoare. Cel mai mare număr de monumente au fost adunate la Muzeul de Istorie „D. Iavornițki” din Dnipropetrovsk. Acolo se numără circa 67 de „Stele antropomorfe”. Tradițiile nomazilor au fost continuate și de cazacii ucraineni în forma crucilor căzăcești.

De asemenea, în orașele-stat grecești de pe țărmul Mării Negre au existat monumente, care au păstrat tradițiile antichității. Dar, după ruinarea acestor orașe, au fost distruse și monumentele. Rămășițele lor sunt depistate de arheologi. Unul dintre cele mai impunătoare monumente din perioada antichității pe pământurile ucrainene este **mormântul regelui Mitridates al VI-lea Eupator** din orașul Kerçi.

Răspândirea în masă a monumentelor pe pământurile ucrainene în aspectul pe care-l cunoaștem corespunde cu secolele XVIII-XX. De ele vom lua cunoștință în paginile manualului.

Aspectul interior al mormântului lui Mitridates al VI-lea Eupator.

Întrebări și însărcinări

1. Ce fel de relicve istorice cunoașteți?
2. Care monumente istorice păstrează vie memoria istorică?
3. Cu ce scop sunt înălțate memorialele, monumentele?
4. Mărturie a cărei epoci din Istoria Ucrainei sunt „Stelele antropomorfe”?
5. Putem, oare, urmări cu ajutorul monumentelor legătura reciprocă dintre diferite epoci ale istoriei Ucrainei?

Sculptură în piatră a regelui.

§ 10. Sursele ce păstrează memoria despre istoria Rusi-Ucrainei cnezatelor

VEȚI AFLA:

- despre etapele principale de dezvoltare a Rusi-Ucrainei cnezatelor
- cum este păstrată memoria despre acele vremuri în monumentele istorice

1. Întemeierea și dezvoltarea Statului Kievean. În secolul VIII, triburile slave ce trăiau pe pământurile ucrainene au ajuns la nivelul de dezvoltare când a început formarea statului. Centru al acestui stat a devenit orașul Kiev, care, potrivit legendei, a fost întemeiat de către cneazul uniunii tribale a polenilor, Kyi. Oamenii de știință consideră că acest lucru a avut loc la finele sec. V – începutul sec. VI, iar Kyi a fost o adevărată personalitate istorică. El a devenit întemeietorul dinastiei, care i-a condus pe poleni până în sec. IX. Cnezatul polenilor, potrivit surselor istorice, se numea **Rusi, pământ rus, Kuia-via**. Ultimul cneaz din dinastia lui Kyi, Askold, și-a extins posesiunile. El a luptat împotriva invaziilor triburilor nomade ale hazarilor, care domneau la acea vreme în stepele de la Marea Neagră. În afară de aceasta, Askold a întreprins campanii îndepărtate asupra capitalei Imperiului Bizantin, orașul Constantinopol (actualmente acest oraș se numește Istanbul). În acea perioadă Imperiul era unul dintre cele mai puternice

Monumente înălțate în cinstea întemeietorilor Kievului.

În „Povestea vremurilor trecute”, Nestor-cronicarul povestește astfel despre întemeierea Kievului: „Erau trei frați, dintre care unul se numea Kyi, al doilea Șcek și al treilea Horiv. Mai aveau o soră numită Lybidi. Kyi se stabili pe muntele unde este acum prăpastia Boricev, Șcek se stabili pe muntele care acum se cheamă Șcecovița, iar Horiv – pe un al treilea munte, care după el s-a numit Horivița. Apoi au zidit o mică fortăreață în

cinstea fratelui lor mai mare și o numiră Kiev.”

Potrivit cronicilor, Kyi a fost un cneaz al polenilor, care a întemeiat dinastia Kievicilor și a domnit la finele sec. V – începutul sec. VI. Reședința lui era situată pe Zamkova Gora (Muntele Cetății), lângă râulețul Kyianka din apropierea Podolului. Cu timpul cneazul a construit o cetate cu întărituri pe malul înalt al Niprului. Rămășițele cetății din sec. V-VI au fost descoperite de către arheologi.

În timpul unei campanii, cneazul Oleg tindea să evite întâlnirea cu puternica flotă bizantină, care apăra orașul. Vicleanul conducător le-a ordonat soldaților să pună corăbiile pe roți. Astfel, pe neprins de veste, el s-a pomenit de pe uscat sub zidurile Constantinopolului.

Campania cneazului Oleg asupra Constantinopolului. Ilustrație din cronici.

state din lume. Askold a încheiat primul tratat cunoscut dintre Statul Kievean și Imperiul Bizantin. Tot el a fost primul cneaz kievean care s-a convertit la creștinism. Însă, nu lui i-a fost dat să răspândească noua credință pe aceste pământuri. În anul 882 el este ucis de către cneazul **Oleg**.

Oleg era conducătorul altui stat slav, unde domnea dinastia Riuricilor. Aceștia erau urmașii vikingilor războinici, descendenți din Nordul Europei (Suedia, Norvegia, Danemarca). Oleg a acaparat puterea la Kiev și conducea în numele mezinului Riuricilor, **Igor**. Oleg a reușit să lărgească hotarele posesiunilor sale, a întreprins campanii de succes asupra Constantinopolului și a încheiat noi tratate.

Politica lui Oleg a fost continuată de Igor, însă acesta nu a avut atâtea succese. În timpul strângerii tributului de la drevlenii supuși el a fost asasinat.

Kievul pe timpul lui Iaroslav cel Înțelept

În anul 1909 a apărut ideea de a crea la Kiev, între Catedrala Sfintei Sofia și Mănăstirea Myhailivska, aleea grandioasă „Calea istorică”. Pe ea se planifica ridicarea unor monumente în cinstea întemeietorilor Kievului – cneazului Oleg, cneaghinei Olga, cnejilor Sveatoslav și Iaroslav cel Înțelept. Însă, mijloace bănești pentru transpunerea în viață a acestei idei așa și nu s-au găsit. Totuși, unul dintre monumentele planificate a fost ridicat. Unicul monument instalat a fost dedicat cneaghinei Olga. În preajmă pot fi văzute chipurile Apostolului Andrei Întâiul Chemat, care a poposit pe malurile Niprului pentru a propovădui creștinismul, precum și a întemeietorilor scrisului slav, Kiril și Metodie.

Monumentele: cneaghinei Olga la Kiev (1), cneazului Sveatoslav la Zaporijjea (2), cneazului Volodymyr cel Mare la Kiev (3), lui Iaroslav cel Înțelept la Kiev (4).

? **Examinați ilustrația. Pe care activitate a conducătorilor Statului Kievean au tins să pună accentul autorii monumentelor?**

În continuare conducătoare a Statului Kievean a devenit cneaghina **Olga**. Ea a promovat o politică mai cumpătată. Cneaghina a reușit să facă ordine în posesiunile sale, iar problema relațiilor cu Bizanțul a rezolvat-o pe calea tratativilor. Olga conștientiza, de asemenea, necesitatea convertirii la creștinism. Ea fost creștinată la Constantinopol personal de Împăratul Bizanțului.

Însă, ea nu a fost înțeleasă nici chiar de propriul fiu, **Sveatoslav**. Devenind cneaz, el soluționa toate divergențele cu vecinii prin forță militară. Sveatoslav și-a concentrat eforturile la campaniile împotriva hazarilor, bulgarilor, Bizanțului. El a lărgit prin spadă hotarele propriului stat, devenit unul dintre cele mai puternice în Europa. Întorcându-se dintr-o campanie ordinară, Sveatoslav moare într-o ambuscadă a noilor stăpâni ai stepelor – pecenegii.

În curând, nou conducător al Kievului a devenit fiul lui Sveatoslav, **Volodymyr**, supranumit de urmași **cel Mare**. În

Catedrala Sfânta Sofia din Kiev. Aspect modern.

Meșterii au înălțat această Catedrală Înțelepciunii Divine (denumirea provine de la grecescul „sofia” – „înțelepciune”). Aceasta era Catedrala principală din Statul Kievean. Cele treisprezece cupole îl simbolizează pe Mântuitorul Isus Hristos și pe cei 12 apostoli. Edificiul impunător este împodobit de numeroase mozaicuri, fresce, figuri din marmoră, ornamente gravate. Catedrala Sfânta Sofia a jucat rolul de centru al vieții sociale și culturale a statului Kievean. Aici erau primiți ambasadorii străini, lângă pereții ei era convocată vecea kieveană – adunarea populară la care erau soluționate cele mai importante probleme ale comunității. Pe lângă Catedrală a funcționat o mănăstire și prima, în Rusi-Ucraina, bibliotecă. Tot în această Catedrală se afla și marele mormânt al cnejilor, unde au fost înmormântați Iaroslav cel Înțelept, Vsevolod Iaroslavovyci, Rostyslav Vsevolodovyci, Volodymyr Monomah și alți cneji. Până în zilele noastre s-a păstrat sarcofagul lui Iaroslav cel Înțelept.

timpul domniei sale Statul Kievean a devenit și mai puternic. Pentru a se proteja de invaziile nomazilor, la frontierele de est ale statului a fost construit un întreg sistem de fortificații ce se întindeau pe câteva sute de kilometri. Principala realizare a cneazului a fost **creștinarea Rusi-Ucrainei în anul 988**. Datorită acestui eveniment Statul Kievean a aderat la grupul de state ortodoxe. Din ordinul lui Volodymyr a fost înălțată prima catedrală zidită – Biserica Deseatina.

Cauza tatălui său a fost continuată de **Iaroslav Volodymyrovyci**, supranumit **cel Înțelept**. Pe timpul domniei lui – 1019–

Nestor-cronicarul în „Povestea vremurilor trecute” despre creștinarea kieveanilor

Când a venit Volodymyr, a poruncit să fie aruncați idolii – unii tăiați, iar ceilalți – aruncați în foc. El a ordonat ca Perun să fie legat de un cal și să fie târât, iar 12 bărbați să-l bată cu bătele. În acel timp el era deplâns de oamenii necredincioși, deoarece aceștia încă nu primiseră credința adevărată. Mai apoi a fost aruncat în apele Niprului...

Apoi a trimis Volodymyr propovăduitori prin toată cetatea, poruncindu-le ca a doua zi să se adune cu toții la râu. „De nu s-ar găsi cineva în acea vreme la râu, acela va fi potrivnic lui Dumnezeu și marelui Voievod”. Făcându-se ziua, însuși voievodul cu boierii au mers la râu, și cu dânsul, arhierul și toți preoții. Deci, s-a adunat toată cetatea la râu, de toate vârstele. Unii erau în apă până la gât, alții până la glezne, iar sfinții părinți roșteu rugăciuni de asupra lor...

- ?**
- 1) Cum a avut loc creștinarea kieveanilor, după informațiile cronicarului?
 - 2) Care este, după părerea voastră, atitudinea lui Nestor față de evenimentele despre care povestește? De ce considerați astfel?

Încoronarea lui Danylo Romanovyci în orașul Dorogocin.

Coroana lui Danylo. Reconstrucție.

Monumentul regelui Danylo în Lviv

Statuile ecvestre sunt considerate apogeul măiestriei sculpturale. Acestea sunt dedicate, de regulă, conducătorilor și comandanților de oști. Primele statui ecvestre au apărut încă în perioada Antichității. Până în zilele noastre s-a păstrat statuia Împăratului roman, Marc Aureliu. Anume ea a devenit un model pentru statui asemănătoare dedicate remarcabililor conducători.

La Lviv, monumentul în cinstea regelui Danylo – întemeietorul orașului, sub formă de statuie ecvestră, a fost înălțat în anul 2001 cu prilejul împlinirii a 800 de ani de la nașterea remarcabilului om de stat. Monumentul are o înălțime de zece metri. La construcția lui au fost cheltuite 60 tone de granit și nouă tone de bronz. Monumente în cinstea regelui Danylo au fost dezvelite, de asemenea, la Volodymyr-Volynskyi, Halyci, Ivano-Frankivsk, Ternopil.

1054 statul a atins cea mai mare suprafață. Kievul, alături de Londra și Paris, era unul dintre cele mai mari orașe din Europa. Perlă a orașului a devenit catedrala Sfânta Sofia. Perioada domniei cnejilor Volodymyr cel Mare și Iaroslav cel Înțelept este considerată epoca înfloririi Statului Kievean.

După moartea lui Iaroslav cel Înțelept a început o nouă etapă în dezvoltarea Statului Kievean. Pe teritoriul lui au apărut un șir de cnezate noi care, cu timpul, după puterea și influența lor, nu cedau în fața Statului Kievean.

2. Regatul Rusi. În anul 1199 cneazul de Volynia, **Roman Mstislavyci**, a supus Halyciul și a pus temelia **statului Halyci-Volynia**. Împreună cu Kievul, acest stat unea majoritatea teritoriilor din partea de sud, care constituie teritoriul Ucrainei contemporane.

Din anul 1187, în sursele istorice ale acestor pământuri le este atribuită denumirea de **Ucraina**.

Statul Halyci-Volynia a atins apogeul puterii sale în timpul domniei cneazului **Danylo Romanovyci Galyțkyi**. El,

Catedrala Adormirii Maicii Domnului din Volodymyr-Volynskyi. (Regiunea Volyn). Aspect modern.

împreună cu fratele său, Vasyloko, au fost nevoiți să-și cucerească dreptul la domnie în lupta cu vecinii. În plus, ei au fost nevoiți să lupte împotriva năvalei mongole. În **anul 1253**, în semn de recunoaștere a puterii cneazului și rolului său în apărarea Europei de năvala mongolilor, reprezentantul Papei de la Roma i-a pus pe cap coroana regală. Statul Galiția-Volynia a primit denumirea de **Regatul Rusi**, care rămânea în următorii o sută de ani unul dintre cele mai influente state din Estul Europei.

Semn comemorativ pe Catedrala adormirii Maicii Domnului din Volodymyr-Volynskyi în cinstea întemeietorului statului Halyci-Volynia.

Întrebări și însărcinări

1. Numiți monumentele istorice, care păstrează amintirea despre Rusi-Ucraina cnezatelor.
2. Când și în ce condiții a apărut Statul Kievean?
3. În perioada domniei căror cneji a avut loc înflorirea statului Kievean?
4. În ce an a avut loc creștinarea Rusi-Ucrainei?
5. Când și de cine a fost întemeiat statul Halyci-Volynia?
6. Prin ce s-a glorificat regele Danylo?
7. În ce an el a fost încoronat?
8. De ce monumente în cinstea regelui Danylo au fost dezvelite în mai multe orașe?

§ 11. Hanatul Crimeii

VEȚI AFLA:

- despre întemeierea Hanatului Crimeii
- despre orânduirea și viața lui economică, religia și relațiile sale cu popoarele vecine
- care monumente păstrează istoria tătarilor crimeeni

Etnie (grup etnic) — colectivitate formată istoric în cadrul unei societăți mai mari, ai cărei membri au, în realitate sau presupus, origine comună, amintiri comune, sau împărtășesc același trecut sau punct de vedere cultural, conștientizează asemănarea sau diferența de alte formațiuni (autoconștiința).

Mausoleul (cavoul) lui Haci Ghirai. Aspect modern.

1. Întemeierea Hanatului Crimeii. Invazia mongolă din anii 1237–1241 a schimbat modul de dezvoltare a pământurilor din Rusi și a influențat destinul Crimeii. Ca și pământurile din Rusi, peninsula s-a pomenit în componența **Hoardei de Aur**. Acesta a fost un stat, înființat de mongoli în stepile de la Marea Neagră și Volga, care, la rândul său, intra în componența Marelui Imperiu Mongol. În Crimeea a fost creată o regiune a Hoardei de Aur cu centrul în orașul Solhat (actualul Starâi Krâm). Mongolii, însă, controlau numai partea de stepă a peninsulei. În partea muntoasă a Crimeii a fost creat principatul Feodoro, care a moștenit tradițiile din perioada Imperiului Bizantin.

Întemeierea marelui Imperiu Mongol, care se întindea de la Marea Neagră până la Oceanul Pacific, s-a dovedit a fi un fenomen favorabil pentru dezvoltarea comerțului internațional. Drept consecință, începând cu sec. XIII, în Crimeea veneau să se așeze cu traiul armenii și italienii (genovezii) care desfășurau un comerț activ pe peninsulă. Pe țărmul de sud al peninsulei au apărut mai multe porturi comerciale (factorii), ce erau apărate de cetăți puternice. Cea mai mare factorie a devenit orașul **Caffa** (actualul oraș Feodosia).

Între timp, mongolii și triburile cumanilor, supuse lor, ce s-au amestecat cu populația locală, au înființat **grupul etnic tătar crimeean**. Începând cu sec. XIII, în Crimeea a căpătat o răspândire tot mai largă **islamul**, deși o perioadă îndelungată de timp majoritatea populației împărtășea creștinismul.

Începutul sec. XV a fost o perioadă grea a războaielor fratricide în interiorul Hoardei de Aur. Nobilimea locală, în frunte cu **Haci Ghirai** s-a folosit de moment pentru a întemeia în Crimeea statul lor independent. La aceasta au contribuit și principii lituanieni. Astfel, în anul 1449 s-a întemeiat **Hanatul Crimeii**.

2. Orânduirea Hanatului Crimeii și modul de viață al tătarilor crimeeni. În fruntea Hanatului Crimeii s-a situat **hanul**. Acesta își exercita atribuțiile cu ajutorul beilor (cnejilor) sau arbanilor (demnitarilor militari), care conduceau armata. Puterea hanului se limita la activitatea **kurultaiului** (congresul celor mai influente pături în stat, ce făceau și ele parte din consiliul de stat) și **divanului** (la care erau rezolvate cele mai importante treburi în state). O altă forță influentă în societate erau **mârzacii** – cei mai influenți membri ai familiilor nobile. Religia dominantă era **islamul**, iar musulmanii locali erau conduși de muftiu, care, de asemenea, făcea judecată conform legilor islamului.

Crimeea în sec. XII-XV.

Crimeea în sec. XV-XVI.

În anul **1475** sultanul turc Mahomed al II-lea a pornit cu campanii cotoptoare asupra peninsulei crimeene. El a reușit să pună mâna pe principalele orașe comerciale ale genovezilor, a distrus în genere principatul Feodoro.

În anul **1578** hanul Mengli-Ghirai a recunoscut supremația Imperiului Otoman. Din acea perioadă hanii crimeeni erau impuși să participe la campaniile militare ale sultanului turc. Unii hani, însă, încercau să promoveze o politică independentă. Acest lucru a constituit stabilirea unor relații complicate tătarilor crimeeni cu statele și popoarele vecine, inclusiv cu ucrainenii. În anul **1783** Hanatul Crimeii a fost supus de către Imperiul Rus.

Teritoriul Hanatului Crimeii era destul de mare. În afară de peninsula Crimeea, din componența lui făceau parte pământurile de la gurile Niprului până la gurile Donului, de la Cubani până la Georgia. La început, capitala Hanatului a fost orașul Qirq Yer, iar din anul 1532 – orașul **Bahcisarai**. Puterii hanului, în afară de tătarii crimeeni, i se supuneau, de asemenea, hoardele nogailor și edisanilor, care intrau foarte des în conflict cu hanul.

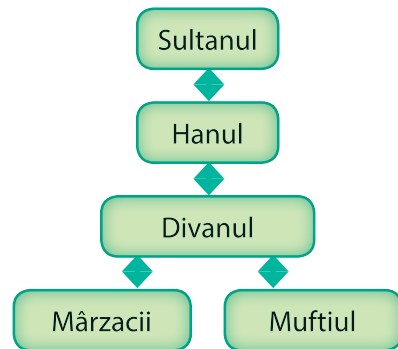
În activitatea economică a peninsulei un loc primordial îl dețineau crescătorii de animale. Agricultură era bine dezvoltată numai în partea muntoasă a Crimeii. Aici erau cultivate cerealele și culturile legumicole, erau răspândite pomicultura și viticultura. De o largă popularitate se bucura extragerea sării. De asemenea, se dezvoltau meșteșugurile, cele mai răspândite dintre ele fiind fierăria, confecționarea armelor, țesătoria, olăritul, bijuteriile.

Tătarii crimeeni erau personal liberi, însă erau nevoiți să plătească tribut mârzacilor. Pe peninsula locuia, de asemenea, populația ortodoxă dependentă, care a fost luată cândva în sclavie. Acești oameni trebuiau să prelucreze pământul și să plătească taxe.

Din cauza participării la acțiunile militare și la diferite feluri de meșteșug, printre tătarii crimeeni a fost răs-

? **Examinați schemele hărților. Clarificați ce schimbări s-au produs în perioadele respective.**

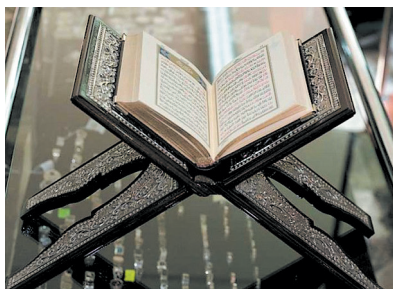
SISTEMUL DE GUVERNARE ÎN HANATUL CRIMEII

? **Priviți schema. Bazându-vă pe textul din manual, indicați rolul ce-l aveau în conducerea statului aceste elemente ale puterii.**

Bei tătăresc.

Coranul pe un suport special pentru citire.

Islamul — una dintre cele mai răspândite religii mondiale, care s-a creat în sec. VII în Peninsula Arabă. Adepții islamului sunt numiți musulmani. Întemeietorul islamului a fost profetul **Muhammad** (570–632). El afirma că i s-a arătat îngerul Gavriil, care i-a deschis taina cuvintelor Domnului (musulmanii îl numesc pe Dumnezeu lor Allah). Din aceste afirmații a fost alcătuit **Coranul** – cartea sfântă a tuturor musulmanilor. Islamul învață că Coranul este autoritatea cea mai mare și o ultimă revelație a lui Allah. Cuvântul „musulman” înseamnă „cel care se supune lui Allah”. Viața musulmanilor se bazează pe cinci principii:

1. Împărtășirea credinței: nu există un alt Dumnezeu în afară de Allah, iar Muhammad este profetul Lui.
2. Rugăciunea: în fiecare zi omul trebuie să facă cinci rugăciuni.
3. Milostenia: trebuie să dai celor nevoiași, deoarece toate vin de la Allah.
4. Postul: în afară de postul obișnuit, toți musulmanii trebuie să postească în perioada Ramadanului (luna a noua din calendarul musulman).
5. Hajj: măcar o dată în viață trebuie să faci un pelerinaj la Mecca (pe parcursul celei de-a 12-a lună a calendarului musulman).

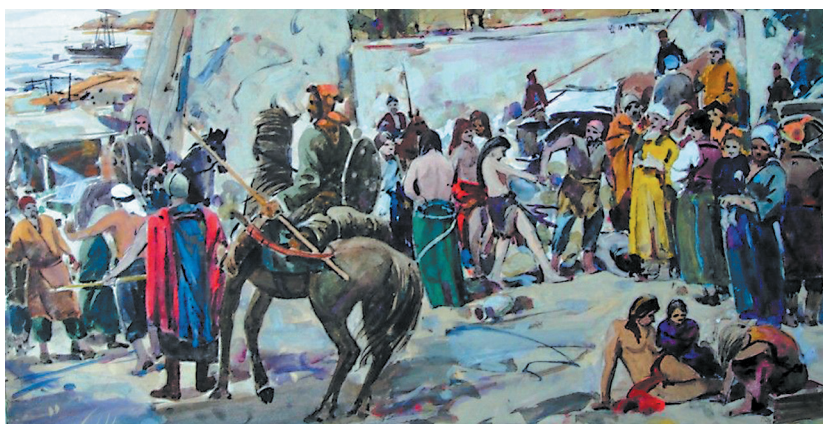
Deși Coranul este principala carte sfântă, cel de-al doilea izvor al învățaturii religioase a musulmanilor este considerat Sunna. Ea a fost scrisă de discipolii lui Muhammad. În ea au fost adunate informații despre ceea ce spunea, făcea și învăța profetul.

Însă, nu toți musulmanii recunosc această carte. De aceea, ei sunt împărțiți în sunniți și șiiți.

Locul de rugăciune și servicii divine la musulmani, casa de rugăciuni se numește **moschee**. În preajmă sunt construite, de regulă, turnuri înalte – **minarete**, care cheamă la rugăciune.

pândită cauza militară. Aceștia întreprindeau campanii crotopitoare pustiitoare asupra pământurilor învecinate, luând în prizonierat populația locală ca apoi s-o vândă la piețele de sclavi din Imperiul Otoman. În decurs de 200 de ani, în prizonierat au nimerit cinci milioane de persoane.

În Crimeea s-au păstrat până în prezent o mulțime de monumente din perioada hanatului Crimeii. Cel mai de preț mo-

Vânzare de sclavi la Caffa.

Călătorul, scriitorul și omul politic din Imperiul Otoman, Evliya Celebi, despre vizitarea Crimeii

Bahcisaraiul poate fi parcurs în opt mii de pași dacă e să te deplasezi în pas rapid de soldat. Orașul este situat pe ambele părți ale unei văi ce se întinde de la est la vest. Apele râulețului, ce curge prin mijlocul orașului, sunt folosite în mai multe scopuri. Această apă pune în mișcare numeroase mori. Marele palat, ce poate fi văzut aici, numără 4,5 mii de încăperi. El este acoperit cu țiglă și are pereți din piatră, iar în preajmă – minarete înalte ca niște chiparoși, asemănându-se cu o cetate. Minunat mai este acest palat, de parcă ai fi în rai. Pe cele patru părți ale lui se întind grădini din rai. În aceste grădini din rai au fost plantați bulbi de nard, aduși din Anatolia (Turcia Centrală), de garofițe, aduse din Trapezunt (oraș de pe țărmul turcesc al Mării Negre), narcise din Istanbul, lalele „Mond celebi”, lalele olandeze „Celebi hojja”, diferite specii de anemone, zambile, precum alte mii de flori trimise în dar. Cel care intră în această grădină înțelege din start că a nimerit într-un colțșor de rai. Primăvara aici dau în floare toți copacii fructiferi: goldanii, merii, perii, cireșile, vișinele. De la mirosul lor plăcut te apucă amețelile.

- ?**
- 1) Ce putem afla despre Bahcisarai din descrierea lui E. Celebi?
 - 2) Despre ce fel de ocupații gospodărești se amintește în document?
 - 3) Cu ajutorul relatării și ilustrațiilor, alcătuiți o povestire despre Palatul Hanilor.

Palatul Hanilor.

nument istoric al poporului tătar din Crimeea, care s-a păstrat până în zilele noastre, este **palatul Hanilor din Bahcisarai**. El se compune din mai multe construcții, care constituie un ansamblu arhitectural unitar.

În mai 1944 tătarii din Crimeea au fost supuși unui genocid. Din ordinul dictatorului sovietic I. Stalin ei au fost deportați din Crimeea. Celor care au supraviețuit li s-a interzis să se întoarcă la baștină, până când a fost distrămat URSS-ul. Numai după lichidarea acestui Imperiu și în perioada Ucrainei independente tătarii din Crimeea au posibilitatea de a locui pe pământurile natale.

Întrebări și însărcinări

1. Când și în ce condiții a fost construit Palatul Hanilor?
2. Cum a apărut etnia tătară crimeeană?
3. Indicați cadrele cronologice ale existenței Hanatului Crimeii?
4. Când Hanatul Crimeii a nimerit sub puterea Imperiului Otoman?
5. Care oraș a fost capitala Hanatului?
6. Ce feluri de activitate erau caracteristice tătariilor crimeeni?
7. Cine sunt prizonierii de război?
8. Când poporul tătar crimeean a fost supus genocidului?

Genocid — termen folosit pentru a defini acțiunile planificate orientate la distrugerea deliberată și sistematică, în întregime sau în parte, a unui grup al populației sau a unor popoare întregi din considerente naționale, etnice, politice sau religioase.

§ 12. Ucraina cazăcească

VEȚI AFLA:

- despre perioada cazăcească din Istoria Ucrainei
- despre cazaci și hatmanii lor, lupta de eliberare națională a poporului ucrainean
- care este rolul unui lider în istorie

Cuvântul „cazac” este de origine turcă și înseamnă „om liber”, „soldat năimit”, „căutător de aventuri etc.

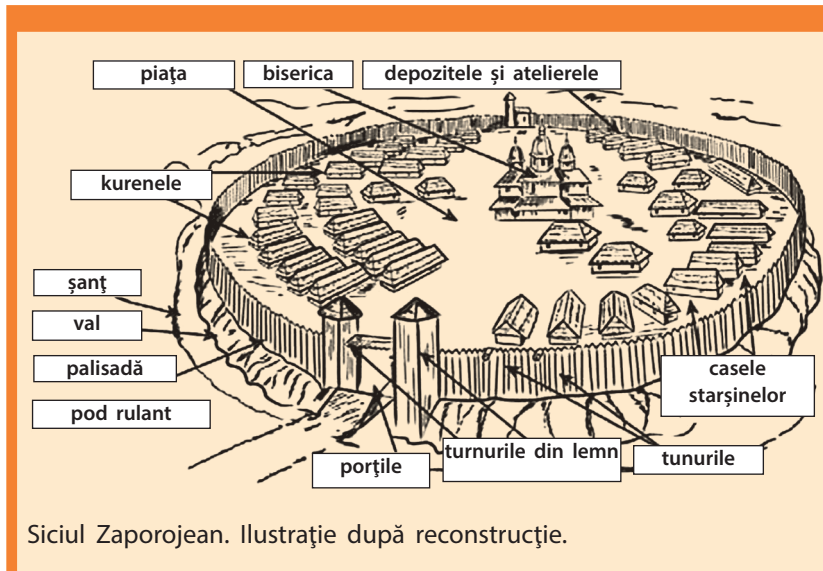
Cazăcime – comunitate militar-industrială liberă din stepele est-europene. În a doua jumătate a sec. XVI – sec. XVII aceasta devine o stare a societății în Marele Ducat al Lituaniei și în Uniunea Statală polono-lituaniană. După întemeierea statului Ucrainean Cazăcesc, la mijlocul sec. XVII – sec. XVIII, căzăcimea devine o pătură privilegiată a societății.

1. Începutul perioadei cazăcești. După destrămarea Regatului Rusi pământurile ucrainene s-au pomenit sub protectoratul statelor vecine: Regatului Poloniei, Marelui Ducat al Lituaniei, Principatului Moldovei. Teritoriul Crimeii și stepele de la marea Neagră intrau în componența Hanatului Crimeii.

Poporul ucrainean s-a pomenit în fața unei sarcini deosebit de complicate: să nu se dezbine și să nu dispară între vecini. În această situație el putea miza doar pe propriile forțe. Pe poporul dezbinat îl unea credința comună – ortodoxia și amintirea despre trecutul istoric. În fruntea luptei s-a situat căzăcimea, care a reușit să unească diferite pături ale societății ucrainene.

Perioada de la sfârșitul sec. XV – sec. XVIII este definită de către istorici drept **epocă a căzăcimii** în Istoria Ucrainei. Deși cazacii nu erau partea cea mai numeroasă a societății ucrainene, ei aveau o influență esențială asupra istoriei pământurilor ucrainene. Evenimentele din epoca cazăcească sunt reflectate în mai multe documente și surse istorice. De unele dintre acestea vom lua cunoștință.

Procesul formării căzăcimii ca pătură a societății a durat un timp îndelungat. La început felul de a fi cazac era un mod de viață. Încă din timpurile străvechi locuitorii silvostepii înaintau înspre est, în zonele bogate în resurse naturale. Vara ei vânau (pregăteau carne și blănuri) și pescuiau, iar în perioada de iarnă reveneau acasă. La acea vreme stepa era un loc periculos. De aceea, plecând de acasă, se adunau în bande. Acești oameni erau liberi și nu se supuneau nimănui. Ei s-au deprins a mânui arma pentru a se apăra în caz de pericol și trăiau din ceea ce reușeau să adune în stepă și să vândă. Mai târziu, prin sec. XV, acești oameni au început să fie numiți cazaci sau cerchezi. Această denumire a fost împrumutată de la popoarele asemănătoare ale nomazilor, care nu se supuneau la nici o putere. De pe la mijlocul sec. XVI cazacii au început să construiască în stepă așezări bine fortificate – **sici**. Astfel, înaintând înspre marea Neagră, cazacii au valorificat imense teritorii de stepă. În anul 1556, sub conducerea cneazului **Dmytro Vyșnevețkyi** (cazacii l-au supranumit Baida) a fost creat un centru unic al cazacilor. Locul pentru Sici a fost ales în așa fel încât dușmanii să nu-l poată ruina. Primul Sici cunoscut a existat pe insula Horthyția de lângă pragurile Niprului. Cu timpul, el a început să fie numit **Siciul Zaporojean**. E clar că Siciul nu s-a păstrat până în zilele noastre, însă istoricii au reușit să reconstituie aspectul lui. În lupta pentru

Siciul Zaporojean. Ilustrație după reconstrucție.

Dmytro Vyshnevetskyi (Baida)

stepă cazacii aveau deseori conflicte cu nomazii – nogaii și tătarii crimeeni. Nomazii din stepă năvăleau deseori asupra satelor, îi luau pe oameni prizonieri pentru ca apoi să-i vândă în Crimeea în calitate de sclavi pentru Imperiul Otoman. Acest Imperiu era un stat puternic, care se întindea pe teritoriul actualei Turcii, Peninsulei Balcanice, țărmul Mării Negre, în Orientul Apropiat și Africa de Nord. Pentru a se apăra de aceste năvale și a-i elibera pe acei care nimereau în sclavie, cazacii organizau campanii în posesiunile otomanilor. La începutul sec. XVII cazacii și-au întărit forțele și au devenit principalul obstacol în calea invaziilor străine asupra pământurilor ucrainene.

2. Epoca campaniilor eroice ale lui P. Konașevyci-Sagaidacinyi.

Primele trei decenii din sec. XVII au obținut denumirea de „**epocă a campaniilor eroice (maritime)**” ale căzăcimii ucrainene. Datorită acestor campanii, gloria cazacilor s-a răspândit în întreaga Europă. Victoriile obținute în aceste campanii au atestat măiestria de neîntrecut a cazacilor în luptele pe mare. Cele mai reușite campanii cazacii le-au întreprins sub conducerea **hatmanului Petro Konașevyci-Sagaidacinyi**. Cazacii îl numeau hatman pe comandantul lor de oști ales. Pe micile lor corăbii, numite pescăruși, ei au întreprins mai multe campanii reușite asupra cetăților și flotei otomane. Una dintre cele mai însemnate a fost campania de 1615 când 80 de „**pescăruși**” și patru mii de cazaci sub conducerea lui P. Sagaidacinyi au atacat capitala otomană, Istanbul. În **anul 1616** P. Sagaidacinyi cu o flotilă de 150 de pescăruși și șapte mii de cazaci au cucerit și au incendiar **Caffa** (principala piață de sclavi din zonă), precum și i-a eliberat pe prizonieri.

Pescăruș — barcă a cazacilor zaporojeni. Aceste mici corăbii aveau două cârme (din față și din spate). Ele se deplasau atât cu ajutorul vâslelor, cât și cu ajutorul pânzelor. „Pescărușul” putea să transporte 50–70 de cazaci înarmați cu săbii și arme, precum și tunuri nu prea mari.

Monumentul lui P. Konașevyci-Sagaidacinyi din Kiev.

1

Gravuri: cucerirea de către cazaci a orașului Caffa (actualmente Feodosia) (1), chipul hatmanului P. Sagaidacyni (2).

? Examinați ilustrația. Cum credeți, de ce nava-amiral a flotei ucrainene poartă numele lui P. Sagaidacyni?

Cazacii s-au proslăvit și în luptele terestre. Astfel, cazacii conduși de P. Sagaidacyni, în timpul războiului ordinar dintre Uniunea polono-lituaniană și Statul Moscovit din **anul 1616**, au întreprins o campanie asupra Moscovei și au cucerit-o. După acel caz Statul Moscovit a fost nevoit să se abțină încă mult timp de la intențiile sale cotropitoare. În **anul 1659**, în timpul bătăliei de lângă **Konotop**, încercând să supună Statul Ucrainean Căzăcesc, trupele moscovite au fost nimicite într-o confruntare deschise de către cazacii conduși de hatmanul Ivan Vygovskyi.

Cazacii au jucat un rol decisiv și în **Bătălia de la Hotin din anul 1621**. Ei au devenit o forță de temut pentru armata otomană. Otomanii tindeau să supună posesiunile Uniunii

Arta militară a cazacilor

Arta militară unică, elaborată de cazaci, îi ajută să obțină victorii strălucite supra inamicului atât pe uscat, cât și pe mare.

Baza armatei căzăcești era infanteria. Ea era dotată cu arme de foc manuale. Pentru o tragere mai rapidă în lupte cazacii se alinau în mai multe rânduri.

Soldații din primele rânduri deschideau foc, iar în acel răstimp cei din spate încărcău armele și le transmiteau în față. O atenție aparte era acordată artileriei, care era susținută în lupte de către trupele de infanterie. Prioritate se acorda tunurilor mici, ele fiind mai ușor manevrabile.

Cazacii și-au elaborat propria organizare a bătăliei. Infanteria se avânta în lupte în ordinea stabilită. Cazacii se amestecau cu dușmanul după ce fiecare soldat avea posibilitatea să-și demonstreze vitejia și măiestria de luptă.

O largă răspândire a avut un alt mod de luptă. Trupele căzăcești se deplasau sub forma unei cetăți mobile compuse din câteva rânduri de căruțe, legate între ele cu lanțuri, respingând concomitent atacurile dușmanului. Infanteria ieșea la luptă din când în când, iar apoi revenea sub fortificațiile de apărare.

În armata căzăcească funcționa serviciul de gardă și de cercetași.

polono-lituaniene din componența căreia făceau parte pământurile ucrainene. Această bătălie a spulberat mitul despre caracterul de neînving al trupelor otomane, precum și a făcut imposibilă cotoșirea de mai departe a țărilor europene de către oștirile otomane. Cazacii s-au ridicat și în apărarea bisericii ortodoxe, care a început să fie supusă presiunilor.

Mulți conducători din Europa doreau să-i înroleze pe cazaci în armatele lor. Primii, cărora le-a reușit acest lucru, au fost regii polonezi. Cazacii, care erau trecuți pe o listă separată – **registru**, erau o armată aparte în frunte cu hatmanul ales de ei. Aceștia primeau salariu și echipament, precum și loturi de pământ de la rege. Ei erau eliberați și de plătirea taxelor.

3. Întemeierea statului cazăcesc. B. Hmelnyțkyi. În fiecare an cazacilor li se alăturau tot mai mulți oameni cu intenția fermă de a-și apăra pământurile și de a se glorifica în timpul campaniilor militare. Însă, puterea poloneză nu-i recunoștea drept cazaci pe toți acei care se numeau astfel. Autoritățile poloneze erau de părerea că aceștia sunt țărani și că menirea lor este să lucreze pământul și în favoarea panilor, dar nu să lupte. Cazacii, însă, își doreau să fie liberi și erau dispuși să-și apere drepturile cu arma în mâini. Ei se considerau din ce în ce mai mult acea forță, care ar trebuie să apere poporul și biserica. În cele din urmă, în luna **ianuarie a anului 1648**, sub conducerea lui **Bogdan Hmelnyțkyi**, pe care cazacii l-au ales în calitate de hatman, a început **lupta de eliberare națională a poporului ucrainean**.

Sub conducerea lui, pe pământurile eliberate de dominația șleahței poloneze a fost întemeiat Statul Ucrainean

Fragment din scrisoarea hatmanului încoronat, Mykola Potoțkyi, către regele Vladislav al IV-lea, despre situația din Ucraina în luna martie 1648

Flacăra s-a aprins atât de tare, încât nu există sat sau oraș în care să nu răsune chemări la samo-volnicie și în care să nu aibă loc atentate la proprietatea și viața panilor. Starșinele cazăcești doresc să conducă de sine stătător în Ucraina, să încheie acorduri cu străinii și alți stăpâni și să facă ceea ce doresc.

La început s-au ridicat 500 de răsculați. S-ar părea că este o forță neînsemnată. Însă, împotriva lor trebuie trimisă o întreagă armată, deoarece acei 500 au ridicat o răscoală împreună cu toate regimentele cazăcești și împreună cu întreaga Ucraină. Într-un mic răstimp numărul răsculaților a crescut la trei mii, însă, ne păzească Dumnezeu dacă el (Hmelnyțkyi) va merge împreună cu ei în Ucraina. Atunci cele trei mii ar ajunge rapid la o sută de mii și am avea de-a face cu ei.

? Ce lucruri descrise de către autor în această sursă vorbesc despre susținerea lui B. Hmelnyțkyi în Ucraina?

Aspectul exterior al cazacilor trecuți în registru

Monumentul lui B. Hmelnytskyi la Kiev.

Bogdan Hmelnytskyi este considerat, nu fără temei, una dintre cele mai remarcabile personalități ale istoriei ucrainene. El a devenit lider general-național, care a reușit să ridice poporul la lupta pentru independență și să întemeieze Statul Ucrainean Căzăcesc – Armata Zaporojană. În anii de război B. Hmelnytskyi și-a demonstrat din plin capacitățile de eminent comandant de oști, a creat una dintre cele mai bune armate din Europa de la acea vreme.

Text pentru citire

Lupta de eliberare națională de la mijlocul sec. XVII a devenit cea mai strălucită pentru cazaci. Ei au învins dușmanul în mai multe bătălii, și-au demonstrat măiestria militară, propria vitejie și talentul comandanților de oști. Acest lucru se referea, mai întâi de toate, la hatmanul B. Hmelnytskyi, sub conducerea căruia răsculații au obținut majoritatea victoriilor. Hatmanul nu acționa de unul singur, el se baza în permanență pe adepții săi. Dintre aceștia s-au evidențiat Ivan Bogun, Kindrat Burleai, Maksym Kryvonis, Anton Jdanovyci și alții.

În primăvara anului 1648 B. Hmelnytskyi a obținut primele două victorii strălucite asupra oștirilor poloneze lângă **Jovti Vody și Korsuni**. Anume în bătălia de lângă el a distrus principalele forțe ale armatei poloneze. Aflând despre apropierea cazacilor, polonezii au decis să se retragă de lângă Korsuni la Boguslav. Cazacii în frunte cu M. Kryvonis le-au amenajat polonezilor o ambuscadă în localitatea Gorohova Dibrova. În timp ce aceștia se deplasau în opt rânduri înspre Boguslav, au nimerit în șanțurile săpate de cazaci și au fost striviți de copacii doborâți. Cazacii au atacat trupele poloneze și au spart apărarea în trei locuri. Lupta înverșunată, care a durat patru ore, s-a încheiat cu înfrângerea polonezilor.

Următoarea victorie strălucită a fost obținută de răsculați în **septembrie 1648**, lângă localitatea **Pyliavți**, în apropiere de orașul Starokostiantyniv. Aliați ai lui B. Hmelnytskyi în acea bătălie, precum și în cele două anterioare, au fost tătarii crimeeni. În acea luptă învingătoare cazacii au acaparat zeci de mii de căruțe cu bunuri, 92 de tunuri și chiar buzduganul comandantului oștirilor poloneze, pierdut de el în timpul luptei. Victoria de lângă Pyliavți a deschis calea spre eliberarea pământurilor vest-ucrainene de sub dominația poloneză.

Surprinzătoare pentru conducerea poloneză s-a dovedit a fi și victoria fulgerătoare a cazacilor în bătălia din zona satului **Batig**, situat în apropiere de Ladyjyn, **în primăvara anului 1652**. Oștirile lui Bogdan Hmelnytskyi au distrus în totalitate armata poloneză. În bătălia, care a durat două zile, au pierit zece mii de soldați polonezi și hatmanul acestora, M. Kalynovski.

Acestea și alte victorii, înregistrate de cazaci în timpul luptei de eliberare națională, atestă că cercetătorii contemporani îi consideră nu întâmplător drept cei mai buni soldați din Europa de atunci.

Găsiți și arătați pe harta din atlas bătăliile amintite în text.

Căzăcesc – Armata Zaporojană. Capitala noului stat a devenit orașul Cihirin, unde era situată reședința hatmanului.

B. Hmelnytskyi a obținut independența și a întemeiat Statul Căzăcesc, însă urmașii lui nu au păstrat integritatea lui. După moartea lui B. Hmelnytskyi a început lupta pen-

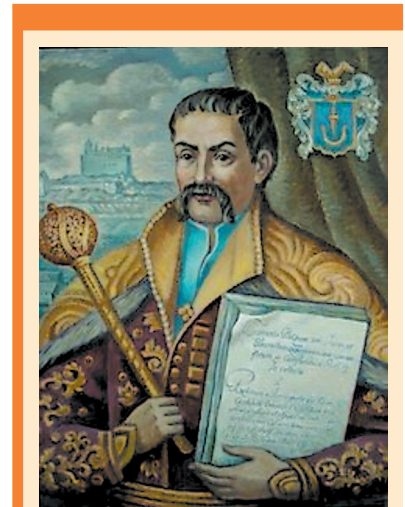

Lupta de lângă Korsuni. Anul 1648.

Biserica Sf. Illia de lângă Subotiv (construită la 1653). În acest sat se afla moșia lui B. Hmelnyțkyi. În acest sat el a dorit să fie înmormântat. De aceea, biserica este considerată criptă a hatmanului.

tru putere în interiorul noului stat. De acest lucru s-au folosit imediat statele vecine (Uniunea statală polono-lituaniană, Statul Moscovit, Imperiul Otoman), care au reușit să-l divizeze și să-l supună. Hatmanii au încercat nu o singură dată să restabilească unitatea statului, să-l elibereze de dominația străină. În această luptă s-au evidențiat cel mai mult hatmanii **Petro Doroșenko și Ivan Mazepa**. Însă, încercările lor s-au dovedit a fi nereușite. Statul Căzăcesc decădea. Măiestria de luptă a cazacilor a fost folosită întru gloria Imperiului Rus. În **anul 1764** Împărăteasa Rusiei, Ecaterina a II-a, a anulat puterea hatmanului, iar la **1775** a distrus Armata Zaporojană.

De numele hatmanului **Pylyp Orlyk** este legat un eveniment de însemnătate mondială. În **anul 1710** el a elaborat un document cu denumirea: „Pactele și constituțiile drepturilor și libertăților Armatei Zaporojene”, care a devenit prima constituție din lume. În document era consacrată orânduirea Statului Căzăcesc, drepturile și obligațiile cazacilor.

Întrebări și însărcinări

1. Cine au fost cazacii?
2. Pe care parte a pământurilor ucrainene s-a format căzăcimea?
3. Cine este considerat întemeietor al Armatei Zaporojene?
4. Cu ce scop cazacii întreprindeau campanii pe mare?
5. Care hatmani ai cazacilor s-au bucurat de gloria unor eminenți comandanți de oști?
6. Când a început lupta de eliberare națională a poporului ucrainean împotriva Uniunii statale polono-lituaniene?
7. Cu ajutorul „scării timpului” determinați perioada existenței Statului Ucrainean Căzăcesc, Armatei Zaporojene.
8. Ce monumente istorice păstrează amintirea despre perioadele căzăcești din istoria Ucrainei?
9. **Discutați în grup.** Care este rolul căzăcimii în istoria Ucrainei?

§ 13. Pământurile ucrainene sub dominația a două imperii. Renașterea națională ucraineană

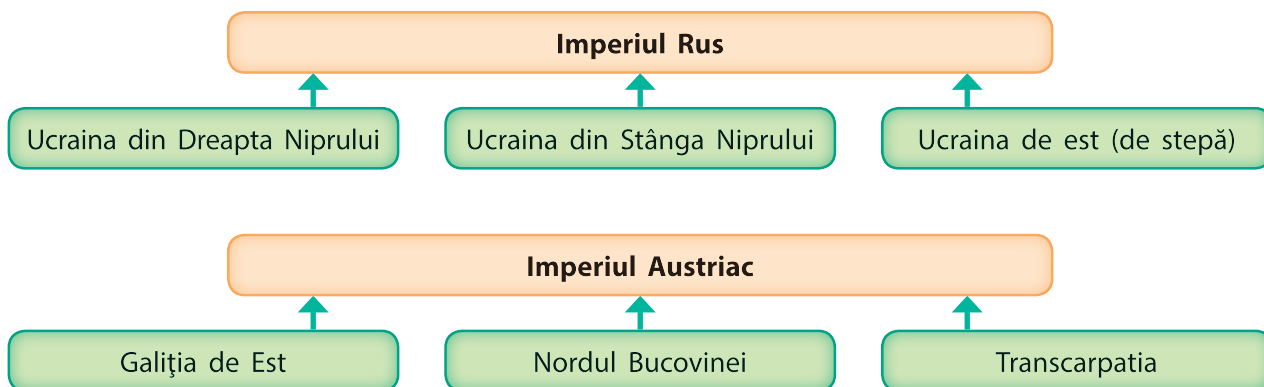
VEȚI AFLA:

- cum a fost viața ucrainenilor sub puterea celor două imperii
- despre cauzele renașterii naționale
- cum luptau ucrainenii împotriva dominației imperiale
- ce rol au jucat T. Șevcenko și alte personalități marcante în procesul luptei de eliberare națională din sec. XIX – începutul sec. XX

1. Începutul procesului de renaștere națională a ucrainenilor. La finele sec. XIX – începutul sec. XX teritoriile ucrainene erau împărțite între două Imperii – Rus și Austriac (ulterior, ultimul s-a numit Imperiul Austro-Ungar). Guvernul austriac îi recunoștea pe ucraineni (rusici) ca popor aparte, nu le interzicea să folosească limba maternă, să respecte propriile obiceiuri și tradiții. Însă, ucrainenii, majoritatea covârșitoare a cărora erau țărani, aveau de suferit din partea panilor, demnitarilor, cămătarilor. În Imperiul Rus, ucrainenii erau considerați „maloruși” – parte componentă a poporului rus. Puterea imperială încerca să ademenească elita societății ucrainene prin diferite privilegii și titluri, moșii de pământ însemnate. În schimbul acestor lucruri, reprezentanții elitei ucrainene trebuiau să se dezică de propriul popor, de tradiții și chiar să-și schimbe numele (de exemplu, Rozum urma să devină Rozumovski, Covali – Covaliov). Astfel, țărani și cazacii de rând au nimerit în **șerbție**. Ei au fost privați de libertate și transformați în proprietate a boierilor. Aceștia puteau să facă cu ei ce doreau (să-i impună să muncească din greu, să-i bată, să-i vândă, să-i schimbe).

Politica promovată de cele două Imperii a dus la aceea că majoritatea ucrainenilor nu știau nici să citească, nici să scrie, fiind subjugăți de munca silnică. Poporul simplu rămânea în continuare purtătorul și păstrătorul limbii și obiceiurilor ucrainene. Oamenii nu-i dădeau uitării pe eroii din trecut și îi glorificau în creațiile populare.

Mulți ucraineni înstăriți, cu carte nu-și uitau originea. Printre scriitori, profesori, medici și slujitori ai cultelor erau

multe personalități, cărora nu le era indiferent destinul poporului. Ei considerau că Ucraina poate fi renăscută și readusă la viața de sine stătătoare numai prin cercetarea trecutului propriei țări, tradițiilor, limbii și prin iluminarea poporului.

În acea perioadă în Ucraina apar personalități care aleg calea grea și anevoioasă a **renașterii naționale**. Ei selectau cântece populare, basme, legende, făceau încercări de a scrie în limba simplă a poporului, alcătuiau „Abecedare” și „Gramatici”, alcătuiau povestiri, piese, articole. Această activitate era mult mai puternică decât armele, deoarece ea păstra sufletul poporului, întărea autoconștiința lui și speranța de a fi liber.

Primul scriitor ucrainean, care a apelat, în creația sa, la limba ucraineană populară vie, a fost **Ivan Kotliarevskiy**. Poemul său, „Eneida”, ce a ieșit de sub tipar în **anul 1798**, a negat foarte drastic afirmațiile celor care considerau că limba ucraineană nu poate fi folosită la scrierea creațiilor literare. I Kotliarevskiy devine și autorul primelor piese în limba ucraineană, în special, „Natalka-Poltavka”, „Moscalul-magician”, eroi ai cărora erau oamenii simpli cu bucuriile, trăirile și necazurile lor.

Simbol al epocii trezirii poporului ucrainean a devenit **Taras Șevcenko** (1814–1861). Acest poet genial și pictor talentat a jucat un rol considerabil în formarea conștiinței naționale a ucrainenilor.

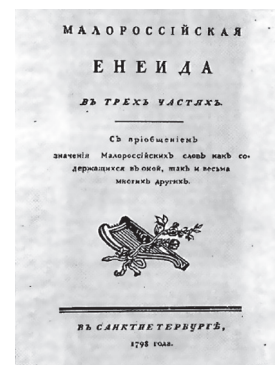
Calea de viață a lui T. Șevcenko a întruchipat destinul poporului său. El a încercat pe pielea proprie jugul șerbiei, deci înțelegea foarte bine sentimentele oamenilor simpli. Prima ediție a plachetei sale de versuri, „Cobzarul”, a apărut în **anul 1840**. Prin această lucrare fundamentală T. Șevcenko a adus un aport ponderabil la procesul formării limbii literare ucrainene, devenită element unificator pentru toată ucrainimea.

În același timp, ucrainenii care trăiau în componența Imperiului Austriac, de asemenea s-au apucat de păstrarea și renașterea limbii materne. Aceștia erau, în primul rând, preoții bisericii greco-catolice ucrainene. Anume ei au creat baza formării noii generații, care dorea să servească poporului. Cei mai remarcabili reprezentanți ai ei au fost **Markian Șașkevyci**, **Ivan Vaghylevyci**, **Yachiv Golovațkyi**. Pentru dragostea față de popor ei au fost supranumiți „**Troița din Rusi**” (adică din Ucraina, deoarece ucrainenii din vechime se considerau rușini), sau **deșteptători galițieni**. În timpul călătoriilor prin orașe și sate ei au înregistrat numeroase cântece populare, legende și povestiri. Completându-le cu versuri proprii, ei au scos de sub tipar, la 1837, almanahul „**Rusalka nistreană**”.

Din an în an ideea renașterii se răspândea tot mai mult în rândurile tineretului ucrainean, care se pregătea de luptă.

Ivan Kotliarevskiy.

„Eneida” lui I. Kotliarevskiy.
Pagina de titlu a ediției din 1798

„Rusalka nistreană”. Prima carte de pe pământurile vest-ucrainene, care a fost scrisă în limba populară. Pagina de titlu a ediției din 1837.

Primul monument al lui Taras Șevcenko la Romny (regiunea Sumi). 27 octombrie anul 1918.

Revoluție — schimbare fundamentală a valorilor, a instituțiilor publice, a structurii sociale, a conducătorilor și ideologiei unei societăți.

Ședința frăției Chiril și Metodie.

? Examinați ilustrația. Despre ce discutau membrii societății „Chiril și Metodie”?

Astfel, în anul 1846, este constituită o **frăție secretă**, care a fost numită în cinstea propovăduitorilor creștinismului și a scrisului în rândurile popoarelor slave, fraților Chiril și Metodie.

Frăția **Chiril și Metodie** includea 12 membri printre care profesorul din Poltava, V. Bilozerskyi, funcționarul de stat, P. Gulak, istoricul M. Kostomarov, Scriitorul P. Kuliș, etnograful O. Markovyci și alții. Membrii societății înțelegeau foarte bine nevoile poporului simplu, deoarece erau des-

Taras Șevcenko.
Autoportret.

„Cobzarul” lui T. Șevcenko.
Prima ediție. Anul 1840.

Taras Șevcenko s-a născut la 9 martie 1814 în satul Morynți, regiunea Cerkasî într-o familie de țărani. De mic copil a cunoscut toate greutățile vieții de iobag. Servind la un boier, tânărul Taras s-a pomenit împreună cu el la Sankt-Petersburg. Tânărul a fost observat întâmplător de pictorul Ivan Soșenko, cunoscut la acea vreme, care, împreună cu alți oameni de artă renumiți, l-au răscumpărat pe Șevcenko din șerbie. În curând, tânărul Taras devine ascultător al Academiei de artă din Petersburg, pe care a absolvit-o cu succes. Însă, cel mai mult T. Șevcenko s-a afirmat ca poet. El s-a alăturat la cercul activiștilor ucraineni, care cugețau cum să elibereze pământurile ucrainene de șerbia și jugul țarist. În poeziile sale el nu numai reflecta strădaniile poporului, ci și chema la luptă. În anul 1847, pentru creațiile sale pătrunse de gândirea liberă și pentru participarea la ședințele frăției „Chiril și Metodie” T. Șevcenko a fost arestat. Personal țarul a adăugat la sentința lui următoarele cuvinte: „A i se interzice strict să scrie și să picteze”. Taras a petrecut zece ani de viață în exil. În această perioadă marele poet și-a satisfăcut serviciul militar în armata țaristă. Condițiile severe din armată i-au zdruncinat sănătatea. La 10 martie anul 1861 Marele Cobzar se stinge din viață. Conform „Testamentului” său poetic, corpul lui T. Șevcenko a fost reînhumat în „scumpa Ucraină”, la Kaniv (regiunea Cerkasî)

cendenți din acest popor și cunoșteau la perfecție istoria Ucrainei. Ei tindeau să elaboreze ideile și programul de luptă al poporului ucrainean pentru statul său. Viziunile lor și-au găsit reflectare în cartea „Viața poporului ucrainean” și în „Statutul frăției slave a Sfinților Chiril și Metodie”. Membrii frăției considerau că cel mai bun mod de a-și atinge scopul este răspândirea învățământului în masele populare. Însă, activitatea frăției, care a continuat pe parcursul anului 1847, a fost depistată de autorități, iar membrii ei – condamnați.

Între timp, în anii 1848–1849, în Europa avea loc **revoluția** ce a fost numită „**primăvara popoarelor**”. Popoarele europene s-au trezit, parcă, concomitent pentru a se elibera de dominația împăraților, regilor, boierilor, a obține libertate, a avea o viață mai bună, a lua parte la conducerea statului și a făuri propriile țări. Conducătorii țărilor europene au recurs la anumite cedări în fața poporului. Astfel, au fost adoptate un șir de constituții; au început să fie convocate parlamentele, în care erau aleși reprezentanții tuturor păturilor societății, a fost suspendată pașnica pentru țărani.

La această revoluție au luat parte și ucrainenii care trăiau în Imperiul Austriac. În anul 1848, la Lviv, a fost creat **Consiliul ucrainean principal**, organizație menită să reprezinte și să apere interesele ucrainenilor din ținut. Datorită activității ei, la Lviv a fost înființată Casa Ucraineană cu un muzeu și o bibliotecă, au fost create organizații culturale de învățământ, menite să desfășoare o activitate de iluminare în masele populare, a început editarea primului ziar în limba ucraineană „**Steaua galițiană**”. Consiliul cerea autorităților ca pământurile ucrainene din cadrul Imperiului – Estul Galiției, Nordul Bucovinei și Transcarpatia, să fie unite într-un tot întreg pentru a se elibera de dominația boierilor polonezi, ungari și români.

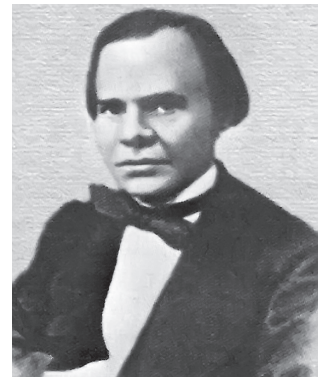
În anii revoluției ucrainenii au participat pentru prima dată la alegerile în parlamentul Imperiului Austriac. Deputații ucraineni aleși, care erau în marea lor parte țărani, cereau în parlament adoptarea unor legi echitabile despre împărțirea pământului și îmbunătățirea vieții țăranilor.

Însă, revoluția a suferit înfrângere. Regii și împărații și-au restabilit puterea asupra popoarelor, însă o parte din realizările obținute prin luptă s-au păstrat. În special, țăranii ucraineni au fost eliberați de pașnică și au primit în proprietate privată cote de pământ. Principalul moment, însă, a fost acela că ei au conștientizat unitatea lor națională și au acumulat experiență în lupta pentru drepturile lor.

2. Consolidarea mișcării ucrainene. În anul 1861, printr-un Ucaz al țarului, în Rusia a fost desființată șerbia. Țăranii au obținut mult-râvnita libertate, dar nu și pământul pentru care urmau să plătească o sumă mare pentru a-l răscumpăra. În afară de aceasta, țarul a desfășurat încă o serie de reforme (schimbări), ce ur-

Mykola Kostomarov.

Vasyl Bilozerskyi.

Opanas Markovyci.

Hromade — cercuri culturale de învățământ, politice, în care se adunau activiștii ucraineni în cea de-a doua jumătate a sec. XIX.

Partid — grup de oameni, pe care-i unește un singur scop – lupta pentru putere.

V. Antonovyci îmbrăcat în veșminte naționale ucrainene.

mau să contribuie la depășirea rămânerii în urmă a Imperiului Rus. Pregătirea și promovarea acestor reforme a avut loc într-o atmosferă de așteptare a unei vieți mai bune. Pentru a-și uni forțele, reprezentanții **intelectualității** ucrainene au început să creeze **hromade**. Prima dintre acestea a fost înființată în **anul 1859** la Sankt-Petersburg, capitala Imperiului Rus, de către foștii membri ai frăției „Chiril și Metodie”. Fiind privați de posibilitatea de a lucra în Patrie, ei doreau să ajute măcar cu ceva mișcarea ucraineană. Membrii hromadei au înființat revista „**Baza**”, care oglindea viața ucrainenilor în componența Imperiului, scriau manuale pentru popor, se ocupau cu activitatea științifică. Sub influența lor, organizații analogice au început să apară și în Ucraina. Lider și conducător al mișcării hromadelor a devenit istoricul **Volodymyr Antonovyci** (1834–1908).

O astfel de activitate a generat îngrijorarea puterii țariste. În **anul 1863** a fost emisă o dispoziție (circular) secretă prin care era interzisă folosirea limbii ucrainene. În acel circular se sublinia că „limba ucraineană nu a fost, nu este și nu poate să fie”. În pofida tuturor interdicțiilor, membrii hromadelor foloseau orice posibilitate pentru ca, folosindu-se chiar de limba rusă, să continue cercetarea trecutului Ucrainei și să păstreze în așa fel dreptul ucrainenilor la propriul stat. Datorită activității lor a apărut o nouă generație de activiști ucraineni, care deja își exprimau viziunile mult mai ferm. Între aceștia se numărau **Myhailo Dragomanov**, **Pavlo Ciubynskyi**, **Boris Grincenko**. P. Ciubynskyi a scris versurile „**Încă nu a murit Ucraina**”, devenit cu timpul imn național al statului ucrainean. Activitatea membrilor hromadelor a fost întreruptă în **anul 1876**. Anume în acel an țarul rus emite Ucazul de la Ems, ce impunea noi restricții la folosirea limbii ucrainene. Însă, nici un fel de restricții sau persecuții nu mai puteau opri dezvoltarea națiunii ucrainene.

Pe pământurile vest-ucrainene au apărut școli și organizații politice, culturale, de iluminare, științifice, economice și sportive, care, luate la un loc, contribuiau la dezvoltarea națiunii ucrainene. Societatea „**Prosvita**” a fost creată în anul 1868. Ea se ocupa de iluminarea poporului, înființa școli, biblioteci, așa-numite case pentru lectură, edita cărți ieftine. **Asociația științifică ce poartă numele lui T. Șevcenko**, înființată în **anul 1862**, a devenit o adevărată academie de științe a Ucrainei. În anul 1890 a apărut primul partid politic ucrainean – **Partidul radical rus-ucrainean**, care a declarat cu timpul despre declanșarea luptei pentru independența Ucrainei. Unul dintre întemeietorii lui a fost ilustrul activist al mișcării ucrainene, scriitorul și savantul, **Ivan Franko** (1856–1916). Toate acestea au transformat Galiția, după cum se spunea pe atunci, într-un „**Piemont ucrainean**”. (Piemont

a fost unul dintre statele italiene, care în perioada anilor 1850–1860, a devenit centru al unificării Italiei.)

La începutul sec. XX partide politice ucrainene au început să apară și în Ucraina din zona Niprului. Mișcarea ucraineană a început să se extindă și în Imperiul Rus. Perioada anilor 1905–1907 a fost zguduită de revoluție, poporul nu mai putea suporta dezordinea și sărăcia. Ucrainenii au luat parte activă la acea revoluție. Deși a fost înăbușită de puterea țaristă, revoluția a impus autoritățile să recurgă la unele schimbări. Astfel, a fost suspendat Ucazul de la Ems al țarului, iar țăranii au încetat să mai plătească sumele pentru răscumpărare, a fost creat parlamentul – Duma de Stat. În afară de aceasta, populația a acumulat experiență de participare la viața politică, au început reformele la sate. Cu toate acestea, esența puterii țariste nu s-a schimbat. În anul 1914 guvernul rus le-a interzis ucrainenilor să marcheze împlinirea a o sută de ani de la nașterea lui T. Șevcenko.

Un rezultat al renașterii naționale a devenit conștientizarea de către ucrainenii a necesității renașterii propriului stat.

Ivan Franko

Întrebări și însărcinări

1. În componența căror imperii intrau pământurile ucrainene în sec. XIX?
2. Care era atitudinea puterii imperiale față de ucrainenii?
3. Ce înseamnă renaștere națională?
4. Prin ce s-a proslăvit I. Kotliarevskiy? Care creații literare au pus începutul renașterii naționale ucrainene în Ucraina din zona Niprului și pe pământurile vest-ucrainene?
5. Cine făcea parte din cercul „Troita din Rusi”? Care era scopul activității lui?
6. Când a activat frăția Sfinților Chiril și Metodie?
7. Ce fel de idei împărtășeau membrii acestei frății?
8. Cine a fost Taras Șevcenko? Care a fost rolul său în Istoria Ucrainei?
9. **Discutați în grupuri.** De ce activiștii ucrainenii au început lupta contra puterii imperiale de la dezvoltarea limbii, științei și iluminarea poporului?
10. Cine a condus mișcarea hromadelor?
11. Ce restricții pentru limba ucraineană impunea Ucazul de la Ems? De ce puterea țaristă a recurs la restricții atât de severe?
11. Când și de cine a fost creat primul partid politic ucrainean?
12. Unde erau cele mai favorabile condiții pentru dezvoltarea mișcării ucrainene – în Ucraina din zona Niprului sau pe pământurile vest-ucrainene? Argumentați-vă răspunsul prin fapte concrete.

Ivan Franko s-a născut în familia unui fierar în satul Naguevici din regiunea Lviv. Aici a obținut studii frumoase. Încă de pe timpul când studia la gimnaziu, I. Franko a început să scrie versuri. Din anii studenției s-a situat în rândurile luptătorilor revoluționari. La vârsta de 20 de ani I. Franko era deja unul dintre cei mai cunoscuți scriitori din Vestul Ucrainei. Poziția lui activă a dus la conflict cu autoritățile. De trei ori scriitorul a stat la închisoare. Cea mai mare glorie I. Franko și-a câștigat-o în calitate de poet, deși moștenirea sa numără și sute de creații în proză. În afară de aceasta, I. Franko a luat parte activă la munca societății științifice „T. Șevcenko”, a scris zeci de lucrări științifice.

§ 14. Revoluția ucraineană și lupta pentru păstrarea statalității (anii 1917–1921)

VEȚI AFLA:

- care au fost cauzele revoluției ucrainene
- cum s-au desfășurat evenimentele principale ale luptei pentru putere în Ucraina în anii 1917–1921
- despre cauzele înfrângerii luptei ucrainenilor pentru propria statalitate

1. Începutul Revoluției ucrainene. Pe data de **1 august anul 1914** în Europa a izbucnit războiul numit la acea vreme „Mare”. Cu timpul el a fost numit **Primul Război Mondial (1914–1918)**. El a izbucnit între două grupări de state europene ce se dușmăneau între ele: Antanta și Tripla Alianță. Participante la Antanta erau Anglia, Franța, Rusia. În Tripla Alianță intrau Germania, Austro-Ungaria și Italia. Fiecare dintre cele două grupări urmărea scopuri coteropitoare. La pământurile ucrainene pretindeau Rusia, Austro-Ungaria, Germania și România.

După dezlănțuirea războiului pământurile ucrainene s-au transformat într-o arenă a acțiunilor militare dintre trupele Rusiei și cele ale Austro-Ungariei și Germaniei. Acțiunile militare, care au durat în perioada 1914–1917, le-au adus ucrainenilor jertfe, ruine, suferințe și dezamăgire.

La **8 martie (23 februarie după stil vechi) 1917**, la Petrograd, capitala Imperiului Rus, a izbucnit revoluția. Poporul, dus de război la neliniște și sărăcie, s-a ridicat la luptă împotriva puterii. Neavând posibilitate să înăbușe rebeliunea, țarul Nicolai al II-lea a renunțat la tron pe data de **15 (2) martie 1917**.

Răsturnarea țarismului a adus la ordinea zilei problema destinului de mai departe al Imperiului și a puterii pe teritoriul lui. Societatea s-a divizat în adepți ai unor viziuni diferite, uneori contrare. O parte a societății ruse apăra interesele proprietății private, antreprenoriatului și democrației, adică a valorilor pe care se bazează civilizația europeană. Aceștia au fost susținuți de Guvernul Provizoriu. Pentru a transpune aceste idei în practică, Rusia urma să încheie victorios Primul Război Mondial, iar mai apoi să desfășoare reforme.

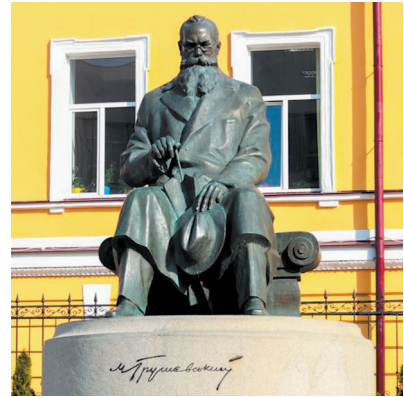
Însă, aceste viziuni nu erau împărțite de marea majoritate a țăranilor și muncitorilor, care s-au unit în jurul Consiliilor nou create ale deputaților, muncitorilor și soldaților. Ei afirmau că aceste măsuri sunt insuficiente, că urmează să fie asigurată o viață normală pentru marea parte a populației. Pentru aceasta trebuie încheiat războiul, țăranilor să li se dea pământ, săracii să fie ajutați și să fie asigurate garanțiile drepturilor și libertăților cetățenilor.

Partidul bolșevicilor în genere chema la distrugerea proprietății private și stabilirea egalității și echității, adică la crearea

Până la data de 1 februarie anul 1918, pe teritoriul fostului Imperiu Rus era utilizat calendarul iulian, iar în țările Europei – cel gregorian. Către anul 1917 diferența dintre cele două calendare constituia 13 zile.

Puşcaşii siciovişti ucraineni — unica formaţiune militară naţională ucraineană din componenţa armatei austro-ungare, formată din voluntari în anii Primului Război Mondial. Cu timpul aceasta a devenit baza procesului de formare a armatei ucrainene.

Monumentul lui M. Gruşevskiy la Kiev.

societăţii comuniste. Confruntarea dintre adepţii diferitelor viziuni politice a condiţionat o luptă acută pentru putere.

Vâltoarea revoluţiei a cuprins şi Ucraina. Principala problemă pentru ucraineni în acele condiţii era destinul de mai departe al pământurilor ucrainene. Pentru apărarea drepturilor sale, ucrainenii aveau nevoie de un centru de conducere. Un astfel de centru a devenit **Rada Centrală Ucraineană**. Preşedinte al Radei Centrale a fost ales cel mai renumit activist al mişcării ucrainene – **istoricul Myhailo Gruşevskiy**. Ziua alegerii componenţei de conducere a Radei – **20 (7) martie 1917** este considerată data înfiinţării ei. Destul de rapid, Rada Centrală Ucraineană, care şi-a proclamat drept curs al său obţinerea autonomiei pentru Ucraina în componenţa Rusiei federative şi democratice, a câştigat susţinere din partea populaţiei.

Încurajaţi de susţinerea din partea poporului, liderii Radei Centrale au început să negocieze cu Guvernul Provisoriu al Rusiei, însă s-au ales cu refuz. Atunci Rada a întreprins primul său pas decisiv. Pe data de 10 iunie 1917 ea a emis **Primul său Universal** – un fel de lege-adresare către popor. În el era proclamată intenţia ucrainenilor de

Demonstraţia adepţilor creării Republicii Populare ucrainene la Kiev în anul 1917 (1).
Începutul revoluţiei ucrainene (2).

Volodymyr Vynnychenko

Monumentul Eroilor de la Krutî (regiunea Cernighiv).

Bătălia de lângă Krutî. Foaițe volante din anul 1918.

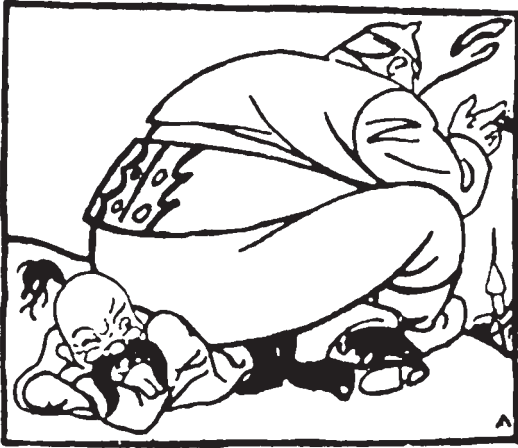
a-și „aranja de sine stătător viața”. În curând a fost creat **Secretariatul general** – guvernul ucrainean. În fruntea lui s-a situat scriitorul **Volodymyr Vynnychenko**.

În activitatea Radei Centrale a sosit momentul când trebuia să-i demonstreze poporului capacitatea de a conduce și a soluționa problemele practice. Însă, activiștii ucraineni s-au dovedit a fi nepregătiți de așa ceva. Nivelul de viață al populației scădea foarte rapid și, respectiv, tot atât de rapid oamenii își pierdeau încrederea în guvern.

Între timp, Rusia cuprinsă de revoluție, nu putea reveni la viața normală. Diversele forțe politice încercau să acapareze puterea. La începutul lunii noiembrie (sfârșitul lunii octombrie) 1917 bolșevicii au comis un complot împotriva Guvernului Provizoriu al Rusiei și l-au răsturnat. Ei au încercat, de asemenea, să pună mâna pe putere în Ucraina. La data de 22 (7) noiembrie 1917 Rada Centrală a emis cel de-al **Treilea Universal**, care proclama crearea **Republicii Populare Ucrainene (RPU)**. Universalul prevedea un vast program de transformări menite să schimbe viața ucrainenilor înspre mai bine.

2. Lupta pentru păstrarea statalității ucrainene și înfrângerea ei. Statul ucrainean s-a văzut nevoit să ducă din start o luptă aprigă pentru existență. Planurile privind relațiile pașnice și colaborarea cu alte state s-au dovedit a fi nerealizabile. Bolșevicii, care au venit la putere în Rusia, tindeau să-și instaureze hegemonia în întreaga lume. Pentru aceasta ei aveau nevoie de resursele Ucrainei. În luna decembrie a anului 1917 ei au proclamat puterea sovietică în Ucraina și i-au declarat război. Ucraina s-a dovedit a fi nepregătită de el. Rada Centrală acorda puțină atenție creării armatei, iar bolșevicii au început înaintarea înspre Kiev. Armata ucraineană puțin numeroasă nu era în stare să țină piept loviturii. S-a creat o situație în care nu avea cine apăra capitala.

Caricatură la ajutorul oferit Ucrainei de către Germania.

Hatmanul Pavlo Skoropadskyi.

Atunci tineretul patriotic dispus din Kiev, în mare parte studenți și elevi ai școlilor, s-au ridicat în apărarea orașului. Însă, subdiviziunile organizate în grabă și slab pregătite au suferit înfrângere în lupta neegală de lângă Krutî. Acei care au nimerit în prizonierat au fost împușcați. Jertfirea de sine a acestor tineri a devenit un model pentru viitoarele generații de luptători pentru independența Ucrainei.

Războiul a spulberat toate speranțele la o conviețuire pașnică a Ucrainei și Rusiei bolșevice. În noaptea spre **25 ianuarie 1918** Rada Centrală a emis cel de-al **IV-lea Universal** prin care a proclamat **Independența Ucrainei**.

Între timp, războiul continua. Trupele bolșevice au intrat în Kiev. Rada Centrală înțelegea că nu va putea face față agresiunii bolșevice cu puterile proprii. De aceea, ea a decis să le ceară ajutor Germaniei și Austro-Ungariei. Cele două state au acceptat să-i ofere ajutor în schimbul produselor și materiei prime ucrainene.

După semnarea acordului respectiv armata de 500 mii de oameni ai Germaniei și Austro-Ungariei a plecat înspre Ucraina. Bolșevicii nu au fost în stare să i se opună și s-au retras în grabă. Pe pământurile ucrainene a fost restabilită suzeranitatea Radei Centrale Ucrainene. Aliații ucrainenilor și-au arătat imediat adevărata lor față. Izgonindu-i pe bolșevici, soldații germani au început să se comporte aidoma unor cotropitori. Ei luau produsele de la populație, prădau, restabileau ordinea existentă pe timpul țarului.

La **29 aprilie 1918**, cu contribuția soldaților germani, la Kiev a avut loc o lovitură de stat. Rada Centrală a fost desființată, iar conducător al Ucrainei a fost proclamat hatmanul **Pavlo Skoropadskyi**, un urmaș al fostului hatman, I. Skoropadskyi.

Textul celui de-al IV-lea Universal.

Simon Petliura.

Președintele RPVE,
Evhen Petrușevyci.

Armata Ucraineană Galițiană — denumirea armatei Republicii Populare Vest-Ucrainene, care ducea o luptă armată pentru Independența Ucrainei în anii 1918–1921.

Hatmanul avea libertate în acțiuni numai în sfera vieții culturale și în învățământ. În timpul domniei sale au fost deschise două universități, multe școli ucrainene, înființată Academia de Științe a Ucrainei, organizată biblioteca națională, arhiva, galeria de arte, muzeul istoric, teatrul.

În pofida acestor succese, în societate creștea nemulțumirea față de guvernarea hatmanului. Activiștii ucraineni nu-i puteau ierta faptul că au fost destituiți cu forța de la putere. Țăranii erau nemulțumiți de revenirea moșierilor, iar muncitorii – din cauza limitării drepturilor obținute de ei în timpul revoluției. Însă, atât timp cât domneau nemții, puterea hatmanului avea un sprijin armat puternic. Atunci când Germania a pierdut Primul Război Mondial a devenit clar că P. Skoropadskyi nu se va menține la putere pentru mult timp. Împotriva puterii hatmanului s-a ridicat o răscoală, dirijată de centrul de conducere – **Directoriul**. Din componența lui făceau parte cinci persoane printre care **Volodymyr Vynnycenko** și **Simon Petliura**.

Drept imbold pentru creșterea nemulțumirii răsculaților a servit gramota hatmanului despre renunțarea la independența Ucrainei și revenirea sub protectoratul viitoareii Rusii nebolșevice. Răsculații le-au cauzat înfrângere trupelor hatmanului. Pe data de 14 decembrie 1918 armata Directoriului a intrat în Kiev. P. Skoropadskyi a renunțat la putere și a plecat peste hotare. S-a proclamat reînnoirea Republicii Populare Ucrainene.

Între timp, în lunile octombrie-noiembrie 1918 s-au produs importante schimbări pe pământurile vest-ucrainene. Austro-Ungaria a suferit înfrângere în Primul Război Mondial și popoarele ce intrau în componența ei s-au folosit de posibilitatea de a-și organiza de sine stătător viața. Pe data de **1 noiembrie 1918** unitățile militare ucrainene din cadrul armatei austriece au ocupat orașul Lviv și o bună parte din estul Galiției. Acest eveniment a obținut denumirea de „Spargerea din noiembrie”. Pe aceste teritorii a fost proclamată **Republica Populară Vest-Ucraineană (RPVU)**, iar în calitate de președinte al ei a fost ales **Evhen Petrușevyci**. Însă, visul ucrainenilor de a-și crea propriul stat a fost spulberat. Polonezii, care și-au renăscut statul, au declarat despre dreptul lor asupra Galiției. A izbucnit războiul polono-ucrainean din anii 1918–1919. Armata Ucraineană Galițiană ducea o luptă îndârjită pentru Patrie. Două state ucrainene – RPU și RPVU – urmau să se unească în unul singur. Acest eveniment istoric s-a produs pe data de **22 ianuarie 1919**. În această zi, în Piața Sfânta Sofia din Kiev a fost proclamat Actul Unirii. Această zi a intrat în Istoria statalității ucrainene ca **Zi a Integrității Ucrainei**.

Ucraina în încercuirea dușmanilor. Foaie volantă din anul 1919.

Soldații ucraineni pe Piața din Lviv. 1 noiembrie 1918.

RPVU și RPU și-au unit eforturile împotriva dușmanilor comuni. Dinspre nord și est asupra Ucrainei veneau din nou bolșevicii. Dinspre sud înaintau trupele albgardiștilor ruși, susținuți de Antanta. Ei luptau contra bolșevicilor și intenția lor era să renască Imperiul Rus. Dinspre vest la Ucraina pretindeau Polonia, România și Cehoslovacia.

În pofida eforturilor eroice, ucrainenii nu au fost în stare să-și mențină independența statului lor. Teritoriul Ucrainei a fost împărțit între Rusia sovietică, Polonia, România și Cehoslovacia. Cea mai mare parte a pământurilor ucrainene au nimerit sub suzeranitatea bolșevicilor. Aceștia au înființat **Republica Ucraineană Socialistă Sovietică (RUSS)**. Timp de 70 de ani, în Ucraina a domnit regimul comunist sovietic.

Întrebări și însărcinări

1. Când a început Primul Război Mondial? În componența armatelor căror state au luptat ucrainenii?
2. Cine a condus Rada Centrală Ucraineană?
3. Ce proclama Primul Universal al radei Centrale?
4. Cum se numea primul guvern ucrainean? Cine a stat în fruntea lui?
5. Ce eveniment este marcat ca Zi a Integrității?
6. Ce legătură reciprocă există între Primul Război Mondial și Revoluția ucraineană?
7. Ce evenimente au precedat proclamarea independenței Republicii Populare Ucrainene?
8. De ce ucrainenii sufereau înfrângere în timpul confruntărilor de eliberare?
9. Împotriva cui au fost nevoiți să lupte ucrainenii în timpul acestor confruntări?
10. Discutați în grup. De ce nou-creatul Stat Ucrainean a fost nevoit din start să-și apere prin forță existența?

Memorialul soldaților Armatei Ucrainene Galițiene (Cimitirul Lyciakiv din Lviv).

§ 15. Politica bolșevicilor față de Ucraina. Marea Foamete din anii 1932–1933.

VEȚI AFLA:

- ce politică promovau bolșevicii față de Ucraina
- despre cauzele Marii Foamete – genocid împotriva poporului ucrainean

1. Consolidarea puterii bolșevicilor în Ucraina. La începutul anilor 20 bolșevicii ruși au reușit să învingă în lupta pentru putere în teritoriile fostului Imperiu Rus. Această victorie, însă, a fost obținută cu prețul sărăcirii țării din cauza îndelungatelor acțiuni militare și încercarea de a construi imediat, pe calea violenței, comunismul – o societate a egalității și dezvoltării generale. Însă, în locul noii vieți prospere poporul s-a ales cu sărăcie și samovolnicie din partea puterii.

Nemulțumirea populației genera răscoale mai mari și mai mici. Seceta din anii 1921–1923 a dus la foamete. Pentru a se menține la putere, în anul 1921 bolșevicii au recurs la introducerea **noii politici economice (NEP)**. Ea prevedea restabilirea parțială a proprietății private și a dreptului de a face comerț cu rezultatele muncii. Această politică a avut o influență pozitivă mai ales asupra muncii țaranului ucrainean, care avea posibilitatea să-și asigure bunăstarea prin muncă. În scurt timp, din cele cinci milioane de gospodării țărănești 500 au devenit prospere. O mare parte dintre țărani, după cum se spunea pe atunci, au devenit „clasă de mijloc”, aceștia reușind să-și asigure o viață decentă și să plătească taxe la stat.

Schimbările s-au extins și asupra orașelor, unde, datorită apariției întreprinzătorilor privați (aceștia erau numiți **nepmani**), s-a reușit să fie depășită insuficiența obiectelor de larg consum și a produselor alimentare. Odată cu revenirea bunăstării și ștergerea din memorie a anilor grei de război țaranul ucrainean și locuitorul de la orașe au început să aibă

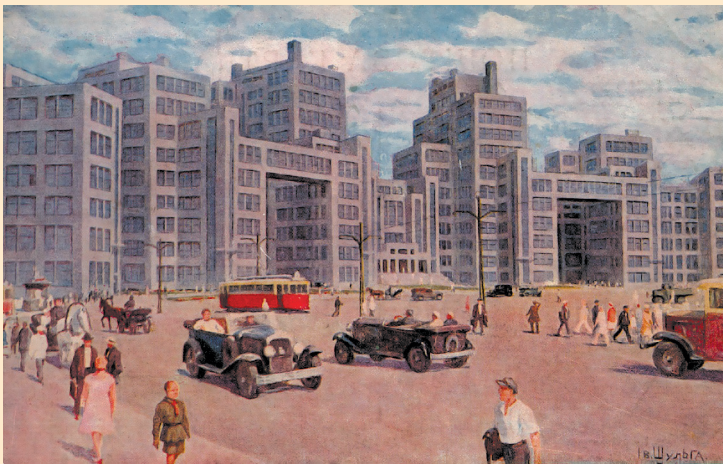
Prăvălia unui nepman de pe timpul NEP-ului. Anii 20.

o atitudine mai loială față de puterea bolșevică, pe care mai înainte o priveau cu suspiciune și dușmănie. În afară de aceasta bolșevicii înțelegeau că poporul îi consideră ocupanți. Intenționând să-și întărească puterea și s-o facă în perceperea oamenilor ca fiind „a lor”, bolșevicii au luat o serie de măsuri orientate la **ucrainizare**. Limba ucraineană era aplicată în instituțiile de stat, școli, în producție și în presă. Ucrainenii erau numiți în diferite organe ale puterii, ce-i drept, nu la funcții înalte. În afară de aceasta, au fost derulate o serie de măsuri menite să lichideze analfabetismul populației. Erau create condiții pentru dezvoltarea culturii ucrainene.

Asigurându-se de încrederea unei părți a populației, bolșevicii nu-și pierdeau speranța în desfășurarea transformărilor comuniste. Un prim pas în această direcție a devenit întărirea puterii. Pentru a alipi definitiv Ucraina și alte state la Rusia sovietică, în anul **1922** a fost proclamată crearea **Uniunii Republicilor Sovietice Socialiste (URSS)**. Prin intermediul mijloacelor de informare în masă și prin învățământ oamenilor le erau impuse în mod activ ideile comuniste. Treptat, puterea a fost concentrată în mâinile unei singure persoane – **Iosip Stalin**. Toți acei care nu erau de acord cu politica promovată de el deveneau „dușmani ai poporului” și urmau să fie nimiciți.

La finele anilor 20 I. Stalin a hotărât că a sosit timpul pentru o nouă încercare de a făuri comunismul. Pentru aceasta era necesară modernizarea industriei și agriculturii, precum și să fie desfășurată **industrializarea țării**. Aceste măsuri trebuiau să fie îndeplinite datorită realizării planului cincinal de dezvoltare. În această perioadă, în Ucraina era planificată construcția a 400 de întreprinderi, centrale electrice, între care 14 întreprinderi-giganți, ce urmau să fie cele mai mari din Europa și chiar din lume.

Industrializare — crearea ramurilor industriei grele: metalurgică, de construcție a mașinilor și altele.

Partea centrală a orașului Harkiv, care până la 1934 a fost capitala RSSU. În centru se află clădirea Comitetului de stat pentru industrie, construită în anul 1928. În acel timp, aceasta era cea mai înaltă clădire din Europa, construită din beton armat.

Barajul Centralei hidroelectrice de pe Nipru (Dnipro-GHES). Construcția lui a fost încheiată în anul 1932. Centrala a devenit una dintre cele mai mari în Europa.

Poster din anii Primului cincinal, care chema la muncă de auto-jertfire.

Colhoz — întreprindere colectivă, în care erau unite pământul, inventarul agricol, câteva zeci sau sute de gospodării țărănești pentru munca în comun.

2. Marea Foamete (Holodomorul) din anii 1932–1933. Represiunile. La început, populația care era îmbibată de propagandă și credința într-un viitor luminos, s-a apucat cu sârguință de muncă. Însă, într-un timp foarte scurt a devenit clar că pentru asemenea construcții grandioase este nevoie de muncitori calificați, ingineri, tehnică modernă și mai ales de bani. Toate acestea lipseau. De aceea, conducerea stalinistă a început lichidarea proprietății private. Toate întreprinderile, magazinele, atelierile mici, instituțiile de alimentare erau trecute în proprietatea statului. Muncitorii erau impuși să lucreze mai mult pentru o plată mai mică. Țăranii erau obligați să dea la stat recolta obținută la un preț de nimic. Iar pentru ca țăranii să nu opună rezistență, bolșevicii în frunte cu I. Stalin au hotărât să-i unească în **colhozuri**.

Însă, țăranii nu voiau să-și pună benevol jugul. Ei au început să taie animalele pentru a nu le da în colhoz (astfel au fost nimicite 50 la sută din capetele de animale) și să distrugă inventarul agricol. Deosebit de activ se pronunța împotriva colhozurilor țărănimea ucraineană. Pe întreg teritoriul Ucrainei au izbucnit răscoale. Între cei nemulțumiți au devenit populare lozincile despre restabilirea independenței Ucrainei. Conducerea stalinistă s-a speriat că poate pierde Ucraina, de aceea a decis o dată și pentru totdeauna să-i calmeze pe ucrainenii. La înăbușirea revoltelor a fost antrenată armata. Țăranii înstăriți și cei care nu doreau să se înscrie în colhozuri au fost numiți chiaburi și declarați dușmani ce urmează să fie nimicți.

Astfel a început **deschiaburirea** în masă: de la oameni era luată toată averea, ei fiind deportați în Siberia. Au fost deschiaburite peste 1,5 milioane persoane. Astfel, puterea bolșevică a reușit să-i unească cu forța pe țăranii în colhozuri. Colhozurile nu reușeau să crească cantitatea necesară de cereale. Cantitatea de recoltă obținută s-a redus,

Complexul memorial „Mormintele Bykivnea”. În pădurea de lângă Bykivnea este situat cel mai mare în Ucraina loc de înhumare a jertfelor represiunilor politice în masă. Aici au fost împușcate peste o sută mii de persoane.

iar I. Stalin cerea tot mai multe grâne pentru necesitățile armatei și populației de la orașe, care era în creștere. În afară de aceasta, cerealele puteau fi vândute peste hotare, iar pe banii câștigați se putea cumpăra utilaj necesar industrializării. Și atunci puterea a început efectuarea perchezițiilor la curțile țărănești, dar și în acest fel nu a reușit să adune cantitatea necesară de cereale. La sate a început foametea. În anul 1932 au fost însămânțate numai jumătate din suprafețe și, respectiv, a fost obținută o cantitate mică de cereale (din recolta anilor precedenți).

I. Stalin nu s-a oprit la aceasta și a recurs la **represiuni**. Pe data de 7 august 1932 guvernul URSS a adoptat hotărârea „**Despre paza avutului întreprinderilor de stat, colhozurilor și cooperativelor și despre consolidarea proprietății socialiste (sociale)**”. Potrivit acestui document, atentarea la avutul colhozurilor era egală cu furtul proprietății de stat și se pedepsea prin împușcare, iar în condiții nu prea dure – cu privarea de libertate pentru un termen de până la zece ani, numită în popor „**Legea celor cinci spice**”. În afară de aceasta, în Ucraina au fost trimiși oamenii lui Stalin care urmau să asigure confiscarea cantității necesare de cereale. Au fost luate chiar și grânele ce erau destinate pentru viitoarea campanie de însămânțare.

Confiscarea tuturor rezervelor de pâine a dus la o foamete și mai mare în masă. Pe ucraineni îi aștepta încă o încercare. Spre a-i pedepsi pentru nesupunere pe țărani, în satele ucrainene era confiscată nu numai pâinea, ci și toate rezervele de mâncare. Sate și raioane în genere erau trecute pe așa-numitul „**panou negru**”. Aceasta însemna sistarea comerțului și livrării produselor alimentare în zonele respective. De asemenea, țărani nu erau lăsați să vină în orașe, care erau asigurate cu produse alimentare, precum și în alte

Cimitirul memorial „Sandarmoh” (Rusia). În anul 1937, timp de patru zile, aici au fost executați 1111 ucraineni (scriitori, pictori, compozitori și alți reprezentanți ai intelectualității).

Represiuni — acțiuni de arestare, împușcare și strămutare a unui mare număr de oameni, care erau comise de organele de reprimare.

Marea Foamete din anii 1932–1933 — genocid organizat împotriva poporului ucrainean de către conducerea partidului bolșevic și guvernul URSS pe calea organizării unei foamete artificiale în masă. Holodomorul a cauzat pierderea a zeci de milioane de vieți omenești pe teritoriile RSS Ucrainene și în Kuban, majoritatea populației fiind ucraineni. Se consideră că în asemenea mod conducerea Uniunii Sovietice conta pe înăbușirea mișcării de eliberare națională și nimicirea fizică a unei părți a țărânimii ucrainene. Timp de decenii asasinarea în masă a ucrainenilor prin foamete artificială a fost ținută în tăcere de puterea sovietică. Anual, în a patra sâmbătă a lunii noiembrie, este marcată Ziua memoriei jertfelor Foametei și represiunilor politice.

republicii ale URSS. Pentru satele ucrainene aproape că nu au rămas șanse pentru supraviețuire. Mureau sate întregi. Astfel autoritățile tindeau să-i „învețe minte” pe țărani pentru ca aceștia să lucreze supuși în colhozuri. Însă, până la sfârșitul existenței URSS colhozurile așa și nu au devenit producători eficienți ai alimentelor. În cele din urmă, URSS s-a văzut nevoită să cumpere cereale de peste hotare.

Puterea stalinistă a încercat să-și ascundă crima. Cu ajutorul armatei țărani flămânzi nu erau lăsați să intre în orașe sau să plece peste hotarele Ucrainei. În timp ce în Ucraina populația murea cu milioanele, în toată lumea se trâmbea că URSS făurește o nouă societate și că nici un fel de foamete nu există. Până la sfârșitul existenței URSS despre Foamete în genere era interzis să se amintească.

Foametea organizată artificial de către autorități în **anii 1932–1933** a primit denumirea de **Holodomor**. Potrivit unor calcule ale savanților, în acea perioadă au murit de foame peste patru milioane de persoane.

În anul 2006 Rada Supremă a Ucrainei a recunoscut prin lege Holodomorul drept **genocid împotriva poporului ucrainean**, crimă a regimului comunist. Această hotărâre a fost susținută de zeci de state din lume.

Represiunilor din partea autorităților au fost supuși nu numai țărani. În anii 30 a fost nimicită floarea intelectualității ucrainene. Represiunile nu i-au ocolit nici pe acei, pe care puterea comunistă îi considera sprijin al său – muncitorii, și nici chiar pe oamenii care serveau cu devotament autoritățile. I. Stalin intenționa să se debaraseze de acei care puteau povesti în viitor despre crimele comise de el.

? Examinați ilustrația. Alcătuiți o relatare despre destinul de mai departe a unei familii de „chiaburi”.

Căutarea grânelor „ascunse” într-o curte țărănească.

Familie de țărani „deschiaburită”, izgonită din propria casă.

- **Luați cunoștință de sursele ce vorbesc despre Foametea din Ucraina și dați răspuns la întrebări.**

Din rapoartele miliției satelor Kolycivka și Ianivka (Ivanivka)

...Pe câmpul colhozului au fost descoperiți 12 metri pătrați, unde spicele erau tăiate. S-a constatat că spicele au fost rupte de colhoznică săracă, Kovalenko Nadia Mykolaivna, în vârstă de 14 ani. În timpul percheziției, efectuate la domiciliul acesteia, au fost găsite 15 livre (ceva mai mult de 6 kilograme) de spice tăiate. De asemenea, s-a constatat că colhoznică Kovalenko nu se prezintă la muncă în colhoz, iar familia ei este umflată de foame. Materialele anchetei au fost transmise la miliție pentru tragerea ei la răspundere. Colhoznicul sărac, Struk, a tăiat în colhoz spice de seară. O altă colhoznică săracă, Oksinia Andrusenko, a tăiat circa 5 livre de spice de orz. Toți aceștia vor fi trași la răspundere...

- ?
- 1) Pentru ce erau trași la răspundere oamenii care figurează în raport?
 - 2) Ce i-a împins pe colhoznici la astfel de acțiuni?

Din scrisoarea jurnalistului britanic, Gareth Jones, care a fost martor al Foametei din Ucraina

La 29 martie anul 1933, jurnalistul britanic, Gareth Jones, a convocat la Berlin o conferință de presă, la care a declarat pentru prima dată în mod public despre foametea catastrofală din Ucraina. „Foametea băntuie peste tot și milioane de oameni mor din cauza ei. M-am plimbat câteva zile prin Ucraina. Acolo nu era pâine, pe copii îi dureau burțile. Toți caii și toate vitele au pierit. Oamenii de asemenea mor de foame. Teroarea a atins proporții nemaîntâlnite”, le-a scris el părinților săi într-o scrisoare imediat după revenirea din URSS.

- ?
- 1) Ce cauză a Foametei este menționată de către jurnalist?
 - 2) Ce proporții ale Foametei indică el?

Muzeul național din Kiev „Memorialul jertfelor Foametei din Ucraina”.

- ?
- Examinați ilustrația. Cum credeți, de ce autorul monumentului a ales anume aceste simboluri pentru a reda tragedia Holodomorului?

Întrebări și însărcinări

1. Prin ce metode tindeau bolșevicii să-și instaureze puterea în Ucraina în anii 20?
2. Cum au influențat NEP-ul și politica de ucrainizare asupra Ucrainei?
3. Când și cu ce scop a fost proclamată crearea URSS?
4. Pentru ce au fost create colhozurile în URSS?
5. Ce înseamnă deschiaburire?
6. Prin ce se deosebește foamea de Foamete?
7. De ce Holodomorul este considerat genocid al poporului ucrainean?
8. Ce locuri le amintesc ucrainenilor despre crimele lui Stalin și ale complicilor săi?

§ 16. Ucraina în anii celui de-al Doilea Război Mondial

VEȚI AFLA:

- despre esența tragediei Ucrainei în anii celui de-al Doilea război Mondial
- cum s-au desfășurat principalele evenimente ale războiului pe pământurile ucrainene
- despre particularitățile regiunii de ocupație nazist și Mișcarea de rezistență împotriva lui
- ce consecințe a avut războiul pentru Ucraina

1. Ucraina la începutul celui de-al Doilea război Mondial.

După încheierea primului Război Mondial învingătorii au instaurat pacea în lume, însă aceasta nu a fost o pace echitabilă. Mai multe popoare precum nemții, ungurii, ucrainenii au cunoscut înjosire și subjugare. Astfel, ucrainenii nu au obținut independența promisă de „creatorii” păcii pentru toate popoarele subjugate. Nedreptatea dădea naștere la deznădejde și apatie. De aceste dispoziții ale populației s-au folosit unii lideri politici, care au reușit să ducă după sine popoarele asuprite și să le promită un viitor fericit. Însă, chemându-i pe oameni să lupte împotriva nedreptății, aceștia urmăreau cu totul alte scopuri.

Acești lideri politici doreau, mai întâi de toate, o reîmpărțire a lumii, afirmarea unei stări privilegiate pentru țările lor și, în genere, dominația mondială. Principalul instigator în dezlănțuirea noului război a fost **Adolf Hitler**. În anul 1933 el a venit la putere în Germania și s-a proclamat fuhrer – conducător al nemților. A. Hitler i-a promis poporului său un viitor prosper într-un stat puternic, care va domina întreaga lume. Drept cale optimă spre această hegemonie era, în viziunea lui, războiul.

Intenționând să înceapă lupta pentru hegemonia mondială, A. Hitler a încercat mai întâi să scindeze popoarele lumii pentru ca mai apoi în parte să le supună. Un

Semnarea Tratatului despre împărțirea Europei între URSS și Germania – „Pactul Molotov-Ribbentrop”. 23 august anul 1939.

timp oarecare lui ia reușit acest lucru. Fără nici o împușcătură Hitler a supus Austria și a nimicit Cehoslovacia. Însă planurile de cotropire ulterioare se puteau ciocni de o rezistență îndârjită. În asemenea situație, pe data de 23 august 1939, cei doi dictatori ce tindeau să domine lumea, A. Hitler și I. Stalin, au semnat un tratat de neagresiune și o anexă secretă la el despre împărțirea Europei. Astfel, A. Hitler a obținut posibilitatea de a continua realizarea planurilor sale cotropitoare.

Acel tratat se referea și la pământurile din partea de vest a Ucrainei, care la acea vreme se aflau sub suzeranitatea Poloniei și României. Aceste teritorii urmau să intre în componența URSS.

Pe data de 1 septembrie 1939 Germania a invadat Polonia. A început **cel de-al Doilea Război Mondial**. Ulterior, în el au fost atrase aproape toate popoarele lumii. Acel război a durat șase ani și a luat viața a peste 50 milioane de persoane.

Ucraina Carpatică.
15 martie anul 1939.

La momentul cotropirii Cehoslovaciei, aliați ai Germaniei erau Ungaria și Polonia, cărora A. Hitler le-a promis să le ofere câte o parte din țara supusă. Ungaria urma să primească Transcarpatia. Însă, în timpul cotropirii acestor teritorii armata maghiară s-a ciocnit de rezistența înverșunată a ucrainenilor, care nu doreau să nimească din nou în jug. Declinul Cehoslovaciei le-a oferit ucrainenilor din Transcarpatia posibilitatea să înceapă făurirea propriului stat, deși acesta constituia doar o părticică din pământurile ucrainene. Pe data de 15 martie 1939 a fost proclamată Ucraina Carpatică independentă cu capitala la Hushtyn. Președinte al ei a fost ales **Augustin Voloșin**. Tânărul stat a fost invadat din start de către Ungaria. Armata Ucrainei Carpatice, care se numea **Siciul Carpatin**, s-a încins într-o luptă neegală. Cea mai crâncenă bătălie s-a dat pe câmpia Crasne Pole de lângă Hushtyn, unde sicioviștii au ținut piept atacului ungarilor timp de câteva zile. Deși acel stat a decăzut, ucrainenii au demonstrat încă o dată că ei sunt capabili să lupte pentru statul lor.

A. Voloșin proclamă independența Ucrainei Carpatice. 15 martie 1939.

Memorialul de la Crasne Pole.
(Regiunea Transcarpatică).

Trupele germane la Jitomir. Anul 1943.

Textul Actului de proclamare a Statului Ucrainean în ziarul „Samostiina Ucraina”.

Îndeplinind înțelegerile secrete, pe data de 17 septembrie 1939 Armata Roșie, de asemenea, a atacat Polonia, anunțând că întreprinde o „campanie de eliberare” de cotropitorii străini pentru ucrainenii și belarușii de acolo. La început, majoritatea populației din Vestul Ucrainei a primit în mod pozitiv sosirea Armatei Roșii. Adunarea populară de la Lviv a sprijinit hotărârea despre alipirea părții de vest a Ucrainei la URSS și intrarea în componența RSS Ucrainene. Astfel, sub puterea lui I. Stalin s-au pomenit, practic, toate pământurile ucrainene. Însă, unirea pământurilor ucrainene nu i-a adus Ucrainei visata libertate. În teritoriile alipite au fost introduse aceleași ordini, care erau practice în Ucraina din zona Niprului.

După cotropirea Poloniei, A. Hitler a supus Danemarca, Norvegia, Belgia, Olanda, Franța, Iugoslavia, Grecia. I. Stalin a alipit la URSS Estonia, Lituania și Letonia. El a luat de la România Basarabia și Nordul Bucovinei, care erau populate de moldoveni și ucrainenii, însă nu a reușit să supună Finlanda.

2. Războiul sovieto-german și Ucraina. Împărțirea Europei, care se făcuse până atunci, nu-l satisfăcea nici pe unul dintre dictatori. Fiecare visa la o hegemonie unilaterală în lume, de aceea și războiul dintre ei era inevitabil.

La **22 iunie anul 1941** Germania a năvălit asupra URSS. Astfel a început **războiul sovieto-german**, care a fost o parte componentă a celui de-al Doilea Război Mondial.

Și din nou pământurile ucrainene au devenit arena celor mai crâncene bătălii, ruinari, jertfe și suferințe. Soldații germani, care erau mult mai bine pregătiți de război, au distrus Armata Roșie chiar în luptele de lângă graniță.

Fiind martorii unui început victorios pentru Germania a celui de-al Doilea Război Mondial, liderii mișcării de eli-

berare națională a ucrainenii au început din nou să creadă în posibilitatea renașterii Ucrainei independente. Mai întâi, ei și-au pus speranțele în Germania.

La **30 iunie 1941**, folosindu-se de cotoșirea orașului Lviv de către trupele germane, membrii Organizației Naționalistilor Ucraineni (OUN) în frunte cu S. Bandera au proclamat **Actul renașterii Statului Ucrainean**. Însă, Germania nazistă nu avea nevoie de o Ucraină Independentă. Activiștii ucraineni erau urmăriți, arestați și aruncați după gratii și în lagăre de concentrare sau uciși. Aceste evenimente i-au convins definitiv pe ucraineni că obținerea independenței este posibilă numai cu puterile proprii.

Naziștii jefuiau fără rușinare Ucraina. Cei care opuneau o rezistență cât de mică erau asasinați. Planurile naziștilor prevedeau distrugerea totală a popoarelor ce locuiau pe teritoriul Ucrainei și transformarea acestor pământuri într-un „spațiu vital” pentru nemți.

Primii urmau să fie nimiciți evreii și romii. Un simbol negru al asasinării populației pașnice a devenit masacrul de la **Babyn Yar** de lângă Kiev. Aici au fost împușcați peste o sută de mii de cetățeni pașnici, în mare parte evrei. Asemenea masacre au fost comise și în alte orașe din Ucraina. Genocidul poporului evreu în anii celui de-al Doilea Război Mondial este cunoscut sub denumirea de **Holocaust**.

Politica cruntă a cotoșitorului a ridicat poporul ucrainean la rezistență. Cine putea să țină arma în mâini se ridica la luptă. Ceilalți opuneau o rezistență spirituală. Astfel a apărut **Mișcarea de Rezistență**. Drept răspuns, ocupanții incendiau sate întregi, distrugeau orașele. În zilele de 1–2 martie 1943 naziștii au distrus orașul Koriukivka din regiunea Cernighiv împreună cu cei șapte mii de locuitori ai lui. În luna iulie a anului 1943 aceeași soartă a avut-o și satul Kopyșce din Polesia. Au fost arși de vii aproape trei mii de oameni, 1,2 mii dintre care erau copii. În asemenea mod au fost distruse peste 600 de sate.

În Ucraina existau două direcții ale Mișcării de Rezistență – cel sovietic, care lupta pentru reinstaurarea puterii sovietice, și cel naționalist, care lupta pentru Independența Ucrainei împotriva tuturor cotoșitorilor. În afară de aceasta, pe teritoriile din vestul Ucrainei acționa Mișcarea de Rezistență poloneză, care lupta pentru renașterea Statului Polonez.

Mișcarea de rezistență sovietică a cunoscut cea mai puternică dezvoltare în nordul și sudul Ucrainei. În pădurile de lângă Cernighiv, Sumî, Kiev s-au format puternice detașamente de partizani, ce-i aplicau lovituri simțitoare dușmanului. Cei mai renumiți comandanți ai partizanilor au fost S. Kovpak, O. Saburov, A. Fedorov și alții.

Monumentul central al Complexului memorial „Babyn Yar” din Kiev.

Partizani — aici: membri ai detașamentelor de voluntari înarmați care luptau împotriva ocupanților naziști.

Sydir Kovpak — unul dintre cei mai cunoscuți comandanți ai partizanilor sovietici.

Roman Șuhevyci – comandantul Armatei Ucrainene de Răsculați.

Poster din anul 1944.
Pictor V. Litvinenko.

? A devenit, oare, Ucraina liberă după izgonirea cotropitorilor nazisti?

Din amintirile unui participant la luptele pentru Kiev

Pe data de 1 noiembrie 1943 a început ofensiva asupra Kievului de pe capul de pod Bukrin. Nemții au început să transfere forțe, slăbind astfel presiunea asupra capului de pod Liuteș. Pe data de 3 noiembrie a răsunat o puternică canonadă de pe capul de pod Liuteș cu care și s-a încheiat eliberarea Kievului. Este greu să-ți închipui ce s-a întâmplat pe capul de pod în cele 40 de zile de la desantarea oștenilor pe malul drept și până la declanșarea ofensivei generale. În decurs de 35 de zile satul Iasnogorodka a trecut din mână în mână de 27 de ori. Mulți oameni antrenați au căzut la Iasnogorodka, dar mai mulți au căzut neantrenați, așa ca mine. Înainte să nimerească în tranșee nu au avut ocazia niciodată să tragă din armă sau să arunce vreo grenadă...

- ? 1) Cu ofensiva de pe care cap de pod a început eliberarea Kievului de ocupații?
2) Ce indică în document asupra caracterului îndârjit al luptelor pentru eliberarea Kievului?

Pe data de 14 octombrie 1942*, în pădurile Polesiei a fost creată **Armata Ucraineană de Răsculați (UPA)**. Ea lupta atât împotriva Germaniei naziste, cât și împotriva regimului stalinist, care-și restabiea din nou pozițiile în Ucraina, începând din anul 1943. Prin anul 1944 această armată număra aproape 100 mii de luptători. Ea a eliberat de sub cotropitori însemnate teritorii de pe malul drept al Niprului, în Volynia și Galiția.

În anul 1943, după o serie de victorii ale Armatei Roșii (bătăliile de la Stalingrad și Kursk), a început izgonirea armatei germane și a aliaților ei din Ucraina. Populația întâmpina cu entuziasm Armata Sovietică, în care luptau milioane de ucraineni.

Cele mai crâncene bătălii s-au dat în timpul forțării Niprului și eliberării orașului Kiev (**6 noiembrie 1943**). În aceste bătălii au căzut 417 mii de soldați sovietici. Bătălia de pe Nipru a fost una dintre cele mai mari în timpul războiului. Victoria obținută a confirmat caracterul ireversibil al înfrângerii naziștilor. Pe **28 octombrie 1944** Ucraina a fost eliberată de naziști în frontierele ei actuale.

Războiul, însă, continua. Ucrainenii au luat parte, în componența armatei sovietice, la eliberarea de naziști a țărilor Europei: Poloniei, Ungariei, României, Iugoslaviei, Cehoslovaciei, Austriei, Germaniei. Pe data de 2 mai anul 1945 soldații sovietici au arborat Drapelul victoriei de asupra Berlinului. La **8–9 mai** au încetat acțiunile militare în Europa. Anume

* Pe 14 octombrie în Ucraina este sărbătorit Acoperământul Maicii Domnului, este marcată Ziua Căzăcimii Ucrainene și Ziua Apărătorului Ucrainei.

aceste zile ca **Zi a Memoriei și Concilierii și Zi a victoriei asupra nazismului**. În mod practic, însă, cel de-al Doilea Război Mondial s-a încheiat pe data de **2 septembrie 1945** atunci când a fost învins aliatul Germaniei – Japonia.

Ucraina a plătit un preț foarte mare în acel război. Nu mai pe diferite fronturi au murit trei milioane de ucraineni, alte 4,5 milioane au fost uciși în anii de ocupație. 2,2 milioane persoane au fost duse la munci silnice în Germania. Dintre ei acasă au revenit numai 800 mii. Au fost ruinate 714 orașe și orașele și 28 mii de sate, zece milioane de oameni au rămas fără acoperiș. Aproape toate întreprinderile industriale zăceau în ruine.

Eforturile depuse de ucraineni în războiul contra nazismului nu au rămas în afara atenției comunității internaționale. Ucraina a devenit unul dintre fondatorii **Organizației Națiunilor Unite (ONU)**. În prezent, această organizație întrunește toate țările lumii.

Victoria asupra nazismului n-a adus pace pe pământul ucrainean. Războiul continua. UPA nu a depus armele și continua să lupte împotriva regimului stalinist în Ucraina. Ea se bizuia pe acea parte a populației din vestul Ucrainei, care a simțit pe pielea proprie calvarul din partea acelei puteri.

Combatanții UPA au fost nevoiți să lupte și împotriva Statului Polonez, care a luat sub puterea sa unele teritorii ucrainene. Această confruntare a durat până la mijlocul anilor 50. Deși lupta s-a încheiat cu înfrângere, prin lupta sa UPA nu i-a permis puterii comuniste să sloboadă rădăcini adânci în aceste teritorii.

Simbolul memoriei pentru cei căzuți în război.

Întrebări și însărcinări

1. Când a început cel de-al Doilea Război Mondial?
2. În rezultatul căror evenimente Vestul Ucrainei a fost alipit la Uniunea Sovietică?
3. Numiți data începutului războiului sovieto-german.
4. Ce i-a făcut pe ucraineni să se ridice la luptă împotriva naziștilor și complicilor lor?
5. Pentru ce și împotriva cui lupta Armata Ucraineană de Răsclăți?
6. În rezultatul cărei bătălii Kievul a fost eliberat de cotropitorii naziști?
7. În ce an a fost eliberată Ucraina de naziști?
8. Când este marcată Ziua Victoriei împotriva Germaniei naziste și încheierea acțiunilor militare în Europa?
9. Care au fost consecințele celui de-al Doilea Război Mondial pentru Ucraina?
10. **Discutați în grup.** De ce în timpul celui de-al Doilea Război Mondial ucrainenii nu au putut să obțină independența statului lor?
11. Putem afirma, oare, că pentru ucraineni cel de-al Doilea Război Mondial a început mai înainte decât pentru alte popoare din Europa?

Monumentul „Patriei-mamă” din Kiev.

§ 17. Proclamarea Independenței Ucrainei

VEȚI AFLA:

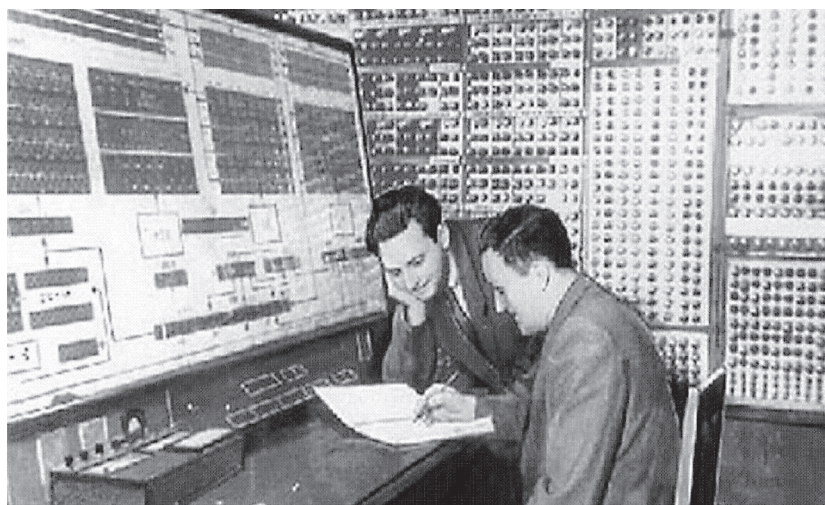
- cum s-a desfășurat dezvoltarea Ucrainei în a doua jumătate a sec. XX
- despre lupta pentru Independența Ucrainei și primii ani de viață independentă

1. Contradicțiile dezvoltării sub puterea comunistă. După anii de război și de refacere ucrainenii au început să ducă o viață pașnică. Însă, aceasta nu era o viață în propriul stat. Republica Sovietică Socialistă Ucraineană (RSSU) era o parte componentă a URSS.

În acțiunile lor, conducătorii sovietici nu țineau cont de interesele ucrainenilor și ale Ucrainei.

Cu toate acestea, republica se dezvoltă. Erau construite noi întreprinderi, refăcute orașele și satele. Realizări însemnate se înregistrau în domeniile științei și tehnicii. Savanții ucrainenii au făcut mai multe descoperiri în diferite ramuri. Anume în Ucraina a fost creat unul dintre primele calculatoare din lume. În Ucraina erau construite rachete cosmice, sateliți, avioane pentru încărcături, nave moderne, considerate cele mai bune din lume. Treptat creștea și bunăstarea populației. De asemenea sporea și nivelul de studii al cetățenilor. Către finele anilor 70 fiecare om avea dreptul și obligația de a avea studii medii. Toți cetățenii aveau un loc de muncă, se foloseau de medicină fără plată și de alte servicii sociale. O parte însemnată a cetățenilor a primit de la stat spațiu locativ gratuit, asistență pentru odihnă și educația copiilor.

În același timp, comunicarea cu lumea exterioară era foarte limitată. Ceea ce avea loc peste hotarele URSS, era prezentat prin intermediul televiziunii și presei de stat într-

Prima mașină mică electronică de calcul „MELM”. Anul 1950.

Demonstrație din perioada sovietică.

„Hrușciovca” – spațiu locativ gratuit în masă în URSS.

un mod foarte denaturat. Autoritățile stabileau în mod clar ce trebuie să știe cetățenii și ce – nu. Pentru răspândirea altei păreri omul era urmărit și pedepsit cu închisoarea.

În afară de aceasta a fost adoptată o hotărâre despre caracterul neobligatoriu al studierii limbii ucrainene în școli. În instituțiile de învățământ superior din Ucraina procesul de instruire se făcea în limba rusă. Era redus numărul școlilor ucrainene, ziarelor, revistelor și filmelor în limba ucraineană. Gradul de rusificare a republicii a atins cele mai mari cote. Către începutul anilor 80, în Crimeea și Donbass în genere au dispărut școlile ucrainene. Erau emise interdicții la tipărirea operelor unor anumiți scriitori. Cei care aveau norocul să-și vadă operele tipărite aveau obligația să glorifice partidul comunist și orânduirea sovietică. Cultura ucraineană putea să se manifeste liber în cântecele și dansurile populare. Însă, și la acest capitol existau restricții la interpretarea anumitor creații. Din toate popoarele, care locuiau în spațiul URSS, conducerea comunistă încerca să creeze o singură comunitate – „poporul sovietic”.

În perioada sovietică a suferit distrugerii și natura Ucrainei. Întreprinderile metalurgice, chimice, energetice erau construite fără luarea în calcul a posibilităților regeneratoare ale naturii. Unele raioane ale republicii au fost transformate în zone ale calamității ecologice. Aceste contradicții dădeau naștere la numeroase probleme, care necesitau soluționare.

2. Disidenții – luptători pentru cauza Ucrainei. Lupta de eliberare națională a ucrainenilor continua să se dezvolte. În rândurile ei erau mulți luptători devotați pământului natal și popoului, adevărați patrioți ai Ucrainei. Ei erau numiți **disidenți** – „care nu sunt de acord”. Ei nu vroiau să se împace cu starea de lucruri existentă și cu dependența Ucrainei. Disidenții au renunțat conștient la metodele violente de luptă, înțelegând că

Racheta „Vostok”, elaborată de constructorul S. Koroliov. Anume cu ea a efectuat zborul în cosmos primul cosmonaut, lu. Gagarin.

Cea mai mare tragedie tehnogenă pentru Ucraina a devenit **catastrofa de la Cernobyl**. La **26 aprilie 1986**, la Centrala atomo-electrică Cernobyl s-a produs o explozie ce a ruinat cel de-al patrulea bloc energetic cu reactor nuclear. În rezultatul acelei explozii, teritoriile însemnate au fost supuse poluării radioactive. Au avut de suferit milioane de oameni, care au fost nevoiți să-și părăsească casele. Mulți dintre ei s-au îmbolnăvit, fiind contaminați de radiație. Consecințele acelei catastrofe vor fi simțite nu de o singură generație.

Blocul energetic ruinat al Centralei atomo-electrice Cernobyl. 26 aprilie anul 1986.

în condițiile existente cuvântul este mai puternic decât armele. Ei organizau acțiuni de protest, criticau acțiunile puterii împotriva Ucrainei și culturii ucrainene, răspândeau creații literare interzise de autorități. Disidenții cereau elitei aflate la conducere să acționeze în limitele Constituției și să respecte „Declarația drepturilor omului”, consfințită în Legea Fundamentală și pe care a adoptat-o ONU în anul 1948.

Puterea comunistă nu se putea împăca cu acțiunile disidenților. Aceștia erau arestați și învinuiți de crime pe care nu le-au comis. Neavând dovezi de activitate criminală, autoritățile îi trimiteau pe disidenți la tratament psihiatric forțat. Principalul scop al puterii era să-i izoleze de societate. Acești oameni găseau, totuși, posibilități pentru a răspândi informații veridice, a aduce la cunoștința oamenilor crimele săvârșite de puterea comunistă peste hotarele țării.

3. Obținerea Independenței de către Ucraina. Către mijlocul anilor 80, Uniunea Sovietică din care făcea parte și Ucraina a fost afectată de o criză profundă. Ea se referea la toate laturile vieții societății. Dorința de schimbări a cuprins întreaga societate și chiar conducerea URSS. Încercările noii conduceri de partid sovietice în frunte cu M. Gorbaciov de a îmbunătăți ceva în viața țării a dus la trezirea sentimentelor naționale din cadrul Uniunii Sovietice. Despre dreptul lor la renașterea propriului stat au declarat și ucrainenii. În fruntea luptei s-a situat din nou intelectualitatea ucraineană și tineretul studios. Primul lor succes a devenit adoptarea, în anul 1989, a **Legii „Despre limbă”**, care proclama limba ucraineană drept limbă de stat în republică. În **anul 1989** a fost înființată **Mișcarea Populară din Ucraina (Ruh)**, care în decurs

Disidenți ucraineni.

Mulți reprezentanți eminenți ai mișcării disidenților așa și nu au ajuns până la obținerea Independenței pentru care au luptat. Astfel, după gratii și-au găsit sfârșitul talentatul literat kievean, traducătorul V. Marcenko, poezii V. Stus, Iu. Lytvyn și alții. În afară de persoanele menționate, un aport considerabil la procesul luptei de eliberare naționale l-au adus V. Ciornovil, M. Rudenko, I. Svitlycyni, L. Lukianenko, S. Hmara, P. Grygorenko, O. Tyhyi și alții. Deși mișcarea de disidenți a fost înăbușită, iar majoritatea participanților la ea au nimerit în detenție ori s-au pomenit peste hotarele țării, ea a reușit să îmbine două direcții ale luptei ucrainenilor pentru independență: lupta armată a UPA și cea care a obținut independența Ucrainei.

de un an, la primele alegeri libere a reușit să obțină majoritatea locurilor în Rada Supremă a Ucrainei. Sub presiunea „ruhoviștilor” și cu susținerea poporului, Sovietul Suprem al RSSU, deși majoritatea în ea o constituiau comuniștii, a adoptat **Declarația cu privire la suveranitatea de stat a Ucrainei**.

Însă, erau și forțe, cărora nu le convenea starea de lucruri ce s-a creat. Acestea se pronunțau pentru păstrarea URSS.

În zilele de 19–21 august 1991, în Uniunea Sovietică a fost comisă o tentativă a loviturii de stat. Complotul a fost dirijat de acea parte a Partidului Comunist, care nu dorea schimbări. Împotriva complotiștilor s-a pronunțat majoritatea populației, iar armata a refuzat să li se supună. În această situație, Rada Supremă a Ucrainei, susținută de popor, adoptă, pe data de **24 august 1991, Actul proclamării Independenței Ucrainei**.

Adoptarea de către Sovietul Suprem al RSSU a Legii „Despre limbă”. Anul 1989.

? De ce această lege era importantă pe calea renașterii Ucrainei?

Miting în piața de lângă Rada Supremă a Ucrainei. Kiev, 24 august anul 1991.

Din Actul proclamării Independenței Ucrainei

...continuând tradiția milenară de făurire a statalității, reieșind din dreptul la autodeterminare, prevăzut de Statutul ONU și de alte documente de drept internațional, îndeplinind Declarația despre suveranitatea de stat a Ucrainei, Sovietul Suprem al Republicii Sovietice Socialiste Ucrainene proclamă în mod solemn Independența Ucrainei și crearea statului independent – Ucraina.

? Ce argumente privind crearea propriului stat independent aduce Actul proclamării Independenței Ucrainei?

24 august 1991 — Actul proclamării Independenței Ucrainei.

28 iunie 1996 — Adoptarea Constituției Ucrainei.

Primul Președinte al Ucrainei, Leonid Kravciuk.

La 1 decembrie 1991 documentul a fost susținut în cadrul unui referendum general național. În favoarea Independenței Ucrainei s-au pronunțat 90,32 la sută dintre cetățeni. De asemenea, a fost ales primul Președinte al Ucrainei. Acesta a devenit **Leonid Kravciuk (1991–1994)**.

După domnia sa postul de Președinte al Ucrainei l-au deținut: **Leonid Kucima (1994–2004)**, **Viktor Iușcenko (2005–2010)**, **Viktor Ianukovyci (2010–2014)**, **Petro Poroșenko (din anul 2014)**.

Proclamarea Independenței a constituit doar începutul unei căi mari. Refacerea și stabilizarea vieții statului și societății este un lucru deloc ușor. Erau necesare adoptarea multor legi, stabilizarea sistemului puterii, modernizarea economiei și stabilirea colaborării cu alte țări ale lumii. În perioada Independenței s-au făcut multe lucruri. În prezent oamenii au posibilitatea să aleagă liber Președintele Ucrainei, deputații Radei Supreme și deputații Consiliilor locale. Ei se folosesc de libertatea cuvântului. Pe data de **28 iunie 1996** a fost adoptat cel mai important document pentru viața unei societăți – **Constituția (Legea Fundamentală)**. Astfel, statul s-a situat pe calea democratică de dezvoltare. Însă, oamenii trebuiau să se deprindă cu folosirea acestui instrument important. De asemenea, cetățenii trebuie să învețe să obțină și să-și apere drepturile, iar puterea, care este aleasă de popor, să asculte necesitățile și să apere interesele lui.

Importanți au fost și pașii înfăptuiți în procesul reformării vieții economice. Au fost renăscute proprietatea privată și antreprenoriatul. Cetățenii au obținut libertate economică.

Bucuria deputaților după adoptarea Constituției Ucrainei. 28 iunie anul 1996.

? **Examinați ilustrația.** Prin ce pot fi explicate emoțiile deputaților?

Însă, în același timp societatea s-a împărțit brusc în săraci și bogați. Au fost închise un număr mare de întreprinderi, într-o situație deplorabilă s-au pomenit zone întregi ale țării, milioane de ucraineni au plecat peste hotare în căutarea unui destin mai bun.

Disponând de un imens potențial, Ucraina a reușit, în cele din urmă, să ocupe locul ce i se cuvine în lume. Datorită eforturilor sale țara a făcut pași concreți în direcția integrării în Uniunea Europeană. Însă, multe mai sunt de făcut. Și anume de voi depinde viitorul statului nostru.

Întrebări și însărcinări

1. Din componența cărui stat a făcut parte Ucraina până la 1991?
2. Determinați laturile pozitive și negative ale vieții ucrainenilor în perioada anilor 1960–1980.
3. Cu ce scop erau nimicite limba și cultura ucraineană în perioada sovietică?
4. Cine erau numiți disidenți în timpul puterii sovietice?
5. Ce metode aplicau disidenții în lupta contra puterii?
6. De ce disidenții nu luptau contra puterii prin metode armate, după cum o făceau predecesorii lor?
7. Numiți câțiva reprezentanți ai mișcării disidenților.
8. Cine dintre disidenți a plătit cu propria-i viață pentru Independența Ucrainei?
9. Ce eveniment este numit Catastrofa de la Cernobyl?
10. Care au fost consecințele catastrofei de la Cernobyl pentru Ucraina?
11. Când a fost proclamată Independența Ucrainei?
12. Cine a devenit primul Președinte al Ucrainei?
13. **Discutați în grup.** Independența Ucrainei a fost obținută pe cale pașnică. Cum credeți, de ce?

Proteste pe Maidanul Independenței din Kiev. Noiembrie 2004.

Prima revoltă în masă a cetățenilor pentru drepturile lor a avut loc în noiembrie-decembrie anul 2004 și a primit denumirea de „**Revoluția portocalie**”. Ucrainenii s-au pronunțat împotriva abuzului de putere și denaturarea rezultatelor alegerilor pe calea diferitor mașinații. Drept rezultat, victoria la alegeri a obținut-o V. Iușenko. Însă, aflarea lui la putere nu a îndreptățit așteptările poporului.

§ 18. Revoluția demnității din anii 2013–2014

VEȚI AFLA:

- despre cauzele și rezultatele Revoluției demnității
- despre situația politică actuală din Ucraina

Corupție — folosirea de către o persoană a atribuțiilor de serviciu și a posibilităților ce-i sunt oferite cu scopul obținerii unui profit nejustificat.

Uniunea Europeană (abreviat UE) — asociație politică și a economică a 28 de state europene.

Asociație — grupare de persoane voluntară, care acționează pentru atingerea scopului comun pe principiile unei conlucrări reciproc avantajoase cu condiția păstrării independenței de drept și de proprietate pentru membrii săi.

1. Revoluția Demnității. Făurirea Ucrainei Independente s-a dovedit a fi o sarcină deloc ușoară. Lipsea experiența și perceperea transformărilor necesare. Schimbările introduse aveau loc sub presiunea circumstanțelor, dar nu după un plan de acțiuni bine gândit. Din an în an se acumulau tot mai multe probleme, ce împiedicau țării să se dezvolte. Cea mai complicată dintre ele a devenit problema **corupției** când reprezentanții puterii își foloseau starea pentru a se îmbogăți nelegitim. Mijloacele bănești ale statului erau furate și în curând ele s-au pomenit în mâinile unui grup de oameni. În același timp, marea majoritate a ucrainenilor s-a pomenit în sărăcie. Pentru a o depăși unii cetățeni plecau la câștig peste hotare, alții – în genere părăseau țara pentru totdeauna. Acei care rămâneau în țară se acomodau la condițiile existente. În societate creștea nemulțumirea atât față de nivelul de viață, cât și față de acțiunile iresponsabile ale puterii. În perioada președinției lui Viktor Ianukovyci a sporit influența Rusiei asupra politicii interne și externe a Ucrainei.

În cele din urmă, refuzul autorităților de a semna Acordul de Asociere la uniunea Europeană a ridicat poporul ucrainean la revoluție.

Primii au ieșit la protest pe străzile orașelor studenții și alți cetățeni neindiferenți. Aceasta a fost o acțiune pașnică de protest, organizată pe Maidanul Independenței din centrul Kievului. Pe data de **30 noiembrie 2013** membrii subdiviziunii de miliție „Berkut” i-au bătut crunt pe protestatari, mai ales pe studenți. A doua zi la acest protest pașnic au ieșit milioane de ucraineni. A început **Euro-maidanul**, nucleu al căruia a devenit Kievul. Însă, regimul aflat la putere în frunte cu V. Ianukovyci nu dorea să meargă la compromis. În cele din urmă, în centrul Kievului s-au produs ciocniri între forțele de ordine și cetățenii ferm dispuși. S-au încins lupte adevărate. Au fost construite bariade, în direcția milițienilor zburau pietre, în stradă ardeau anvelope de la autoturisme. Autoritățile au răspuns cu bastoane, grenade și arme. Pe 22 ianuarie 2014 au fost

Tabăra protestatarilor de pe Maidanul Independenței.

înregistrate primele jertfe. Din cauza gloanțelor au murit **Serghii Nigoian** și **Myhailo Jyznevskiy**. Cu toate acestea protestatarii nu doreau să cedeze. În afară de aceasta, ei se bucurau de un sprijin considerabil din partea poporului, care aducea în tabăra din centrul capitalei produse alimentare, haine calde, combustibil. Puterea, de asemenea, nu dorea să meargă la compromis. Adepții ei au organizat un **Anti-maidan**.

Nici mediatorii internaționali nu au reușit să soluționeze problema. Între timp, autoritățile nu mai controlau situația. Protestatarii au început să ia cu asalt edificiile puterii în regiunile Ucrainei. Ei, însă, nu au reușit să cuprindă întreg teritoriul țării. Protestul se bucura de o susținere covârșitoare în partea de vest, parțial în centru, în sudul și în nordul Ucrainei. Autoritățile se bucurau de o susținere covârșitoare în Crimeea și în estul țării. Ucraina s-a pomenit în fața pericolului dezmembrării.

Schimbarea situației s-a produs în februarie 2014. Autoritățile au decis să înăbușe protestul poporului prin forță. După împrăștierea protestatarilor de lângă sediul Radei Supreme a început asaltul maidanului. Contra participanților la protest au fost direcționate blindatele și armele de foc. Însă, rezistența îndârjită din 19–20 februarie a oprit înaintarea acțiunii autorităților.

În ziua următoare protestatarii au trecut la contraatac. Atunci reprezentanții puterii au început să tragă din pistoale automate și arme cu lunetă asupra activiștilor, care țineau în mâini bâte și scuturi din lemn. În acea zi au murit peste o sută de persoane. V. Ianukovyci înțelegea că nu

Anti-maidanul din Kiev.
28 ianuarie 2014.

Maidanul Independenței după luptele înverșunate. 19 februarie 2014.

Memorialul Eroilor Sotniei Celeste din Kiev.

Demnitate — conștientizarea valorii omului ca personalitate irepetabilă.

Agresiune (din partea statului) — aplicarea forțelor armate de către unul sau mai multe state împotriva suveranității, integrității teritoriale sau independenței politice a altui stat, popor.

Sancțiuni — consecințe nedorite pentru o țară sau un om aparte în cazul încălcării de către el a regulilor și legilor stabilite.

Euro-maidanul a adunat de la 500 000 până la 1 000 000 de persoane

Împrăștierea prin forță a Euro-maidanului studențesc

Din 500 de persoane au avut de suferit

Acțiunile de protest național-patriotice din Ucraina

s-au adunat la acțiunea de protest împotriva suspendării procesului semnării Acordului de Asociere a Ucrainei la UE

„Marșul milionului”

Evenimentele sângeroase din februarie (Sotnia Celestă)

au murit circa o sută de activiști, iar câteva sute au fost răniți

Auto-înlăturarea Președintelui Ucrainei, V. Ianukovyci

V. Ianukovyci a fugit din Ucraina în noaptea de 22 spre 23 februarie

Revoluția demnității în fapte și cifre.

? Folosind schema, alcătuiți o relație despre Revoluția Demnității.

se va putea menține la putere. El, împreună cu entourage-ul său apropiat, a fugit în Rusia. La **22 februarie 2014** Rada Supremă a sprijinit hotărârea despre înlăturarea lui V. Ianukovyci de la putere și fixarea noilor alegeri prezidențiale. În decurs de câteva zile a fost creat un nou guvern.

2. Agresiunea Rusiei împotriva Ucrainei. În același timp, conducerea Rusiei a recurs la **agresiune** deschisă. Folosindu-se de prezența bazei flotei ruse în Crimeea, trupele rusești au declanșat operațiune de cucerire a Crimeii. Pe data de 18 martie 2014 s-a anunțat despre alipirea Crimeii la Rusia. Prin astfel de acțiuni conducerea rusă a încălcat toate normele dreptului internațional, angajamentele sale referitoare la Ucraina și toate acordurile bilaterale. Nici Ucraina, nici comunitatea mondială nu au recunoscut Crimeea ca fiind teritoriu al Rusiei. Împotriva ei au fost introduse **sancțiuni**.

Tot în acest mod forțele pro-ruse au încercat să acapareze puterea la Lugansk, Donețk, Odesa, Dnipro (Dnipropetrovsk), Harkiv, Zaporijjea, Mykolaiv, Herson. În majoritatea acestor orașe, asemenea revolte au fost înăbușite. Însă, în unele raioane ale regiunilor Donețk și Lugansk situația a ajuns la lupte armate. La 12 aprilie 2014 subdiviziunile speciale ru-

Aeroportul ruinat din Donețk după 242 de zile de apărare de către militarii ucraineni, numiți „kiborghi”.

Drapelul ucrainean fâlfâie din nou de asupra orașului Sloviansk. 5 iulie 2014.

sești, susținute de forțele pro-ruse, au ocupat orașul Sloviansk. Astfel de evenimente au avut loc și în alte orașe din zonă. Pentru stabilizarea situației, autoritățile ucrainene au anunțat despre declanșarea **Operațiunii antiteroriste**, redenumită ulterior în **Operațiunea Forțelor Unite**.

A fost restabilit sistemul puterii. La alegerile prezidențiale a învins **Petro Poroșenko**. În rândurile armatei ucrainene s-au înrolat mii de **voluntari**. Bazându-se pe donațiile din partea populației, aceștia asigurau forțele armate cu toate cele necesare. În afară de aceasta, majoritatea țărilor din lume s-au situat de partea Ucrainei. A fost semnat Acordul de Asocieri la Uniunea Europeană. În urma luptelor date în primăvara-vara anului 2014 au fost eliberate mai multe orașe. O pagină eroică în istoria armatei ucrainene a devenit apărarea aeroportului din Donețk, orașului Debalțeve și altora. Acțiunile militare în estul Ucrainei continuă și acum.

În aceste condiții complicate societatea a conștientizat necesitatea transformărilor menite să asigure dezvoltarea Ucrainei. În țară au fost derulate o serie de reforme.

Voluntar — persoană care desfășoară o activitate socială utilă pe baze benevole și fără remunerare.

Întrebări și însărcinări

1. Care au fost cauzele Revoluției demnității? Cum s-au desfășurat evenimentele din timpul Revoluției? Care dintre aceste evenimente a devenit crucial?
2. Care au fost rezultatele Revoluției demnității? Ce fel de transformări au avut loc în țară?
3. De ce Rusia a declanșat o agresiune împotriva Ucrainei?
4. Care teritorii ale Ucrainei nu sunt controlate în prezent de către autoritățile ucrainene?
5. Discutați în grup. De ce Revoluția Demnității a obținut, după părerea voastră, anume această denumire?

Lecție practică

Sursele istoriei (monumente din ținutul natal)

AMINTIȚI-VĂ

1. Ce înseamnă sursă istorică?
2. Prin ce se deosebește o sursă istorică de un monument?

Catedrala cu Hramul Bunei Vestiri (construită în 1901. (Orașul Harkiv). Aspect modern.

Scopul: să învățați să faceți deosebirea dintre sursele istorice după epoci; să citiți simbolic de pe monumentele dedicate evenimentelor istorice și unor personalități din ținutul natal; să relatați (oral sau în scris) despre o sursă sau un monument istoric din ținutul natal, de care ați luat cunoștință.

Însărcinări pentru pregătirea de lecția practică

1. Vizitați muzeul de studiere a ținutului și monumentele din ținutul natal.
2. Luați cunoștință de monumentele din ținutul natal.
3. Căutați (în bibliotecă cu ajutorul resurselor electronice) și adunați (puneți întrebări, alcătuiți un plan) informații despre sursele și monumentele istorice din ținutul natal.
4. Alcătuiți o comunicare (prezentare) în baza informației acumulate.

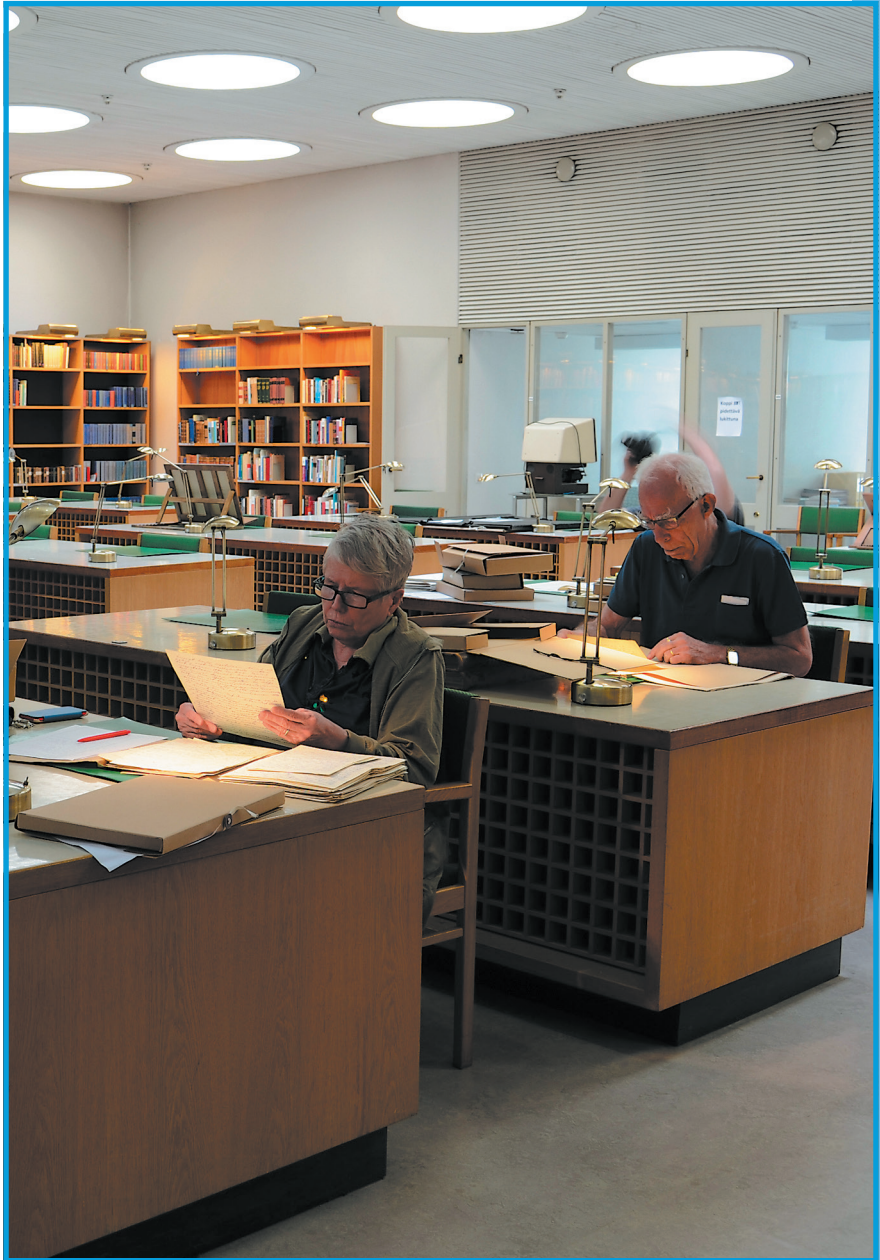
Desfășurarea lecției

- I. Alcătuiți lista cu imagini ale monumentelor istorice din ținutul natal. Arătați pe hartă locul unde sunt situate acestea.
- II. Uniți-vă în grupuri. Pregătiți o relatare despre un monument istoric. Ce ați aflat nou în urma analizei efectuate.
- III. Povestiți despre evenimentele, calea de viață a personalităților în cinstea cărora a fost ridicat monumentul.
- IV. Prezentați în fața clasei cele mai bune dintre comunicările (prezentările) pregătite.
- V. Formulați concluzii în conformitate cu scopul lecției.
- VI. Povestiți ce ați aflat nou la această lecție. Faceți concluzii.

Tema 5

CERCETĂTORII ISTORIEI

§ 19. Scopurile principale de cunoaștere a trecutului

VEȚI AFLA:

- care este scopul cunoașterii trecutului
- ce înseamnă fapt istoric, cercetare istorică
- cine este clasificat ca personalitate istorică

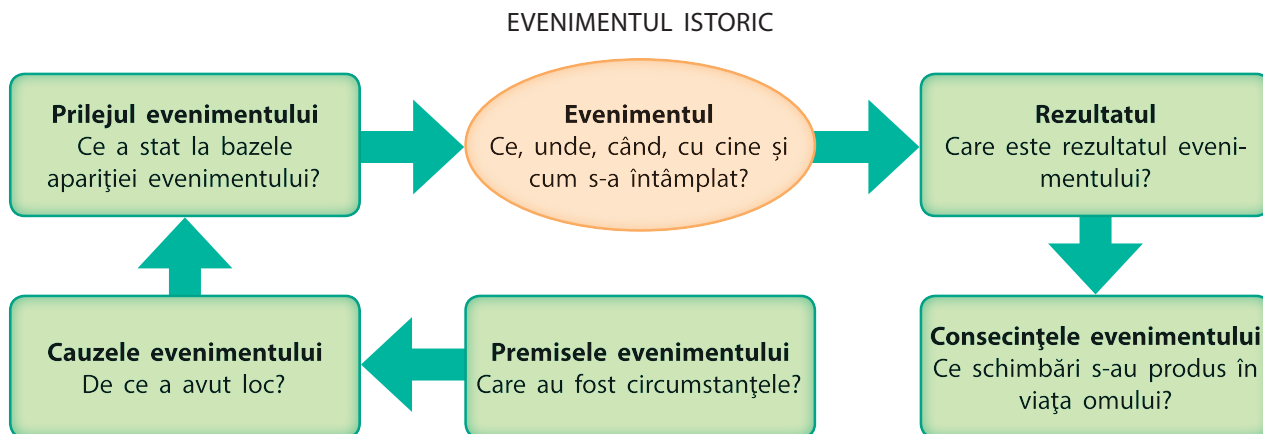
Personalitate istorică (activist istoric) (історичний діяч, постать) — omul, activitatea căruia a schimbat viața în trecut și continuă s-o influențeze în prezent.

1. Evenimente, fenomene, procese istorice. Manualul pe care îl țiineți în mână a fost alcătuit în baza cercetărilor efectuate de istorici. Studiarea istoriei, adică cercetarea trecutului omenirii, este o muncă îndelungată și complicată. Oamenii de știință analizează diverse surse istorice, tinzând să afle cât mai multe lucruri despre trecut și să facă concluziile corespunzătoare. Anume datorită muncii perseverente a istoricilor, noi dispunem în prezent de multe **fapte istorice** despre viața oamenilor pe teritoriul Ucrainei din cele mai vechi timpuri. Dar cum putem înțelege care dintre aceste fapte sunt neesențiale și care au o importanță excepțională? Pentru aceasta trebuie să clarificăm în ce măsură acest fapt influențează dezvoltarea istorică, care sunt consecințele lui.

Faptele istorice sunt, vorbind la figurat, acele mici cărămizi din care se făurește istoria. Ele sunt materialul ce le oferă istoricilor posibilitatea de a face concluzia că ceea ce ei cercetează este o realitate adevărată. Datorită sistematizării faptelor istoricii pot stabili o legătură reciprocă între ele. Astfel, unele fapte mărunte despre trecut pot fi grupate în **evenimente, fenomene istorice** importante, dar și în **proces istorice** întregi. Acest lucru le permite oamenilor de știință să dea răspuns la întrebarea principală a istoriei: „De ce toate s-au întâmplat anume astfel?”.

Evenimentele, fenomenele, procesele se deosebesc între ele prin continuitatea lor, numărul participanților, influența asupra vieții societății. Ele pot fi analizate după următoarea schemă.

2. Imaginea istorică. Personalitatea istorică. Descriind faptele istorice, savantul creează **imaginea istorică**. El descoperă fe-

nomene istorice și reconstituie procesul istoric. Acest lucru creează o serie de imagini istorice, care ne permit să percepem istoria la nivel emoțional. Imaginile sunt părți inseparabile ale cunoașterii istoriei, care, uneori, cu ajutorul forței cuvântului artistic, compensează insuficiența de informații. Crearea imaginilor este una dintre proprietățile estetice ale istoriei. La crearea unei imagini istorice ne pot ajuta operele de artă, reconstituirile istorice, monumentele, documentele fotografice și video.

Despre alegerea atamanului de campanie al Siciului

Din 31 decembrie spre 1 ianuarie zaporojenii se pregăteau să-și aleagă atamanul. De aceea prima zi a noului an era pentru ei destul de încărcată. Cazacii întâmpinau cu mari emoții toată starșina căzăcească și-l alegeau pe ataman. Aceste alegeri erau cât se poate de transparente și oneste. Lângă biserică era făcut un cerc, unde era pus candidatul. Și atunci când răsuna întrebarea, spre exemplu: „Cine este pentru Petro?”, toți acei care susțineau candidatura respectivă se situau în partea dreaptă de alesul lor. Cei care erau împotriva, se situau în partea stângă. Interesant este faptul că în această situație nu erau și nici nu puteau fi dintre acei care s-au abținut. Dacă omul se abținea sau nu se determina în privința vreunei candidaturi, aceasta însemna că el nu avea ce face la Sici. Ce-i drept, erau și cazuri când se înregistra o egalitate. Atunci cele două grupuri de adepți ale candidaților rezolvau problema prin voce – cine va striga mai tare. Noțiunile moderne „a vota”, „a-și da votul” își au rădăcinile încă din acele timpuri. După ce atamanul era ales, cazacii își scoteau pistoalele, armele și tunurile și trăgeau mai multe salve de salut. În acea zi ei se veseleau aproape până dimineață. În a doua sau a treia zi ei alegeau toată starșina căzăcească, în primul rând judecătorul, scribul, bucătarul, iar apoi și hatmanii kurenelor.

- ?**
- 1) Ce este redat în imagine?
 - 2) V-ați imaginat acest eveniment după cum l-a redat pictorul, sau altfel?
 - 3) Ne ajuta, oare, imaginea din sec. XVIII să creăm imaginea evenimentului descris în acest fragment?

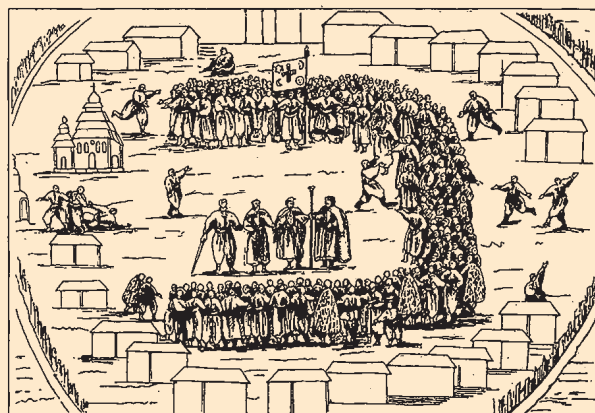
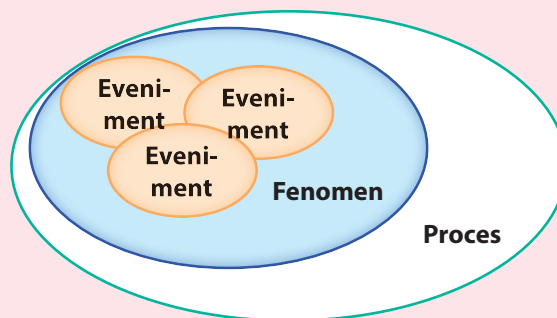
Fapt istoric (cuvântul „fapt” provine de la latinescul „făcut”, „ceea ce s-a întâmplat”) — eveniment istoric real neinventat, petrecut într-un anumit timp și într-un loc anumit; fenomen, proces real; ceea ce a avut loc și s-a întâmplat în realitate.

Eveniment istoric — varietate de fapte importante din viața societății legate între ele. Eveniment istoric poate fi o bătălie, încheierea unui tratat, crearea unei organizații sau a unui partid.

Fenomen istoric — fragment din realitatea istorică, care este caracteristic unei anumite perioade și are unele semne caracteristice tipice. Un exemplu de fenomen istoric poate fi considerată apariția căzăcimii ucrainene, Revoluția Ucraineană și altele.

Proces istoric — schimbare continuă și îndelungată a fenomenelor, ce are un caracter de regularitate. De exemplu, așezarea oamenilor pe teritoriul Ucrainei, formarea națiunii ucrainene, lupta de eliberare națională a ucrainenilor pentru independența lor.

CORELAȚIA DINTRE EVENIMENTE, FENOMENE ȘI PROCES

Gravură din sec. XVIII.

Cneazul K-V. Ostrozskyi.

? Examinați portretul cneazului K-V. Ostrozskyi. Prin ce mijloace a redat pictorul calea de viață a cneazului descrisă în text?

Kostiantyn-Vasyl Ostrozskyi (1526—1608) provenea dintr-o familie de cneji. El a trăit o viață lungă în timpul căreia a reușit să facă multe lucruri importante și folositoare. Acesta a fost unul dintre cei mai influenți demnitari militari ai Uniunii statale polono-lituaniene (stat ce a apărut în rezultatul unirii Regatului Polonez și Marelui Ducat al Lituaniei). Mai mult de 30 de ani K-V. Ostrozskyi s-a aflat în fruntea voievodatului kievean. Contemporanii îl numeau „rege neîncoronat al statului Rusi”. Însă, meritul său principal a fost lupta consecventă pentru păstrarea și dezvoltarea culturii ortodoxe pe pământurile ucrainene în timpurile când ea era supusă presiunilor.

K-V. Ostrozskyi a fost un cărturar de valoare, posedea câteva limbi. Pe moșia sa de la Ostrog el a întemeiat, pe mijloacele bănești proprii, o instituție de învățământ superior – academia greco-slavo-latină. Cneazul îi aduna deseori între pereții ei pe cei mai de vază savanți și iluminiști. Concomitent, aici a fost deschisă o tipografie. Moșia familiei Ostrog s-a transformat într-un adevărat centru cultural-științific. Bazându-se pe prietenii săi, K-V. Ostrozskyi a pornit un lucru de mare valoare: editarea Bibliei în limba slavonă bisericească. În anul 1581 a fost tipărită traducerea textului integral al Bibliei, care a fost numită Biblia de la Ostrog. Merită să amintim și despre activitatea de binefacere a cneazului K-V. Ostrozskyi. Prin contribuția sa financiară, la Kiev au fost refăcute mănăstirile Kyrylivska și Mejyghirska. A cunoscut o dezvoltare frumoasă și Lavra Pecerska din Kiev.

Știți deja că istoria cercetează activitatea oamenilor și este făurită de oameni. Primele cercetări istorice ale istoricilor greci și romani din vechime au fost consacrate unor personalități marcante. Un maestru neîntrecut în ale creării chipurilor personajelor istorice a fost filosoful și istoricul grec antic, Plutarh. Lucrarea sa celebră „Viețile paralele” a devenit un bun exemplu pentru urmat.

Vorbim, de obicei, despre anumite personalități, care sunt lideri. De asemenea, există grupuri de oameni care promovează aceleași idei și care duc după sine poporul. Aceștia se

numesc personaje istorice. Activitatea personajelor istorice nu are întotdeauna un rezultat pozitiv, însă de ele depinde mersul în continuare al istoriei. Personajele istorice nu-și pot realiza singure și cu succes inițiativele. În acest scop ele au nevoie de sprijinul poporului. De aceea, atât personajele istorice, cât și grupurile de oameni cu aceeași gândire trebuie să asculte de ceea ce dorește poporul.

Intrarea hatmanului B. Hmelnyțkyi în Kiev. Pictor M. Ivasiuk. Autorul a încercat să redea caracterul solemn și importanța excepțională a evenimentului.

Din discursul renumitului istoric și publicist american, Timothy Snyder, profesor la Universitatea Yale

Istoricul este un căutător de adevăr. El nu posedă acest adevăr și nu se știe dacă îl va găsi, dar el este un căutător de adevăr. Căutând adevărul, istoricul creează, în același timp, legături. Niciodată adevărul nu există de unul singur. El este veridic numai în îmbinare cu alte adevăruri. Lucrurile mărunte, cunoștințele modeste, pe care le obținem, se pot transforma în afirmații generale destul de convingătoare. Deși, de cele mai multe ori ele se prezintă sub formă de relatare. Deoarece un istoric înțelege procesele, el posedă nu numai faptele. El vede cum aceste fapte, odată cu trecerea timpului, încep să interacționeze între ele. Atunci când un istoric scrie o carte, el descrie nu numai faptele. O carte de istorie bună reconstituie și dă o explicație convingătoare despre interacțiunea dintre oameni și evenimente odată cu trecerea timpului. Nici o istorie nu poate să asigure explicația definitivă a trecutului. Însă, această istorie, dacă ea este bună, ne prezintă sentimentul plinătății și integrității evenimentului, ne oferă posibilitatea să privim dezvoltarea evenimentelor din diferite laturi.

Anume această plinătate, această îmbinare de fapte și este integritatea umană. Aceasta nu este doar o chestiune de acumulare a cunoștințelor, ci o chestiune de acumulare a experienței și informației despre aceea cum oamenii din trecut obțineau și acumulați cunoștințe. Istoria trebuie să-i vadă pe oameni în toată diversitatea individualității lor, să privească lumea cu alți ochi.

- 1) Despre ce povestește istoricul T. Snyder?
- 2) Cine este istoricul, după părerea autorului?
- 3) Spre care realizări trebuie să tindă un istoric prin cercetările sale?

Lupta dintre Bogun și Czarniesci de lângă Monastyriska din anul 1653. Pictor M. Samokyș. Omul de artă a redat foarte profund lupta poporului ucrainean din timpul războiului de eliberare națională de la mijlocul sec. XVII.

Un rezultat al activității istoricului este **cercetarea istorică**. În baza surselor istorice el cercetează faptele istorice ca apoi să determine faptele, fenomenele și procesele istorice, reconstituind imaginea acestora.

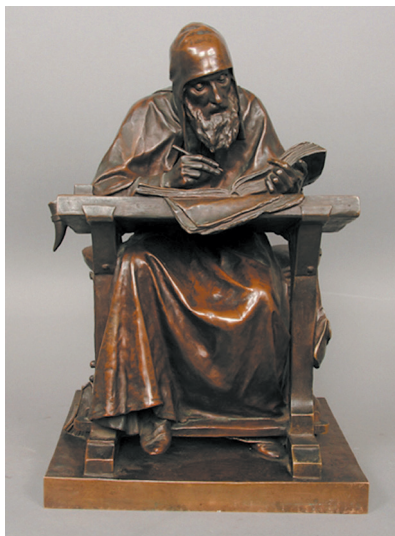
Întrebări și însărcinări

1. Ce este faptul istoric? Care sunt semnele lui caracteristice principale?
2. Prin ce se deosebesc între ele evenimentele, fenomenele și procesele istorice?
3. La care întrebări trebuie să dea răspuns un istoric pentru a cerceta:
 - 1) evenimentul istoric, 2) fenomenul, 3) procesul?
4. Ce este imaginea istorică? Cu ajutorul căror mijloace este creată imaginea istorică?
5. Cine sunt personajele istorice? Ce rol le aparține în istorie?
6. Discutați în grup. Poate fi, oare, chipul unui personaj istoric pozitiv? Negativ?
7. Cu ajutorul schemei (pag. 108), caracterizați un eveniment (fenomen sau proces) istoric, pe care l-ați studiat.
8. Care este rezultatul muncii unui istoric? Argumentați-vă răspunsul.

§ 20. Istoria, istoricii, scriitorii și poeții

VEȚI AFLA:

- despre dezvoltarea științei istorice în Ucraina și despre istoricii ucraineni remarcabili
- care este rolul literaturii în procesul de studiere a istoriei

Nestor-cronicarul. Sculptură.

„Sinopsis” – primul manual de istorie.

1. Dezvoltarea științei istorice ucrainene. Calea de dezvoltare a științei istorice ucrainene numără aproape o mie de ani. Primele opere istorice au fost **cronicile**. Istoricii contemporani îl numesc părinte al istoriei ucrainene pe **Nestor**, care a fost călugăr la Mănăstirea Lavra Pecerska din Kiev. În anul 1113 Nestor a alcătuit letopisețul „**Povestea vremurilor trecute**”. El poate fi considerat istoric, deoarece el, în primul rând, descrie nu numai evenimentele din perioada sa de viață, ci și cele care s-au petrecut cu sute de ani până la el. În al doilea rând, el și-a trasat clar scopul lucrării sale: de unde vine denumirea de Rusi, cine au fost primii cneji pe aceste pământuri și cum au apărut ele. În al treilea rând, el nu numai povestește despre anumite evenimente, ci le dă apreciere.

Opera lui Nestor-cronicarul a avut o însemnătate excepțională în procesul studierii istoriei. Ea este principala, dacă nu unica sursă de informație despre acele timpuri. Nu întâmplător, în prezent „povestea vremurilor trecute” face parte dintre cele mai cunoscute și mai vechi o sută de cărți din lume. Prin opera sa Nestor a instituit tradiția de scriere a cronicilor, care s-a păstrat până la finele sec. XVII. Autorii din perioadele următoare au încercat doar să completeze opera lui Nestor cu evenimentele pe care le trăiau.

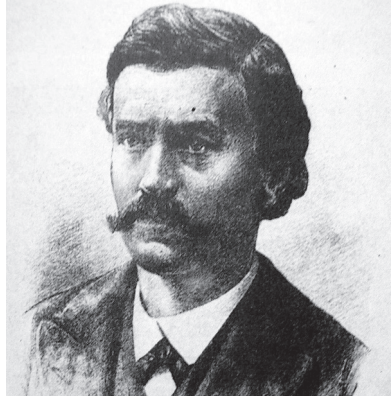
La sfârșitul sec. XVII au început să apară deja nu cronici, ci primele cercetări istorice. În anul 1672, rectorul colegiului Kievo-Movileană, **Feodosii Safonovyci**, a alcătuit „Cronica vechilor letopisețe”. Prima parte a acestei opere cuprinde istoria acestor pământuri până la sfârșitul sec. XIII, iar cea de-a doua relatează, în mare parte, despre evenimentele ce s-au petrecut pe pământurile ucrainene de la finele sec. XIII până în sec. XVII.

În anul 1674 a apărut o scurtă trecere în revistă a evenimentelor din Rusi și Statul Moscovit – „**Sinopsis**”. Această operă a fost, timp de câteva secole, un adevărat manual de istorie și a avut parte de 30 de ediții. Mulți istorici sunt înclinați să considere că autorul „Sinopsis”-ului a fost **Innokentii Ghizeli**, arhimandrit la Lavra Pecerska din Kiev.

La începutul sec. XVIII au fost create mai multe opere, care au primit denumirea de **cronici căzăcești**. Autorii lor au fost astfel de personalități remarcabile din perioada căzăcimii ca **R. Racușka-Romanovskiy**, **S. Velyciko** și **G. Grabianka**. Ei nu pur și simplu au descris evenimentele războiului de eliberare națională al poporului ucrainean sub conducerea lui **B. Hmelnyțkyi** și evenimentele ulterioare din epoca căzăcească, ci au dat și explicații la ele.

Dmytro Bantys-Kamenskyi.

Volodymyr Antonovyci.

Oleksandra Efimenko.

Trezirea interesului față de trecutul Ucrainei a creat, la începutul sec. XIX, premise pentru trecerea definitivă a procesului de acumulare a cunoștințelor istorice într-o fază științifică. Primul istoric din Ucraina este considerat **Dmytro Bantys-Kamenskyi** (1788–1850). În creația sa, „Istoria Maloroșiei” el a expus pentru prima dată în mod consecvent istoria pământurilor ucrainene din cele mai vechi timpuri până în anul 1760. Povestind despre evenimentele din trecut, autorul nu numai a constatat faptele, ci a descris și cultura, obiceiurile populare, construcția catedralelor și mănăstirilor, originea căzăcimii, a dat apreciere activității hatmanilor și altor personalități, care au jucat un rol considerabil în făurirea Istoriei Ucrainei.

Grație muncii științifice a mai multor istorici, în a doua jumătate a sec. XIX s-a format definitiv viziunea asupra Istoriei Ucrainei. Palmaresul științific al renumitului istoric ucrainean, **Mykola Kostomarov** (1817–1885), conține peste 300 de lucrări între care „Bogdan Hmelnyțkyi”, „Ruina”, „Mazepa”, „Pavlo Polubotok” și altele. **Mykola Kostomarov** afirma că poporul este forța motrice a istoriei. El apăra cu fermitate ideea autodeterminării națiunii ucrainene, caracterului separat al proceselor din istoria ucraineană, care sunt o întruchipare a spiritului iubitor de libertate al poporului ucrainean.

Momentele-cheie din istoria poporului ucrainean au fost studiate de către **Volodymyr Antonovyci**.

Din amintirile unui discipol al lui V. Antonovyci

...Venind în casa profesorului, noi, toți ucrainenii din naștere, am aflat și am văzut pentru prima dată aici că pe lume sunt cărți scrise în limba noastră maternă, că sunt cărțile ucrainene exact pentru noi. Îmi aduc aminte cum am cerut de la profesor, prin fiul său, „Clopoțelul galițian” sau „Vulpoiul Mykyta”. Le smulgeam unul de la altul din mână pentru a le citi. Cu timpul, după aceste cărți pentru copii au urmat și altele cum ar fi „cărțile pentru citire”, „istoria populară ucraineană cu ilustrații”.

Când am început să punem la punct propria bibliotecă publică, bunul nostru profesor ne-a oferit în dar mai multe cărți. În scurt timp am alcătuit o bibliotecă compusă, în mare parte, din cărți cu tematică istorică. Îmi amintesc că de multe ori ne ducea prin muzeele de arheologie și numismatică de la universitate, ne purta de la o vitrină la alta și ne citea, câte două-trei ore, lecții interesante în limba noastră ucraineană, niște lecții superbe la arheologia ucraineană, părintele căreia era. Aceste lecții ar fi fost și pe înțelesul unui copil mic. Se întâmpla câte odată să se adune vreo zece persoane. Niciodată Volodymyr Antonovyci nu ne-a refuzat, a mers cu noi și ne-a povestit lucruri interesante...

- ?
- 1) De ce la mijlocul sec. XIX se simțea lipsa de carte ucraineană?
 - 2) Ce fapte atestă că tineretul studios de la acea vreme avea o atitudine plină de respect față de V. Antonovyci?
 - 3) Ce dorea să aducă la cunoștința ascultătorilor săi V. Antonovyci?

Casa-muzeu memorială „D. Iavornyțkyi” din Dnipro.

Masa de lucru a lui D. Iavornyțkyi.

dymur Antonovyci (1834–1908). Lui îi aparțin lucrările „Despre originea căzăcimii”, „Despre mișcarea haidamacilor”, „Sotnicul de Umani, Ivan Gonta” și alte lucrări despre Istoria Ucrainei. El a fost, practic, primul dintre istoricii ucraineni care a început să utilizeze termenul „Ucraina-Rusi”. V. Antonovyci a adunat și editat opt volume ale „Arhivei Rusiei de sud-vest”, în care au intrat materiale valoroase despre istoria Ucrainei din Dreapta Niprului din sec. XVI-XVIII.

Viziunea artistică largă îmbinată cu talentul de cercetător i-au asigurat o diversitate a intereselor de creație primei femei-istoric, **Oleksandra Efimenko (1848–1918).** Cele mai cunoscute lucrări ale sale sunt „Catastrofa de la Turbai”, „Schițe din istoria Ucrainei din Dreapta Niprului”, „Istoria poporului ucrainean”.

Cercetării istoriei căzăcimii ucrainene și-a consacrat întreaga viață **Dmytro Iavornyțkyi (1855–1940).** Un rod al muncii sale de cercetător de mulți ani a devenit „Istoria cazacilor zaporozjeni” în trei volume.

Moștenirea de creație a istoricului **Myhailo Grușevskiy (1866–1934)** este compusă din peste două mii de lucrări. Un loc de cinste între ele îl ocupă cea mai completă și generală cercetare a Istoriei Ucrainei din cele mai vechi timpuri până în a doua jumătate a sec. XVII cu denumirea „**Istoria Ucrainei-Rusi**” în zece volume. Grație lui M. Grușevskiy s-a format o nouă viziune asupra istoriei naționale a ucrainenilor separat de istoriile altor popoare.

Studierea istoriei Patriei noastre continuă și în prezent. La etapa actuală știința **Istoria Ucrainei** a adunat suficiente fapte pentru a reconstitui trecutul istoric al Patriei noastre. Este un merit al mai multor generații de savanți-istorici ucraineni.

În prezent s-au acumulat un număr mare de lucrări istorice. O cercetare minuțioasă fără o studiere din partea specialiștilor este imposibilă. Istoricul trebuie să prelucreze literatura și să afle care au fost părerile predecesorilor săi față de cutare sau cutare eveniment. Știința, care studiază dezvoltarea opiniei istorice, se numește **istoriografie**. Dezvoltarea istoriografiei este o mărturie a maturității științei istorice.

M. Grușevskiy
în biroul de lucru.

2. Istoria în chipurile literare. Istoria este obiectul cercetărilor științifice. În același timp, ea îi inspiră pe poeți la scrierea lucrărilor artistice. Diversitatea de evenimente istorice depășește uneori orice subiect de artă inventat. Un merit al scriitorilor și poezilor este acela că ei creează imaginea epocii, a personalităților, ceea ce ne ajută să percepem mai bine trecutul. În afară de aceasta, lucrările istorice poartă un caracter de iluminare. Ele sunt, de felul lor, niște cărți pentru studierea istoriei Ucrainei și consolidează spiritul popoului. De exemplu, renumita lucrare din literatura veche „Cuvânt despre oastea lui Igor” reflectă evenimentele legate de campania cneazului Igor împotriva cumanilor.

„Marele Cobzar”, **Taras Șevcenko**, în multe lucrări ale sale a creat o serie de chipuri istorice, în special ale lui B. Hmelnyțkyi, I. Gonta, M. Kryvonis, D. Baida (Vyșnevețkyi) și altor hatmani ai cazacilor. În poemul „Haidamacii” poetul face referire la perioada căzăcească pentru a reconstitui evenimentele mișcării haidamacilor.

Primul roman istoric din literatura ucraineană este „**Rada neagră**” de **P. Kuliș**. Istoria popoului său și lupta lui pentru independență a fost oglindită în creațiile artistice ale lui **I. Franko** („Zahar Berkut”), **M. Staryțkyi** („Ultimii vulturi”, „Apărarea orașelului Bușa”) și ai altor scriitori ucraineni.

Multe lucrări au fost consacrate perioadei căzăcești. Dintre acestea vom menționa „Solul secret” de V. Malyk, „Frate pe frate” de Iu. Mușketyk, „Hoarda” de R. Ivanyciuk, „Catedrala” de O. Gonciar și altele.

Nu numai perioadele din vechime, ci evenimentele eroice dramatice din sec. XX au devenit o sursă pentru crearea diferitor chipuri literare. Prin prisma creațiilor literare au fost înțelese altfel evenimentele din Primul și al Doilea Război mondial, revoluțiile, Holodomorul, represiunile din anii 20–30.

O glorie mondială binemeritată a câștigat romanul lui **I. Bagreanyi**, „Grădina Ghetsimani”, în care a fost descrisă tragedia popoului ucrainean cauzată de represiuni și exterminarea intelectualității ucrainene. În el sunt reflectate urgiile teroarei bolșevice, învinuirile neîntemeiate, metodele groaznice de torturare a deținuților. Tot acestei teme i-a fost dedicat un alt roman al scriitorului – „Vânătorii de tigri” (denumirea inițială a fost „Vânătorii de animale”).

De tematica istorică este întrepătrunsă întreaga creație literară a lui **P. Zagrebnyi**. Lui îi aparține romanul „Minunea”, în care se povestește despre construcția Catedralei Sfânta Sofia, „Roksolana” – o lucrare celebră despre legendara prizonieră, Nastia Lysovska din Rogatin, care, devenind soția sultanului turc, a avut posibilitatea să influențeze evenimentele din Imperiul Otoman. Romanul „Eu sunt Bogdan” despre hatmanul B. Hmelnyțkyi aparține de cele mai bune opere ale literaturii ucrainene.

Panteleimon Kulyș.

Redutabilul scriitor ucrainean, O. Gonciar lângă o biserică a cazacilor, căreia i-a dedicat romanul său, „Catedrala”. Biserica din lemn cu hramul Sfânta Treime din Novomoskovsk, regiunea Dnipropetrovsk a fost construită de meșterul popular Ia. Pogrebniak în perioada anilor 1773–1778.

Placă memorială instalată la Kiev în cinstea scriitorului P. Zagrebnyi – unul dintre fondatorii prozei istorice ucrainene.

Bogdan Hmelnytskyi.

Întrebări și Însărcinări

1. Cine sunt istoricii?
2. Pe cine dintre istoricii remarcabili îi cunoașteți? Povestiți despre unul dintre ei.
3. Cine este considerat părinte al Istoriei Ucrainei și cine – primul istoric?
4. Cine dintre istoricii ucraineni a alcătuit „Istoria Ucrainei-Rusi” în zece volume?
5. Care istoric ucrainean și-a consacrat viața studierii căzăcimii ucrainene?
6. **Discutați în grup.** Care este rezultatul principal al muncii istoricilor?
7. Ce opere literare despre trecutul istoric al Ucrainei ați studiat la lecțiile de literatură?
8. Cine a fost autorul primului roman istoric?
9. Care este rolul literaturii artistice în studierea istoriei?
10. Explicați sensul afirmației: „Literatura ne va ajuta să privim în fântâna trecutului pentru a vedea în ea cerul prezentului și viitorului”.
11. Cu ajutorul surselor suplimentare de informații, aflați în care opere literare au fost reflectate evenimentele contemporane din istoria Ucrainei.
12. Încercați să determinați care dintre textele prezentate mai jos poartă un caracter științific și care – literar.

Text pentru citire

- 1) „Și iată că s-a ridicat un incendiu strașnic, de nestins la Zaporijjea, s-a ridicat asupra tuturor dușmanilor și neprietenilor patriei părintele Hmelnytskyi. Câte le făceau starostele și comisarii cu cazacii de la țară, rotmiștrii cu jolnirii, dar și vârcolacii noștri polonizați? Cum se străduiau să stingă acel pojar? Cum încercau ei să îngrădească drumurile de stepă pentru a nu lăsa pe nimeni din Ucraina înspre Zaporijjea? Dar, ți-ai găsit! Agricultorii lăsau plugul și boii în brazdă, berarii – cazanele în berării, își lăsau lucrul baltă ciubotarii, croitorii și fierarii, părinții își lăsau odraslele mici, feciorii – pe tații și mamele neputincioase și plecau cu toții la Zaporijjea, la Hmelnytskyi. De atunci s-a răspândit gloria căzăcească prin toată Ucraina...”.

Text pentru citire

- 2) În timp ce Bogdan încă nici nu se gândea la rolul de hatman al cazacilor, Ucraina trăia una dintre cele mai liniștite perioade din istoria sa. Această acalmie a fost doar o liniște înaintea furtunii. Polonezii i-au impus pe ucraineni să poarte în liniște jugul, însă această situație nu a putut să rămână fără schimbări pentru mult timp. Poporul nostru nu merita astfel de condiții de viață, iar subjugarea străină frâna într-atât de tare dezvoltarea lui, încât în anul 1648 premisele revoluției naționale erau deja formate. În diferite sfere de dezvoltare a societății ucrainene au apărut divergențe acute, condiționate de statutul de atunci al Ucrainei în componența Uniunii statale polono-lituaniene, de politica ei în problema ucraineană, de orânduirea social politică și relațiile social-economice din această formațiune statală.

Lecție practică

Arborele familiei. Istoria familiei mele – o parte a Istoriei Ucrainei

Scopul: să vă încercați puterile în rolul unui cercetător al trecutului; să cercetați și să descrieți istoria familiei voastre; să alcătuiți arborele genealogic.

AMINTIȚI-VĂ

1. Care este scopul studierii istoriei?
2. Ce tipuri de surse istorice există?
3. Aveți acasă surse istorice? Numiți tipurile lor.

Însărcinări pentru pregătirea de lecția practică

1. Pregătiți un set de fotografii de familie; faceți șabloanele arborilor de familie și genealogic.
2. Comparați și faceți legătura între faptele din Istoria Ucrainei, ținutului natal și familiei voastre.

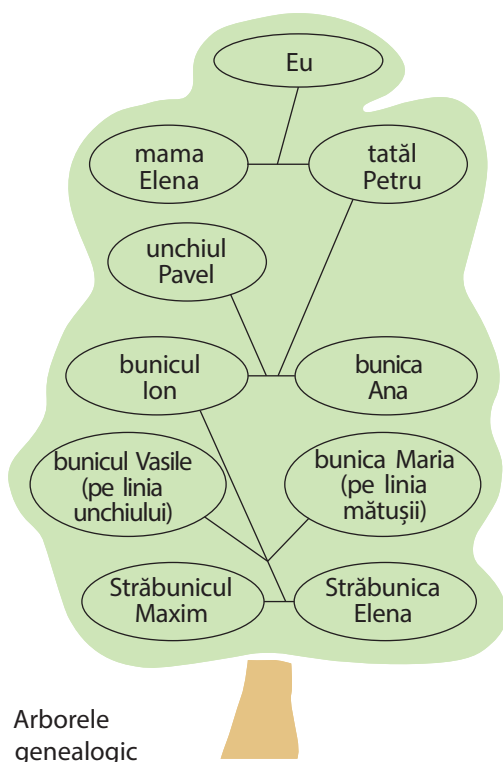
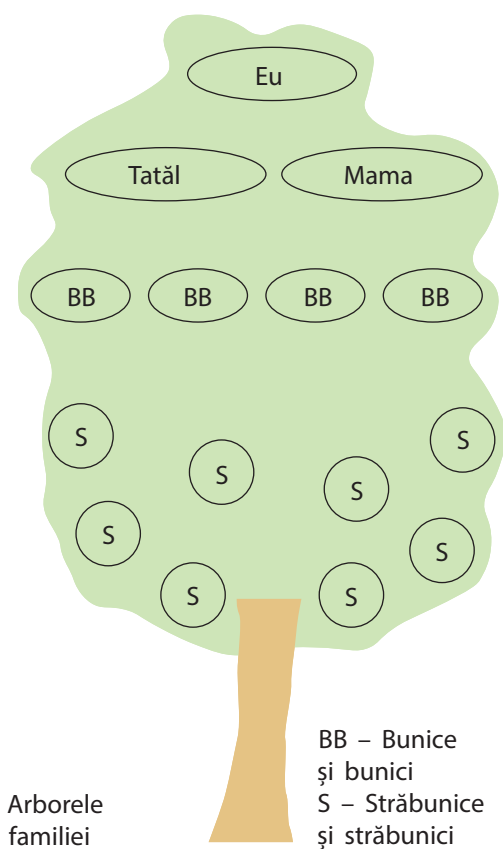
Desfășurarea lecției

I. Adunați fotografii ale membrilor familiei voastre.

După cum știți, munca unui istoric începe cu selectarea surselor istorice. Pentru început, trebuie să adunați fotografii ale membrilor familiei voastre. Dacă nu aveți acasă un album cu fotografii de familie, atunci încercați să le sistematizați de sine stătător. Puneți-le în ordine cronologică, bazându-vă pe data nașterii membrilor familiei. Dacă nu cunoașteți acest lucru, apelați la ajutorul celor apropiați.

II. Desenați arborele familiei.

În vârful acestui arbore plasați fotografia voastră. Mai jos, plasați imaginile cu părinții. Mai jos, sub ele, puneți fotografiile bunicului și bunicii pe linia tatălui, iar alături, în partea dreaptă – fotografiile bunicului și bunicii pe linia mamei. Tot la fel, în rândul de mai jos, plasați fotografiile străbunicilor și străbunicelor voastre, care sunt părinții bunicilor voștri. Astfel veți putea identifica patru străbunici și patru străbunice. Acesta va fi un simplu arbore al familiei. Cu ajutorul lui, puteți desena arborele genealogic. El arată cum a crescut familia voastră începând de la un strămoș. Să admitem că acesta va fi acel străbunic, numele căruia îl poartă familia voastră. El, împreună cu străbunica, va fi plasat lângă rădăcinile arborelui genealogic. Mai sus de ei, pe ramurile inferioare, plasați-i pe copiii lor, iar mai sus – pe părinții voștri și pe sine. Pe ramurile latera-

le ale arborelui sunt plasați unchii și mătușile, în dependență de gradul de rudenie.

III. Începeți descrierea vieții și activității membrilor familiei voastre.

Indicați unde s-au născut ei, unde au trăit, care au fost cele mai importante evenimente din viața lor. În aceasta vă va ajuta arhiva familiei, unde se păstrează diverse documente (certIFICATE de naștere, de căsătorie, diplome despre absolvirea instituțiilor de învățământ, distincții). Puteți folosi aceste documente numai cu permisiunea membrilor mai în vârstă ai familiei.

IV. Luați interviuri de la cei mai în vârstă membri ai familiei.

Una dintre cele mai bune metode de a afla despre destinul strămoșilor este discuția cu cei mai în vârstă membri ai familiei. Toate lucrurile, despre care veți afla, trebuie înregistrate.

V. Sistematizați materialele adunate.

Materialele adunate urmează să fie sistematizate și prezentate sub formă de comunicat la lecția viitoare. Forma de organizare a ei și timpul pentru fiecare comunicat este fixat de profesor/profesoară.

VI. Dați răspunsuri la întrebări.

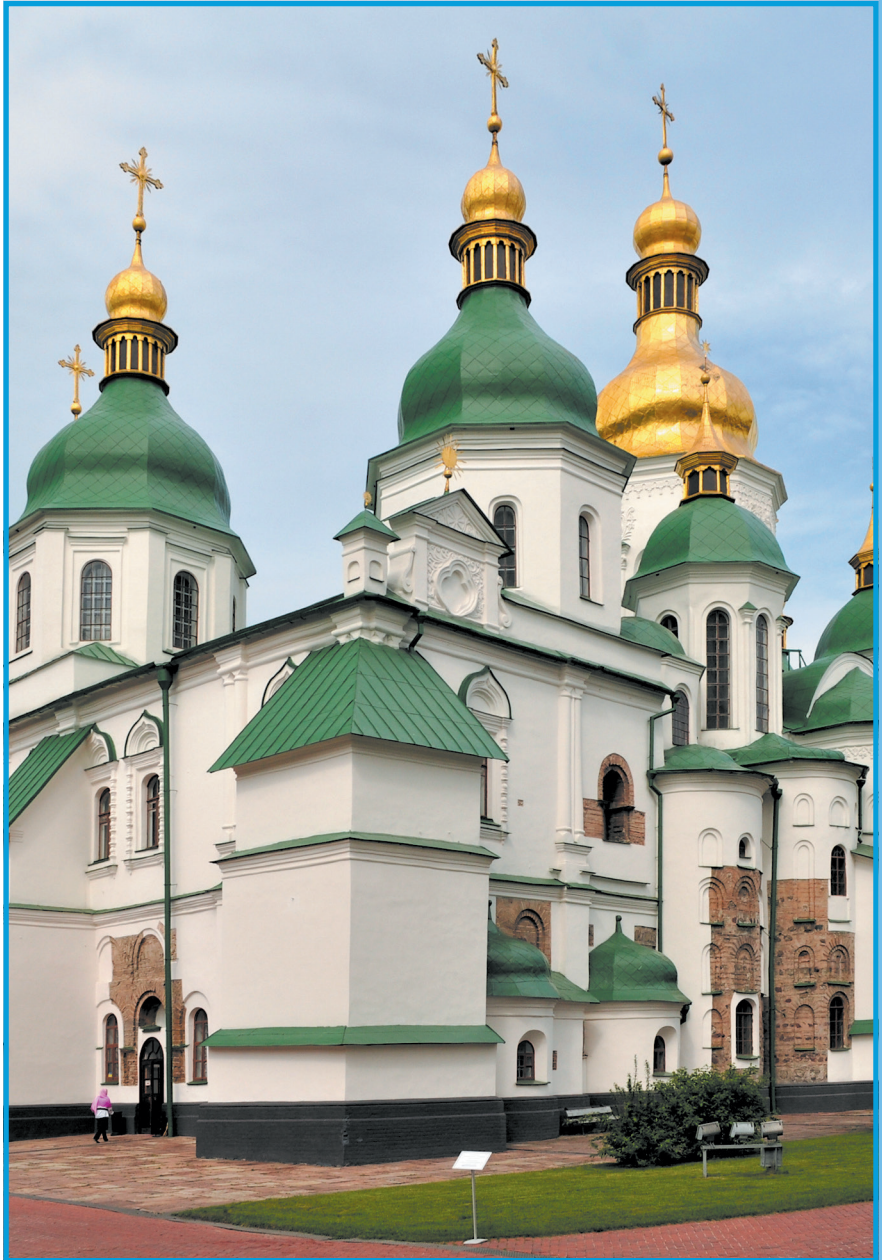
De ce trebuie să cunoaștem legăturile de rudenie?

VII. Povestiți ce ați aflat nou la această lecție. Faceți concluzii.

Tema 6

TOTUL ARE UN TRECUT

§ 21. Munca și gospodărirea: în trecut și în prezent

VEȚI AFLA:

- despre rolul muncii în viața omului
- ce înseamnă gospodărie, economie
- cum a apărut economia de piață și care este rolul ei în viața modernă

Gospodărire — activitate ce asigură necesitățile omului.

Muncă — desfășurare a unei activități fizice sau intelectuale, îndreptate spre un anumit scop, activitate prin care omul își satisface necesitățile.

Gospodărie naturală — tip de organizare a producției, în condițiile căreia oamenii fabrică produse pentru satisfacerea necesităților proprii.

Producție de mărfuri — formă de organizare a gospodăriei sociale în condițiile căreia produsele sunt fabricate nu pentru consumul propriu, ci pentru schimb sau vânzare.

1. Tipuri de gospodărire. Munca este pentru omenire principalul mod de existență, bază a activității gospodărești. Pentru a-și face munca și, respectiv, gospodăria mai eficiente omul a inventat diferite unelte de muncă. În procesul activității de gospodărire între oameni s-au stabilit anumite relații. Acestea ajutau la asigurarea mai rațională a societății cu toate cele necesare și la îmbunătățirea prosperității ei. Sistemul de relații cu folosirea resurselor în activitatea gospodărească a fost numit **economie**.

Baza gospodăririi (economiei) din perioada preistorică erau **colectarea și vânatul**. Astfel, ei strângeau diferite plante comestibile, frăguțe, vâneau păsări și animale. Cu timpul, ei au învățat să prindă pește, adică să **pescuiescă**. Acest mod de gospodărire se numește de **însușire**. Adică, omul lua (însușea) de la natură totul ce-i oferea ea. Însă, cu aproape zece mii de ani în urmă în dezvoltarea gospodăriei s-au produs schimbări ce au influențat dezvoltarea omului. A apărut **economia reproductivă (agricultura, creșterea animalelor, meșteșugurile)**, adică omul a început să crească singur culturi și animale, să confecționeze diverse obiecte de uz (vase, țesături, mobilă). Omenirea și-a deschis calea spre modul de viață sedentar, spre apariția orașelor, statelor, a tot ceea ce ne înconjoară și de ce ne folosim.

Mai întâi oamenii tindeau să se asigure cu toate cele necesare (hrană, îmbrăcăminte, obiecte de uz) din propria gospodărie. Ei nu schimbau, nu cumpărau și nu vindeau nimic. Acest tip de gospodărire se numește **natural**.

Treptat, gospodăria naturală a fost înlocuită cu **producția de mărfuri** ca formă mult mai eficientă și mai dezvoltată de organizare a producției sociale.

De ce a apărut ea? Nu orice om poate să facă toate lucrurile la fel de bine. Unul poate să confecționeze oale, altul poate să producă postavuri. În stepă era mai rațional să te ocupi cu creșterea animalelor, iar în zona de silvostepă – cu agricultura. Adică, la cineva apărea un surplus de lucruri, care erau necesare altora. Oamenii au început să facă schimb. Cu timpul schimburile au dus la apariția comerțului și omul a inventat **banii** – o marfă deosebită prin care se măsoară costul altor **mărfuri**. Lucrurile cu care se face schimb sau se vând se numesc mărfuri. În timpul cumpărării-vânzării

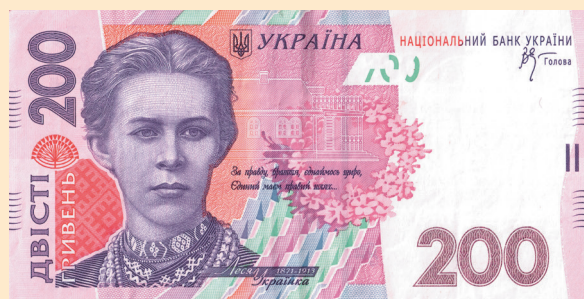
Monede de argint ale lui Volodymyr cel Mare.

Grivne din perioada Statului Rusi.

Grivne ale Republicii Populare Ucrainene.

Unitate bănească modernă.

mărfurilor apar **relațiile bănești comerciale**. Economia bazată pe asemenea relații se numește **de piață**.

Producția de mărfuri a legat între ele diferite zone ale lumii datorită schimbului de mărfuri și servicii. Gospodăria mărfurilor a luat naștere încă în perioada primitivă. Forma economiei de piață, bazată pe ea, a devenit dominantă abia cu câteva sute de ani în urmă. Transformările din domeniul tehnic au favorizat o dezvoltare bruscă a relațiilor de piață. Acestea au contribuit la o sporire considerabilă a volumului de producție a mărfurilor. O adevărată revoluție a devenit inventarea la finele sec. XVIII a motorului cu aburi. Acest lucru a dus la apariția întreprinderilor industriale, dezvoltarea vieții urbane, valorificarea de către om a tuturor colțurilor pământului.

2. Viața economică în prezent. Noua etapă în dezvoltarea economiilor lumii a fost legată de extinderea tehnologiilor computerizate, care au cunoscut o dezvoltare vertiginoasă

- ?**
- 1) Cum este reflectată tradiția schimbului de valutar din Ucraina în actualele semne bănești?
 - 2) În multe țări ale lumii există tradiția de a reda pe semnele bănești importante personalități din trecutul lor istoric. Cine este redat pe semnele bănești ale Ucrainei? Cu ajutorul surselor suplimentare, aflați prin ce s-au proslăvit acești oameni.

Adunarea recoltei în epoca primitivă.

Adunarea recoltei în sec. XIX.

Adunarea recoltei în vremurile noastre.

? Examinați ilustrațiile. Alcătuiți o relație despre dezvoltarea agriculturii pe pământurile ucrainene. Care sunt deosebirile principale între trecut și prezent?

PĂRȚILE COMPONENTE ALE AGRICULTURII

AGRICULTURA

Horticultura

- cerealierele și grăunțoasele
- cerealele
- culturile tehnice
- cartofii, legumele, pepenii verzi
- grădinile și vița de vie
- alte culturi

Creșterea animalelor

- vitele cornute mari
- creșterea porcilor
- creșterea păsărilor
- oieritul
- alte subramuri

în anii 60. Ele au schimbat chiar și acele ramuri ale economiei, care se păreau să fie de neschimbat.

Economia de piață este un apogeu al dezvoltării civilizației umane, deși în diferite perioade de timp se considera că ea dă naștere la nedreptăți. S-au făcut încercări de a o lichida, în special în perioada de existență a Uniunii Sovietice. Însă, respingerea și negarea bazelor economiei de piață duce la ruina sistemului de gospodărire, înrăutățirea rapidă a vieții. Astfel, una dintre condițiile necesare unei vieții mai bune și mai prospere este însușirea legilor economiei de piață.

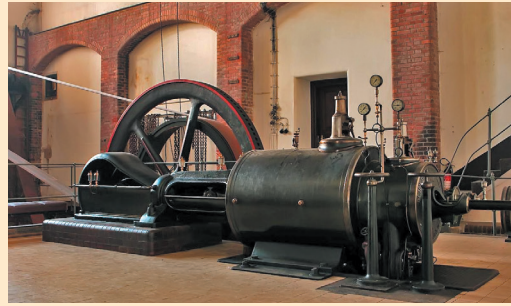
Deja câteva milenii la rând baza vieții economice pe pământurile ucrainene este

Meșteșugar-olar
în timpul lucrului.

Producția manufacturistă.

Motorul cu aburi din sec. XIX.

? Urmăriți după ilustrații cum s-a schimbat activitatea omului în producerea mărfurilor: de la meșteșug până la producția robotizată modernă. Care au fost consecințele acestor schimbări?

Producție robotizată modernă.

agricultura. Ea se bazează pe o cultură înalt dezvoltată de prelucrare a pământului. Anume această ocupație a condiționat viața tradițională, cultura materială, sistemul principalelor sărbători și ritualuri, concepția despre lume și valorile spirituale ale poporului nostru. Alături de agricultură s-a dezvoltat creșterea animalelor și meseriile deja tradiționale: pescuitul, vânatul, apicultura. În prezent, Ucraina este unul dintre cei mai mari producători din lume a produselor agricole, dar deja pe o bază tehnologică calitativ nouă.

Întrebări și însărcinări

1. De ce munca este baza vieții omenirii?
2. Ce este economia?
3. Când a apărut gospodăria naturală? Care sunt semnele ei caracteristice? De ce ea a fost dominantă o mare parte din istoria omenirii?
4. Ce marfă deosebită a apărut după instaurarea economiei de piață?
5. Ce a influențat dezvoltarea rapidă a economiei de piață?
6. Discutați în grup. De ce economia de piață este considerată apogeu al dezvoltării civilizate?
7. Prin ce se deosebește gospodăria naturală de cea a mărfurilor?

§ 22. Orașele și satele în trecut și în prezent

VEȚI AFLA:

- când și în ce condiții au apărut orașele pe pământurile ucrainene
- despre cauzele declinului și dezvoltării unor orașe
- care sunt deosebirile principale dintre orașe și sate în trecut și în prezent

1. Apariția vieții urbane pe pământurile ucrainene. Orașele, orașelele, satele mai mari și mai mici au creat acea temelie irepetabilă pe care s-au desfășurat evenimentele ce constituie istoria ucraineană. Fiecare dintre aceste așezări a avut și are propriul său chip. Însă, numai în comun ele formează chipul Ucrainei despre care amintește fiecare om ce a avut ocazia s-o vadă măcar o dată în viață. Cum s-a format acest chip?

Trecerea omenirii la modul sedentar de viață a dus la apariția așezărilor permanente. Cu timpul, dintre așezările agricultorilor au început să se evidențieze acele, unde erau concentrate meșteșugurile, trăiau reprezentanții puterii, erau situate lăcașurile sfinte. Acest tip de așezare se numește **oraș**.

Pentru onoarea de a fi primul oraș au luptat Ierihonul (situat pe teritoriul actual al Israelului) și Catal Hoyuk (situat pe teritoriul actualei Turcii). Aceste orașe au apărut cu aproximativ zece mii de ani în urmă.

Unii istorici leagă apariția vieții urbane pe pământurile ucrainene de perioada culturii tripoliene. Astfel, între așezările tripoliene, ce au fost studiate de către arheologi, pot fi evidențiate câteva prototipuri de orașe mari. Cel mai întins

Reconstituirea așezării Maidanețke din regiunea Cerkasî după rezultatele cercetărilor arheologice ale triburilor culturii tripoliene.

Olvia – cel mai mare oraș grecesc din zona de nord a Mării Negre în viziunea unui pictor (1) și a unui reconstituitor-arheolog (2).

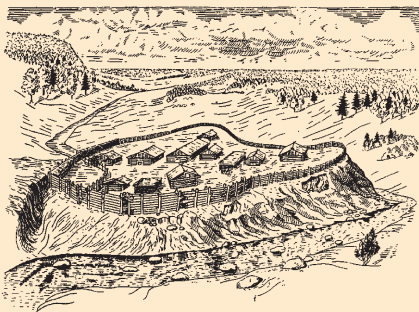
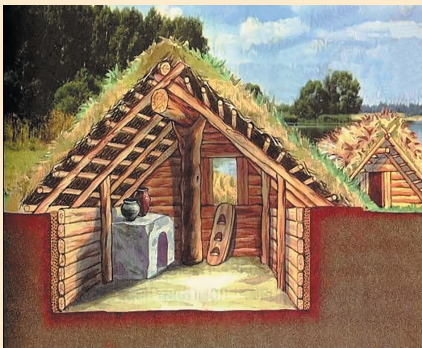
? Examinați ilustrațiile. Asupra căror ocupații ale locuitorilor orașelor grecești indică imaginile? Prin ce se deosebește imaginea artistică de reconstituire?

dintre ele poate fi considerată așezarea Maidanețke, care a existat cu circa șase mii de ani în urmă. Pe o suprafață de circa 200 de hectare se întindeau aproape trei mii de edificii cu unul, două sau trei etaje. Acolo au trăit, probabil, vreo 15 mii de persoane. Aceasta era cea mai mare așezare din Europa de la acea vreme. Însă, istoricii consideră că o densitate mare a populației, dar și suprafețele mari, sunt condiții insuficiente pentru statutul unui oraș. De aceea, cercetările mai continuă. După declinul culturii tripoliene marile așezări au dispărut pentru mult timp de pe teritoriul Ucrainei.

Apariția vieții urbane adevărate pe teritoriul actualei Ucraine este legată de strămutarea pe aceste pământuri a grecilor în sec. VIII-VI până la e. n. Pe țărmul Mării Negre și în Crimeea apar orașele grecești. Fiecare oraș era un stat aparte. După aspectul exterior și orânduirea lor internă acestea aminteau de orașele din Grecia. La începutul erei noastre, după căderea Imperiului Roman, a decăzut și viața urbană pe aceste pământuri.

2. Dezvoltarea vieții urbane. Etapa următoare în procesul de dezvoltare a orașelor pe teritoriul actualei Ucraine este legată de apariția și dezvoltarea Statului Kievean (Rusi-Ucraina).

Slavii, care populau zona de silvostepă și în spațiile împădurite ale Ucrainei, trăiau în grupuri nu prea mari. Aceștia

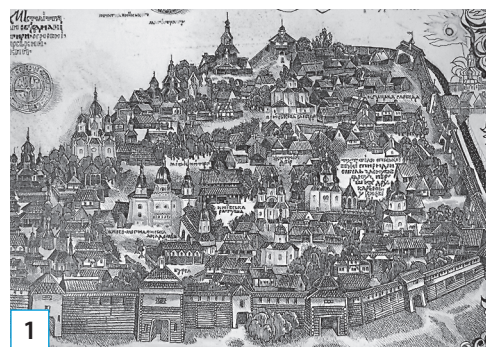

Reconstituire a unei așezări slave și a unor orașe nu prea mari.

? Priviți ilustrațiile. Arătați care sunt deosebirile dintre orașele grecești și așezările preistorice slave.

Kievul în perioada domniei lui Iaroslav cel Înțelept.

Kievul în sec. XVII și la începutul sec. XIX.

? De ce în sec. XIX Kievul avea deja deosebiri esențiale de epocile precedente?

aveau așezări fortificate, care erau centre ale triburilor. La finele sec. V – începutul sec. VI dintr-o asemenea așezare a apărut orașul Kiev. Cu timpul au apărut și alte orașe cunoscute în prezent: Cernighiv, Korosteni, Pereyaslav și altele.

În perioada înfloririi sale Statul Kievean avea atât de multe orașe, încât a fost supranumit „țară a orașelor”. Kievul era unul dintre cele mai mari orașe din Europa. În acea perioadă orașele deveneau centre ale meșteșugurilor și comerțului, aici locuiau cneazul și alți reprezentanți ai puterii. Tot în orașe erau situate principalele catedrale, care se transformau în locuri de pelerinaj pentru credincioși. Însă, trebuie să menționăm că o mare parte din populație continua să lucreze pământul.

În sec. XIII, după invazia mongolă, Kievul a decăzut pentru mult timp, deși în general aspectul lui a rămas neschimbat până în sec. XIX. În acea perioadă au decăzut și alte orașe ale Ucrainei din zona Niprului.

În același timp, viața urbană se dezvoltă deosebit de activ și pe pământurile din vestul Ucrainei. Orașele de aici, precum cele din vestul Europei, aveau străzi înguste, edificii din piatră, o piață centrală, catedrale, primării și altele. Cel mai rapid se dezvoltă orașul Lviv, care a devenit, pentru mai multe secole, cel mai mare oraș de pe pământurile ucrainene și un important centru al comerțului și meșteșugurilor.

După apariția producției industriale, orașele, care deveneau tot mai multe la număr, au început să se transforme în centre ale vieții economice. Se schimba și viața populației de la orașe, numărul căreia creștea destul de rapid. De asemenea, cunoștea

schimbări aspectul exterior al orașelor: erau construite străzi largi, înălțate clădiri cu multe etaje, reconstruite porturile și magistralele de cale ferată. Tot atunci a apărut transportul urban, teatrele orașenești și alte centre de distracții și odihnă. Au apărut mai multe instituții de învățământ.

Aceste transformări nu au ocolit nici pământurile ucrainene. Astfel, la sfârșitul sec. XVIII – începutul sec. XIX au apărut câteva zeci de orașe, care s-au transformat mai apoi în importante centre ale comerțului internațional și industriei. Întâietatea între orașele ucrainene o deținea Odesa, devenit și cel mai mare oraș din Imperiul Rus. Prin portul din Odesa treceau majoritatea mărfurilor, menite spre a fi vândute peste hotare.

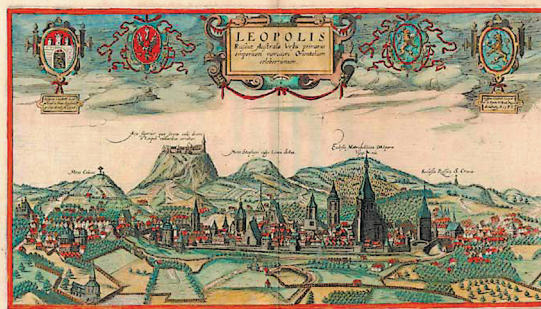
În același timp, erau reconstruite activ orașele care deveneau mai apoi centre ale marii industrii (metalurgiei, prelucrării metalelor): Dnipro (Katerynoslav, Dnipropetro-

Odesa în a doua jumătate a sec. XIX.

Peisaj industrial al orașului din perioada sovietică.

Lvivul în sec. XVII.

Din descrierea Lvivului de către consilierul Ilivean, Iohan Alnpek

Acest oraș livrează, în cantitate suficientă, întregului Regat al Poloniei diferite țesături de mătase, covoare, mirodenii. Aici este tot necesarul pentru viața omului. În plus, aici sunt niște prețuri nemaipomenit de ieftine la produse, ceea ce atrage în oraș un număr impunător de oameni de diferite naționalități...

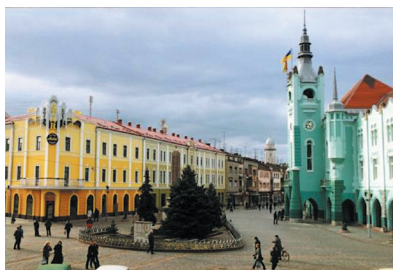
Din descrierea Lvivului de către Martin Gruneweg, negustor din Gdansk

Toate animalele, care sunt duse din Podolia și Moldova înspre Italia, trec prin acest oraș. Am cucerit jumătate de Europă, am fost în cele mai faimoase orașe din lume, dar în nici unul dintre ele nu am văzut atâta pâine. Aici poți vedea o cantitate mare de bere și miere nu numai locală, ci și adusă. Vinul este adus din Moldova, Italia, Grecia... La piața din acest oraș, precum în Veneția, poți întâlni oameni din diferite țări ale lumii, îmbrăcați în hainele lor tradiționale: cazaci în căciuli mari, ruși – în pălării albe, turci – în turbane de culoare albă, nemți, italieni, spanioli – în îmbrăcăminte scurtă. Fiecare dintre ei, indiferent în ce limbă ar vorbi, își va găsi aici și limba sa...

- ?
- 1) Despre ce este vorba în fragmentele din surse?
 - 2) Asupra cărui fapt își concentrau atenția străinii în timp ce vizitau Lvivul?
 - 3) Ce concluzii puteți face despre dezvoltarea orașului?

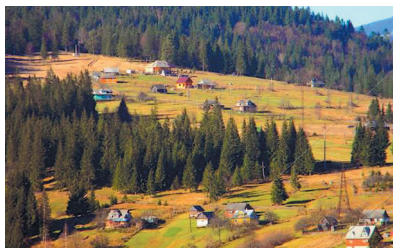
Orașul Luțk. Aspect modern.

Orașul Mukacevo. Aspect modern.

Peisajul unui sat ucrainean din zona Niprului. Sec. XIX.

Un sat de munte din Carpați la etapa actuală.

vsk), Zaporijjea (Oleksandrivsk), Donețk (Iuzivka, Staline), Lugansk, Mykolaiv și altele. În aceste orașe viața era subordonată ritmului de lucru al întreprinderilor-cheie. Ucraina se transforma treptat într-o țară industrial-agrară.

Această direcție de dezvoltare a orașelor s-a încetățenit în timpul existenței URSS. Giganții industriali determinau aspectul și orânduirea majorității orașelor din Ucraina. Ce-i drept, o asemenea cale de dezvoltare a vieții urbane a avut multe consecințe negative: situația ecologică nefavorabilă, dezvoltarea slabă a altor sfere ale vieții urbane – culturii și odihnei.

Tot în perioada puterii sovietice populația de la orașe o depășea numeric pe cea de la sate și era într-o continuă creștere.

În prezent orașele și orașelele ucrainene trec printr-o nouă etapă a dezvoltării lor. Se schimbă aspectul lor. O atenție deosebită se acordă creării condițiilor necesare spre a le face comode pentru locuitori. Foarte rapid se dezvoltă, în special, orașele Kiev, Lviv, Harkiv, Dnipro și alte orașe. Noile timpuri au adus la ordinea zilei necesitatea soluționării unor noi probleme. O atenție deosebită necesită problema transportului, care a umplut străzile orașelor.

3. Orașelele și satele Ucrainei. Alături de marile centre industriale au existat dintotdeauna micile orașele și satele ucrainene.

Majoritatea micilor orașe sunt concentrate în Ucraina din Dreapta și în partea de vest a țării. Acestea au o istorie veche și bogată. Locuitorii lor îmbinau, de obicei, munca meșteșugărească și comercială cu agricultura. Centre ale vieții orașenești erau, în mod tradițional, bisericile, primăriile și piețele.

După trecerea sub puterea imperială aspectul orașelor și orașelelor s-a schimbat. Acestea deveneau centre ale instituțiilor puterii. În fiecare dintre ele apăreau noi centre cu piețe, în jurul cărora se înălțau edificiile administrațiilor locale. Străzile centrale și piețele unor orașe erau pavate.

Însă, majoritatea străzilor rămâneau nepavate și chiar greu de trecut în perioadele ploioase ale anului. Casele orașenilor erau, de obicei, cu unul sau două etaje și erau construite din lemn. Pereții din afară erau vopsiți sau tencuiți, iar pe părțile din lemn erau incrustate diferite figuri. Geamurile caselor oamenilor înstăriți erau făcute cu sticlă colorată.

Majoritatea așezărilor de pe pământurile ucrainene au constituit-o și o constituie satele. Din cele mai vechi timpuri ucrainenii își construiau casa lângă lacuri și râuri. Ei își înscrisau cu o deosebită măiestrie căminele lor în mediul înconjurător. Așa-numita casă populară – casa de la țară –

? **Examinați ilustrațiile. Ce este redat în ele? Care alte probleme ale orașelor moderne puteți numi?**

avea în fiecare zonă atât asemănări, cât și deosebiri. Casa ucraineană era o întruchipare a tradițiilor moștenite din popor, a principiilor morale și a viziunilor asupra frumuseții. Timp de mai multe milenii, în aspectul satelor s-au schimbat puține lucruri în afară de materialul din care sunt construite casele. De asemenea, au apărut drumurile cu înveliș tare.

Aspectul exterior al satelor a cunoscut schimbări ruinoase în perioada regimului comunist, atunci când autoritățile au încercat „să ștergă hotarul dintre oraș și sat”. Astfel, în satele ucrainene au fost distruse mii de biserici, au apărut cluburile, casele cu mai multe etaje de tip urban, aprovizionarea centralizată cu gaze naturale și apeductele. Însă, aceste măsuri au contribuit doar la plecarea în masă a țăranilor la oraș, unde condițiile de viață și de muncă erau mai bune. În anii 70-80 ai secolului trecut de pe harta Ucrainei au dispărut mii de sate. Intemperiiile economice din anii 1990-2000 nu i-au adăugat satului ucrainean nici un fel de forțe vitale.

Din notițele călătorului german de la începutul sec. XIX, Goerg Kohl, care s-a aflat pe pământurile ucrainene

Casele împodobite cu flori și o verdeață abundentă se întind printre dealuri. Mai sus, în afara satului, unde bat vânturile, se află 50-100 de mori de vânt. Iată așa în fața unui călător, care vine prin stepa ucraineană, se deschide o priveliște frumoasă – aproape din râpă apare satul ucrainean. Ucrainenii trăiesc în case ținute în curățenie, care parcă îți zâmbesc. Ei nu se satisfac cu aceea că le spală în fiecare săptămână. O dată la două săptămâni ei își dau casele cu var. De aceea casele lor sunt albe ca niște pânze curate.

? **La care particularități ale satului ucrainean a atras atenția călătorul german, G. Kohl?**

Întrebări și însărcinări

1. Când au apărut satele și orașele pe teritoriul Ucrainei?
2. Numiți deosebirile dintre oraș și sat.
3. Care orașe erau cele mai dezvoltate în diferite perioade de dezvoltare a pământurilor ucrainene?
4. Când a început dezvoltarea industrială a orașelor ucrainene?
5. **Discutați în grup.** De ce cu timpul rolul orașelor în viața economică crește?
6. De ce în aspectul satelor un timp îndelungat aproape că nu s-a schimbat nimic?
7. Putem afirma, oare, că satul este „sufletul unui popor”?
8. Alcătuiți o relatare despre orașul (satul) vostru

§ 23. Știința și învățământul pe pământurile ucrainene

VEȚI AFLA:

- despre dezvoltarea învățământului și științei pe pământurile ucrainene
- care au fost etapele de bază și rezultatele acestei dezvoltări

1. Introducerea sistemului de învățământ pe pământurile ucrainene. O condiție principală pentru dezvoltarea omenirii este transmiterea cunoștințelor și deprinderilor de la generația precedentă către cea viitoare. Acest proces este numit **învățământ**. În perioada preistorică cunoștințele și deprinderile erau transmise, în mare parte, oral sau prin exemplu propriu. După apariția scrisului, s-a ivit posibilitatea de a instrui o mare parte a societății și a le oferi oamenilor cunoștințe mult mai vaste.

Un imbold serios pentru întemeierea școlilor în Statul Kievean a devenit creștinarea cneazului Volodymyr cel Mare. Anume el a întemeiat, în **anul 989**, prima școală. În perioada domniei lui Iaroslav cel Înțelept, centru al învățământului și cunoștințelor științifice a devenit Catedrala Sfânta Sofia, unde erau transcrise cărți și funcționa o mare bibliotecă. Cu timpul, centre științifice și de învățământ pe pământurile ucrainene au devenit mănăstirile, dintre care se evidențiază Lavra Pecerska din Kiev.

Un timp îndelungat, învățământul cuprindea doar o parte neînsemnată a populației. Nu exista obligația și dreptul de a învăța.

? Examinați ilustrația și alcătuiți o relatare pe tema: „Cneazul Iaroslav cel Înțelept în biblioteca de la catedrala „Sfânta Sofia”.

Academia Kievo-Movileană, înființată drept Colegiu Kievo-Movilean în anul 1632. Aspect modern.

Universitatea din Lviv, întemeiată în anul 1662. Aspect modern.

Universitatea din Harkiv în perioada fondării sale, în anul 1805.

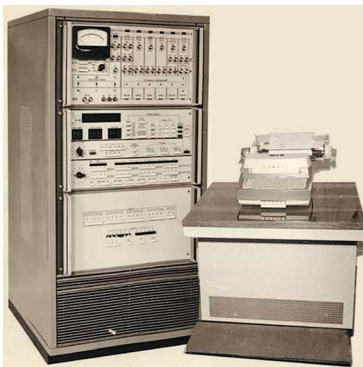
Universitatea din Kiev, întemeiată în anul 1834. Aspect modern.

În sec. XV-XVI în Europa a început să crească interesul față de cunoștințele științifice și învățământ. La aceasta a contribuit inventarea tiparului de carte, ceea ce a făcut obținerea cunoștințelor mult mai accesibilă. Ucrainenii nu au rămas în afara acestui proces. În condițiile lipsei instituțiilor de învățământ superior pe pământurile ucrainene ei căutau în mod activ posibilități de a studia în universitățile din Europa. Dintre savanții originari de pe pământurile ucrainene, cea mai mare glorie a obținut-o **Iurii Drogobyci (Kotermak)**, care a fost rector al Universității din Bologna și profesor la Universitatea din Cracovia.

2. Universitățile și știința. În sec. XVI-XVIII pe pământurile ucrainene au început să apară instituții de învățământ, care au preluat sistemul de învățământ mediu ce funcționa în țările europene. Unica deosebire esențială între ele era aceea că instruirea în instituțiile ucrainene se făcea în trei

Vasyl Karazin (1773-1842) – fondatorul Universității din Harkiv.

Medicul Volodymyr Havkin, cu vaccinurile sale, a salvat de la moarte în India peste 42 mii de persoane.

? Examinați ilustrațiile. Despre care realizări ale savanților și inventatorilor ucraineni din sec. XIX-XX vorbesc ele? Cu ajutorul surselor suplimentare, alcătuiți o relatare despre una dintre aceste invenții.

limbi: ucraineană, greacă și latină. Prima școală de acest tip a fost fondată la 1576 la Ostrog de către cneazul **Kostiantyn-Vasyl Ostrozskyi**. În acea perioadă ea era numită **academie**. Unul dintre absolvenții acestei academii a fost P. Konașevyci-Sagaidacyni.

Prima instituție de învățământ superior, care a apărut pe pământurile ucrainene, este considerat **Colegiul Kievo-Movilean** (din anul 1701 – academie), întemeiat de către mitropolitul **Petru Movilă** în anul **1632**. Absolvenții lui au devenit cei mai buni cărturari în multe țări ale Europei de Est. În special, în sec. XVII, aproape toți învățătorii din Statul Moscovit erau absolvenți ai Colegiului respectiv. Colegiul a devenit și un important centru științific, unde se dezvoltau medicina, filozofia, matematica, științele naturii și altele.

În perioada căzăcească nivelul de instruire a populației, comparativ cu alte state, era foarte înalt. Astfel, pe teritoriul Hatmanatului, la o mie de copii revenea o școală. Majoritatea școlilor erau întreținute de populație pe mijloacele proprii.

În sec. XIX nivelul general de instruire a populației a început să scadă brusc. Acest lucru era condiționat de sărăcie și de aflarea majorității populației în dependență față de boieri. Numai către mijlocul sec. XIX au devenit evidente unele schimbări pozitive. Atât în Imperiul Rus, cât și în cel Austro-ungar, autoritățile încercau să desfășoare unele reforme în învățământ menite să creeze condiții ce ar cuprinde o parte cât mai mare a populației. Însă, în

pofida acestui fapt marea majoritate a populației nu avea posibilitate să obțină studii, mai ales în limba maternă.

În același timp, creștea necesitatea în specialiști de înaltă calificare. Pe pământurile ucrainene a început să se dezvolte rețeaua instituțiilor de învățământ superior. Astfel, la începutul sec. XX, pe pământurile ucrainene din componența Imperiului Rus funcționau trei universități: la Harkiv, Kiev și Odesa, precum și zeci de institute. Pe pământurile din vestul Ucrainei funcționau Universitățile de la Cernăuți și Lviv. Universitățile erau nu numai instituții de învățământ și de dezvoltare a științei, ci și importante centre ale renașterii naționale a ucrainenilor.

În sec. XX, în pofida diferitor greutăți și tragedii, sistemul de învățământ pe pământurile ucrainene se dezvoltă în mod dinamic. În prezent, în statul ucrainean aproape toți oamenii au studii, iar după nivelul de instruire Ucraina se află printre țările de frunte din lume.

Instruirea unei părți însemnate a populației constituie o bază importantă pentru dezvoltarea științei. În prezent, influența științei asupra omului, societății, lumii înconjurătoare este într-atât de grandioasă, încât în condițiile actuale nu ne putem imagina viața fără știință. Toate lucrurile ce ne înconjoară au apărut datorită însușirii de către om a cunoștințelor științifice.

În lumea modernă, sub noțiunea de știință percepem acea parte a activității societății, care este orientată la obținerea noilor cunoștințe despre lumea înconjurătoare datorită conștientizării proceselor ce au loc în ea. Știința, precum învățământul de pe pământurile ucrainene, a parcurs o cale lungă de dezvoltare și are realizări considerabile. Grație savanților și inventatorilor ucraineni au fost făcute multe descoperiri, devenite patrimoniu al omenirii.

Întrebări și însărcinări

1. Când a fost creat sistemul de învățământ pe pământurile ucrainene?
2. Cum a fost introdus învățământul superior?
3. Ce rol jucau universitățile pe pământurile ucrainene în sec. XIX – la începutul sec. XX?
4. De ce în Imperiul Rus ucrainenii nu puteau obține studii în limba maternă?
5. Aflați cine din familia voastră (anturajul apropiat) a studiat la Universitate sau într-o altă instituție de învățământ superior. Aflați denumirea instituției și facultatea, pe care au absolvit-o. Întrebați-i pe cei apropiați cum au influențat studiile viața lor. Faceți concluzii pe marginea povestirii lor.
6. Cum credeți, care va fi caracterul ocupațiilor omului în viitor.

Profesiile viitorului

1. Brand-manager personal.

El va lucra asupra creării imaginii clienților săi, în special prin rețelele de socializare. Pentru a deveni specialist în această ramură omul are nevoie de cunoștințe în sfera pr-managementului, reclamei, jurnalisticii.

2. Proiectant de roboți. Vor fi necesari tehnicieni-operatori de roboți, care să lucreze în direcția aparatelor de uz (robot-dereticător, robot-grădinar și altor ajutoari pe lângă casă).

3. Designer al lumii virtuale. Pentru crearea lumii virtuale omul are nevoie de capacități în domeniul picturii și de cunoștințe de programator.

4. Proiectant al caselor înțelepte. Cunoștințele și capacitățile în sfera programării și IT-tehnologiilor îl vor ajuta pe om să devină specialist, care va elabora sisteme de dirijare a gospodăriei casnice fără participarea omului.

5. IT-genetician. IT-geneticienii vor întocmi planuri individuale de tratament pentru a evita bolile în stadiu timpuriu.

6. Dietetician școlar. Acesta îi va învăța pe copii cum să consume corect hrana și va răspunde de aceea ca elevii să se alimenteze conform necesităților lor fiziologice.

7. Inginer de 3D-tipar.

Această muncă poate fi atât tehnică, cât și creativă. Spre exemplu, poți să devii designer de îmbrăcăminte și decori, care sunt tipărite la imprimantă 3D.

§ 24. Timpul liber, grija de sănătate: în trecut și în prezent

VEȚI AFLA:

- cum a fost timpul liber cândva și cum este acum
- cum se îngrijeau oamenii de sănătate în timpurile străvechi

? **Examinați ilustrațiile. Ce ritualuri însoțesc sărbătorile redate în imagini?**

1. Timpul liber. Timpul liber este o varietate de ocupații în afara orelor de serviciu care îi permit omului să obțină satisfacție și să-și refacă forțele pentru munca în continuare.

La categoria ocupațiilor din timpul liber pot fi atribuite: lectura, vizionarea emisiunilor televizate, frecventarea cinematografelelor, teatrelor, concertelor, comunicarea cu prietenii, practicarea sportului, distracțiile, plimbările, jocurile și altele.

Noțiunea de timp liber are rădăcini adânci în adâncul istoriei și datează încă din epoca primitivă. Astfel, pentru membrii triburilor era o mare sărbătoare întoarcerea vânătorilor cu pradă.

În toate timpurile sărbătorile erau organizate în conformitate cu viața cotidiană. **Sărbătoarea** înseamnă timp liber, iar toate componentele care o însoțesc sunt un mod de desfășurare a acțiunilor solemne.

Trecerea triburilor la modul sedentar de viață și practicarea agriculturii sunt strâns legate de apariția unui întreg sistem de sărbători. Acestea le ofereau oamenilor posibilitatea să se odihnească, să obțină satisfacție morală, precum îndeplineau și o funcție educativă.

Sărbătorirea Crăciunului.

Sărbătoarea Sânzienelor.

Paștele în ținutul huțurilor.

Marcarea Zilei Independenței Ucrainei.

Pe măsura trecerii timpului sărbătorile căpătau un nou conținut. În opinia oamenilor de știință, sărbătoarea este o formă primară a activității în timpul liber. Diferența dintre zilele obișnuite și cele de sărbătoare este o trăsătură caracteristică a tuturor popoarelor. Pentru strămoșii noștri cel mai mare număr de sărbători coincidea cu toamna târzie, iarna și primăvara timpurie când țăranul avea puțin timp pentru răgaz în urma muncii istovitoare.

Cu timpul, la șirul sărbătorilor populare s-au adăugat cele religioase, care, de obicei, corespundeau cu cele populare, dar și sărbătorile de stat. Cea mai mare sărbătoare de stat în Ucraina este Ziua proclamării Independenței ei – **24 august**.

Sărbătorile sunt însoțite neapărat de muzică, dansuri și cântece, spectacole teatralizate și altele. Această tradiție are și ea un trecut foarte vechi. Astfel, în timpul săpăturilor efectuate la așezarea oamenilor primitivi din localitatea Mizyn a fost găsită o colecție de instrumente muzicale.

Încă o modalitate de a petrece timpul liber sunt **jocurile** diverse. De multe ori acestea erau o parte componentă a sărbătorii. În același timp, jocul este un mod de acumulare a experienței și o formă de instruire. Dintre primele jocuri, practicate de om, pot fi evidențiate lupta de carnaval, alergările pe întrecute, aruncarea suliței și altele.

Cu timpul în sărbători și ritualuri au intervenit unele schimbări, însă acest proces s-a desfășurat foarte lent. Orice sărbătoare avea loc din an în an după ordinea bine cunoscută de toți, fiecare sărbătoare sau ritual își avea cântecele, dansurile și jocurile deja cunoscute.

În afară de sărbătorile comune, fiecare grup al populației are propriile modalități de petrecere a timpului liber. De exemplu, pe timpurile Rusi-Ucrainei în palat să dădeau

Colecție de instrumente muzicale descoperite de arheologi la așezarea oamenilor primitivi în apropiere de localitatea Mizyn, regiunea Cernighiv.

Expoziție a muzeului de stat al jucăriei din Kiev, unde sunt prezentate jucării din timpurile străvechi și până în zilele noastre.

? **Examinați ilustrațiile. Ce feluri de petrecere a timpului liber sunt redată în imagini? Căruia dintre ele i-ați acorda prioritate?**

Farmacia-muzeu de la Lviv.

În multe orașe din Ucraina funcționează muzee-farmacii (Lviv, Kiev, Cernăuți, Harkiv, Luțk). Afacerea farmaceutică din Ucraina are o istorie bogată. Experiența de colectare și păstrare a plantelor medicinale, prepararea medicamentelor de origine naturală erau transmise din generație în generație încă din vechime. La piețe și iarmaroace erau amenajate rânduri întregi, unde se vindeau ierburi de leac. Prima farmacie a fost deschisă în anul 1270 pe lângă Biserica cu Hramul Ioan Botezătorul din Lviv. Ea satisfăcea, în mare parte, necesitățile slujitorilor bisericii și a existat până în anul 1480. În anul 1490 la Lviv a fost inaugurată prima farmacie publică. La 1735 în acest oraș a fost deschisă o farmacie, care astăzi funcționează ca farmacie-muzeu. În ea au fost adunate inventar de farmacie și mașini pentru prepararea pastilelor din diferite timpuri, cântare rarisime, ierbare și altele.

banchete festive în cinstea victoriilor obținute, a oaspeților sosiți, erau organizate dueluri, vânători.

Tradițiile de marcare a sărbătorilor au devenit o bună premisă pentru formarea tradițiilor culturale: lectura, practicarea diferitor genuri de artă, asistarea la spectacolele teatralizate, frecventarea concertelor, demonstrărilor de film, muzeelor, expozițiilor. Tot atunci apăreau diferite instituții, menite să satisfacă necesitățile culturale ale oamenilor: bibliotecile, casele pentru lectură, cluburile, cercurile pe interese, teatrele, cinematografele, muzeele. Cu timpul, statul și-a asumat întreținerea acestor instituții.

De asemenea, se forma așa-numita industrie distractivă: atracțiunile, aparatele de joc, diferite show-uri. Din a doua jumătate a sec. XX cea mai influentă a devenit **televiziunea**.

La sfârșitul sec. XIX a apărut un alt fel de petrecere a timpului liber – **turismul**. Aceasta înseamnă plecarea temporară a persoanei din locul de domiciliu permanent în scopuri de tratament, familiarizare, profesionale de afaceri sau în alt scop.

2. Grija de sănătate. Petrecerea timpului liber este strâns legată de grija pentru sănătate. Din cele mai vechi timpuri poporul ucrainean prețuiește sănătatea ca pe cea mai principală comoară a vieții. Sunt cunoscute o mulțime de proverbe și zicători cum ar fi: „Fără sănătate nu există bogăție”, „Nu există fericire fără sănătate” și altele. Ucrainenii își urează sănătate când se întâlnesc sau își iau rămas bun, dar și atunci când se salută reciproc.

Cercetările științifice moderne demonstrează că starea sănătății oamenilor depinde în proporție de 10 la sută de nivelul de dezvoltare a serviciilor medicale, 20 la sută – de ereditate, 20 la sută – de mediul ambiant, 50 la sută – de modul de viață. Cele mai multe boli sunt condiționate de obiceiurile dăunătoare ale omului, încălcarea normelor sanitaro-igienice, alimentarea incorectă, lipsa unui regim clar de muncă și odihnă.

Strămoșii noștri își păstrau sănătatea din copilărie. O mare importanță pentru educarea unui mod sănătos de viață îl aveau scăldatul, jocurile mobile, munca fizică intensă. O astfel de atitudine asigură păstrarea și întărirea sănătății fizice, psihice, spirituale și sociale.

Însă, este foarte greu să te ferești definitiv de boli. Cei mai sensibili au fost și rămân copiii, ceea ce a condiționat o rată înaltă a mortalității în rândul copiilor până în sec. XX. Desigur, oamenii nu se supuneau bolilor și încercau, prin diferite metode, să se izbăvească de ele. În scopuri de tratament erau aplicate diferite ritualuri, erau folosite proprietățile curative ale plantelor și mineralele – toate acestea fiind numite în prezent medicină populară. De cele mai dese ori bolile cedau. Încă din

Primele Jocuri Olimpice au avut loc în Grecia antică, încă în anul 776 până la e. n. Campion la alergări a devenit bucătarul Coroibos, care a învins pe distanța de 190 de metri. În decursul primelor 13 Olimpiade alergarea rămânea singurul fel de competiții. Cu timpul, la ele s-au adăugat săriturile în lungime, aruncarea discului și suliței, lupta. În anul 688 până la e. n. în programul Olimpiadei a fost inclusă lupta cu pumnii, iar cu timpul – și cursa carelor de luptă. Pe durata jocurilor Olimpice încetau orice acțiuni militare. La început femeilor li se interzicea nu numai să participe la competițiile olimpice, ci în genere să asiste la ele. Cu timpul, însă, a fost luată decizia de a organiza jocuri sportive speciale pentru femei.

În anul 394 e. n. Împăratul roman, Teodosiu I, a interzis jocurile Olimpice, considerându-le o sărbătoare păgână. Organizarea lor a fost reluată datorită activistului public francez, baronului Pierre de Coubertin. El și-a jertfit toate veniturile pentru organizarea primelor Jocuri Olimpice moderne. La prima Olimpiadă, desfășurată după o lungă întrerupere la Atena în anul 1896, au luat parte numai bărbați. Aceștia au fost 245 de sportivi din 14 țări, care și-au demonstrat măiestria la lupte greco-romane, ciclism, gimnastică, atletică ușoară, înot, tragere, tenis, atletică grea, scrimă. În timpul celei de-a doua Olimpiade la competiții au luat parte și femeile.

Sportivii ucraineni au evoluat pentru prima dată sub drapelul propriului lor stat în anul 1994, la Jocurile Olimpice de la Lillehammer (Norvegia).

Farmacia-muzeu din Kiev.

Prima farmacie la Kiev a fost deschisă în anul 1709.

Autoritățile orașului acordau preferințe farmaciilor în comparație cu întreprinderile comerciale: nimeni nu avea dreptul să deschidă alte farmacii în oraș sau în zona respectivă fără consimțământului proprietarului, care a făcut primul acest lucru. Farmaciștii erau scutiți de serviciul militar, ei erau numiți cetățeni de onoare ai orașului.

timpurile Statului Kievean erau cunoscute rețetele din ierburi de leac ale călugărului Agapit de la Lavra Pecerska din Kiev.

Prin sec. XVII medicina a început să se dezvolte foarte rapid. Din sec. XIX încoace omenirea a reușit să combată mai multe boli nelecuitoare până la acea vreme. Acest lucru a devenit posibil datorită acumulării cunoștințelor despre funcționarea organismului uman și dezvoltării mai multor științe (biologiei, fizicii chimiei). Au început să fie construite în mod activ așezăminte de ocrotire a sănătății (spitale, policlinici), au fost elaborate norme sanitaro-igienice, se dezvoltă industria farmaceutică. Încă un instrument pentru păstrarea sănătății a devenit dezvoltarea sportului. Pe pământurile ucrainene el se dezvoltă în mod dinamic de la sfârșitul sec. XIX și are în prezent la activ realizări considerabile.

Întrebări și însărcinări

1. Ce înseamnă timpul liber?
2. Ce rol joacă sărbătorile în acest proces?
3. Ce tradiții culturale s-au format datorită timpului liber?
4. **Discutați în grup.** Poate, oare, avea timpul liber consecințe negative?
5. Cum aveau oamenii grijă de sănătate în vechime?
6. Ce schimbări au favorizat creșterea duratei vieții populației și reducerii ratei mortalității în rândul copiilor?

Pierre de Coubertin a fost autorul Drapelului Olimpic, care a fost prezentat pentru prima dată opiniei publice în anul 1914. Drapelul a fost folosit pentru prima dată la Jocurile Olimpice din anul 1920 de la Antwerpen (Belgia).

Lecție practică.

Jocurile și timpul liber – la mine și la cei apropiați

AMINTIȚI-VĂ

1. Putem, oare, afirma că totul are un trecut?
2. Devine, oare, mai bun totul ceea ce se schimbă cu timpul?
3. Pentru ce există jocurile?

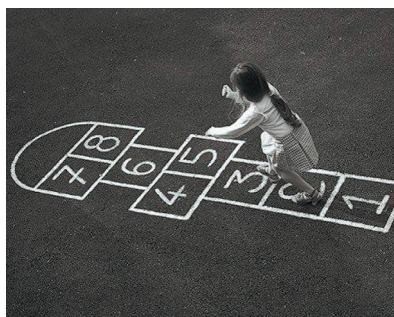
Scopul: să caracterizați deosebirile dintre jocurile și modul de a petrece timpul liber de către diferite generații; să determinați factorii ce influențează aceste schimbări.

Însărcinări pentru pregătirea de lecția practică

1. Pregătiți un set de fotografii din albumul de familie, în care sunt redată jocurile sau jucăriile apropiaților voștri (se poate sub formă de prezentare).
2. Pregătiți, împreună cu cei apropiați, o scurtă relatare despre unul dintre jocurile lor, necunoscut vouă.
3. Notați lista jocurilor practicate în copilărie de către cei apropiați și a jocurilor pe care le practicați voi.

Desfășurarea lecției

- I. Examinați și discutați pe marginea a câtorva prezentări dintre cele mai bune.
- II. Examinați ilustrațiile și spuneți denumirile jocurilor. Care jocuri erau mai îndrăgite de cei apropiați și care – de voi?

III. Uniți-vă în grupuri mici și discutați pe marginea următoarelor întrebări:

1. Ce influențează asupra schimbării jocurilor practicate de cei apropiați și de voi?
2. Acum jocurile sunt mai mult colective sau individuale? Explicați de ce.

IV. Povestiți ce ați aflat nou la această lecție. Faceți concluzii.

Glosar de noțiuni și termeni

- Agresiune (a unui stat)** — atac armat al unuia sau mai multor state împotriva suveranității, integrității teritoriale sau a independenței politice a altei țări, a altui popor.
- Arheologie** — știința care studiază trecutul omenirii după sursele descoperite în urma săpăturilor.
- Arhivă** — instituție care efectuează primirea, descrierea și păstrarea documentelor cu scopul folosirii lor pentru cercetările ulterioare.
- Asociație** — societate întrunită pe principii benevole pentru atingerea unui scop comun, ce acționează după criteriile conlucrării reciproc avantajoase cu condiția păstrării independenței juridice și patrimoniale a membrilor ei.
- Demnitate** — conștientizarea valorii omului ca personalitate irepetabilă.
- Genocid** — termen ce semnifică acțiuni direcționate cu scopul nimicirii totale sau parțiale a unor grupuri aparte ale populației sau popoare întregi după criterii naționale, etnice, rasiale sau religioase.
- Holodomorul din anii 1932–1933** — genocid împotriva poporului ucrainean, organizat de conducerea partidului bolșevic și guvernul URSS pe calea creării unei foamete artificiale în masă.
- Gospodărire** — activitate ce asigură necesitățile omului.
- Hromade (comunități)** — cercuri culturale, de iluminare și politice, care-i întruneau pe activiștii ucraineni în a doua jumătate a sec. XIX.
- Frontiere de stat** — linii naturale sau convenționale, care despart teritoriul unui stat de teritoriul altor state în spațiul terestru, acvatic, aerian și care determină hotarul acțiunii suveranității statului respectiv.
- Timp liber** — varietate de ocupații în afara orelor de muncă, care-i ajută omului să primească satisfacție și să-și recupereze forțele pentru a munci în continuare.
- Economie** — sistem de relații cu folosirea resurselor activității economice.
- Exponate** — obiecte expuse în muzee pentru a fi admirate de vizitatori.
- Etnografie** — știința ce studiază originea, așezarea, cultura și modul de trai, orânduirea socială a popoarelor.
- Grup etnic** — comunitate de oameni formată din punct de vedere istoric pe un anumit teritoriu (trib, națiune), care au trăsături comune, particularități culturale durabile, și care conștientizează unitatea lor, dar și diferența de alte formațiuni de acest fel (auto-conștiință).
- Industrializare** — crearea ramurilor industriei grele: metalurgică, construcție de mașini și altele.

Zonă istorico-etnografică — formațiune etno-teritorială în cadrul întregului grup etnic, care, după destinul său istoric și caracterul etnic al populației este originală.

Hartă istorică — hartă pe care sunt redate evenimentele, ce s-au desfășurat pe un anumit teritoriu în diferite etape ale dezvoltării sale istorice.

Personaj istoric (activist, personalitate istorică) — om, activitatea căruia a schimbat viața în trecut și continuă s-o influențeze și în prezent.

Memorie istorică — varietate de cunoștințe și viziuni ale societății despre trecutul istoric.

Eveniment istoric — varietate de fapte legate între ele despre viața societății.

Fenomen istoric — fragment dintr-o realitate istorică, ce ține de o anumită perioadă și are particularități caracteristice tipice.

Proces istoric — succesiune îndelungată de fenomene desfășurate cu regularitate.

Fapt istoric („fapt” — din latină înseamnă „făcut”; „ceea ce a avut loc”) — eveniment istoric real, neinventat, desfășurat într-o anumită perioadă de timp și într-un loc anumit; fenomen real, proces; ceea ce a avut loc cu adevărat.

Timp istoric — caracteristica în timp a procesului istoric (schimbarea evenimentelor istorice legate între ele).

Surse istorice — obiecte din activitatea vitală a omului ce s-au păstrat până în zilele noastre. Ele ne permit să studiem trecutul societății umane și reflectă dezvoltarea ei istorică.

Istorie — știința ce studiază trecutul omenirii.

Istoria Ucrainei — știința ce studiază evenimentele legate de dezvoltarea societății umane pe pământurile ucrainene conform ordinii cronologice în care s-au desfășurat.

Calendar — mod de calculare a zilelor dintr-un an, sistem de calculare a timpului, bazat pe fenomenele periodice ale naturii: schimbarea anotimpurilor, fazele Lunii, mișcarea Soarelui.

Hartă — imagine convențional micșorată a suprafeței pământului sau a unei părți a ei.

Căzăcime — comunitate militar-industrială liberă din stepele est-europene (cazac — „om liber”, „soldat-mercenar”, „căutător de aventuri”).

Colhoz — întreprindere colectivă, în care era unit pământul și inventarul agricol a câtorva zeci sau sute de gospodării țărănești pentru munca în comun.

Corupție — folosirea de către o persoană a atribuțiilor de serviciu și posibilităților oferite de acestea cu scopul obținerii unui profit nejustificat.

Legendă — gen de folclor epic, ce prezintă fapte istorice sau evenimente inventate sub formă de povestire fantastică despre trecutul îndepărtat.

Legenda hărții — lista semnelor convenționale pe hartă.

Cronici — creații în care se povestește despre evenimentele istorice după ani.

Manufactură — producție industrială bazată pe distribuirea muncii între muncitorii năimiți.

Memorial — ansamblu arhitectural, compoziție sculpturală care constituie o operă de artă și eternizează, de regulă, unele evenimente tragice.

Mit — povestire despre credința popoarelor din vechime despre originea Universului, fenomenele naturii, zei, eroi.

Muzeu — instituție culturală de iluminare care se ocupă cu studierea, păstrarea și folosirea monumentelor naturii, patrimoniului cultural și spiritual.

Gospodărie naturală — tip de organizare a producției în care oamenii fabrică producție numai pentru necesitățile proprii.

Monument — operă de sculptură sau de arhitectură destinată să eternizeze și să creeze chipul sau imaginea oamenilor, evenimentelor, obiectelor, uneori a animalelor, personajelor literare și cinematografice.

Partizani — aici: membri ai detașamentelor de voluntari înarmați, care duceau o luptă armată împotriva ocupanților naziști.

Partid — grup de persoane asociate printr-un scop comun al luptei pentru putere.

Proverb — frază populară scurtă cu un conținut de învățătură.

Revoluție — schimbare fundamentală a unor lucruri; aici: schimbare fundamentală a vieții poporului, orânduirii de stat.

Represiuni — arestări, împușcări și strămutări a unui număr însemnat de oameni, efectuate de către organele de reprimare.

Restaurare — repararea sau refacerea unei opere de artă sau surse istorice odinioară pierdută ori deteriorată pentru păstrarea ei ulterioară.

Sancțiuni — consecințe neavantajoase pentru o țară sau persoană aparte în cazul încălcării de către ea a regulilor sau a legilor.

Sciți — popoare nomade de origine iranică sau indo-europeană, care au emigrat din Asia.

Producție de mărfuri — formă de organizare a gospodăriei sociale în condițiile căreia produsele sunt fabricate nu pentru necesitățile proprii, ci pentru schimb sau vânzare.

Folclor — activitate literar-artistică și muzicală colectivă a unui popor, care, prin intermediul limbii, a păstrat cunoștințele despre viață și natură, cultele și credințele vechi, precum și opinii, închipuiri, sentimente și trăiri, fantezii poetice populare.

Cronologie — știința despre calcularea timpului în istorie.

CUPRINS

	Prefață	3
	Introducere. Ce este istoria.	4
	Tema 1. Numărătoarea timpului în istorie.	7
	§1. Timpul calendaristic și istoric	8
	§2. Epocile culturale ale istoriei europene și Ucraina	12
	Lecție practică. Numărătoarea timpului în istorie	16
	Tema 2. Unde are loc istoria.	19
	§3. Spațiul istoric și geografic	20
	§4. Statul ucrainean pe hărțile istorice în diferite perioade ale existenței sale	24
	§5. Originea denumirilor popoarelor și obiectivelor geografice. Zonele istorico-etnografice ale Ucrainei	28
	Lecție practică. Amplasarea teritorială și originea istorică a satului (orașului natal)	32
	Tema 3. Sursele de studiere a istoriei.	35
	§6. Sursele istorice și varietatea lor	36
	§7. Lucrul cu sursele istorice	40
	§8. Unde se păstrează monumentele istorice	44
	Lecție practică. Ce putem afla din albumul de familie.	48
	Tema 4. Istoria Ucrainei în documente.	51
	§9. Monumentele în istorie	52
	§10. Sursele ce păstrează memoria despre Rusi-Ucraina cnezatelor	56
	§11. Hanatul Crimeii	62
	§12. Ucraina căzăcească	66
	§13. Pământurile ucrainene sub dominația a două Imperii. Renașterea națională ucraineană	72
	§14. Revoluția ucraineană și lupta pentru păstrarea statalității (anii 1917–1921)	78
	§15. Politica bolșevicilor față de Ucraina. Marea Foamete din anii 1932–1933	84
	§16. Ucraina în anii celui de-al Doilea Război Mondial	90
	§17. Proclamarea Independenței Ucrainei	96
	§18. Revoluția demnității din anii 2013–2014	102
	Lecție practică. Sursele istoriei (monumentele din ținutul natal)	106
	Tema 5. Cercetătorii istoriei	107
	§19. Scopurile principale de cunoaștere a trecutului	108
	§20. Istoria, istoricii, scriitorii și poeții	112
	Lecție practică. Arborele familiei. Istoria familiei mele – o parte a istoriei Ucrainei	117
	Tema 6. Totul are un trecut.	119
	§21. Munca și gospodărirea: în trecut și în prezent	120
	§22. Orașele și satele în trecut și în prezent	124
	§23. Știința și învățământul pe pământurile ucrainene	130
	§24. Timpul liber, grija de sănătate: în trecut și în prezent	134
	Lecție practică. Jocurile și timpul liber – la mine și la cei apropiați	138
	Glosar de noțiuni și termeni.	140

Відомості про користування підручником

№ з/п	Прізвище та ім'я учня / учениці	Навчальний рік	Стан підручника	
			на початку року	у кінці року
1				
2				
3				
4				
5				

Навчальне видання

ГІСЕМ Олександр Володимирович

«ВСТУП ДО ІСТОРІЇ»

**Підручник для 5 класу закладів загальної середньої освіти
з навчанням румунською/молдовською мовами**

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України

Видано за рахунок державних коштів.

Продаж заборонено

Переклад з української

Перекладач *Дмитро Вербицький*

Румунською/молдовською мовами

Редактор *Г. Унгурян*

Технічний редактор *С. Максимець*

Верстка *В. Моцкіна*

Коректор *Г. Унгурян*

В оформленні підручника використані джерела,
викладені у вільному доступі в мережі Інтернет.

Формат 84x108/16. Ум. друк. арк. 15,12. Обл.-вид. арк. 14,5. Наклад 1576 прим. Зам. № 1371.

Видавець і виготовлювач видавничий дім „Букрек”

вул. Радищева, 10, м. Чернівці, 58000.

Тел./факс (0372) 55-29-43. E-mail: info@bukrek.net

www.bukrek.net

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єкта видавничої справи ЧЦ № 1 від 10.07.2000 р.